

Het boek van Opa Politiek. Het Nederlands bestel voor kinderen verklaard

Hans Daalder

bron

Hans Daalder, *Het boek van Opa Politiek. Het Nederlands bestel voor kinderen verklaard*. Met illustraties van Boem van Ravenswaaij. Bert Bakker, Amsterdam 2006

Zie voor verantwoording: http://www.dbl.org/tekst/daal024boek01_01/colofon.php

© 2015 dbl / Hans Daalder / Boem van Ravenswaaij

Voor mijn kleinkinderen in Nederland, Italië en de Verenigde Staten

Wie zijn wie?

Er zijn vier kinderen in dit boek.

Elsemieke is bijna 14. Zij zit in de tweede klas van het gymnasium. Als oudste weet zij al heel veel!

Nathalie, die in groep 8 van de basisschool zit, is 12. Als zij niet op een sportveld te vinden is, zit zij achter de computer. Hoe die werkt, weet zij véél beter dan haar opa, haar oma, haar vader en haar moeder samen.

Emilie zit in groep 6. Zij is bijna 11. Zij wil altijd alles weten. Daarom vraagt zij iedereen de oren van het hoofd.

En David? Die is net 9, hij zit in groep 5. Het is soms maar knap lastig om de jongste te zijn, met drie eigenwijze meiden die altijd denken alles beter te weten.

1.1 Het leven van een koningin

1 Is de koningin de baas in Nederland?

Papa, vraagt David, jij en mama zijn de baas hier in huis. En onze juf is de baas op school. Maar wie is er nu de baas in Nederland?

Ik weet het, zegt Emilie. De koningin: die is de baas in Nederland!

Ja en nee, zeggen papa en mama. Een beetje wel, en een beetje niet! Weet je wat? Ga dat maar aan opa vragen. Want die was professor in de politiek, daarom noemen wij hem ook wel Opa Politiek! Hij vindt het vast wel leuk jullie te vertellen hoe dat allemaal zit met het regeren en de politiek in Nederland!

En dus gingen Elsemieke, Nathalie, Emilie en David naar Opa Politiek, en vroegen aan hem of de koningin de baas van Nederland was.

De koningin, zegt Opa Politiek: die is heel hoog, en heel deftig. Mensen zeggen ook niet zomaar Beatrix, of Trix, of Bea tegen haar, maar ‘Majesteit’. Als de koningin ergens heen gaat, dan is er overal politie. En dan zijn er deftige heren in donkere kleren, en deftige dames met mooie jurken aan, en misschien wel grote hoeden op. En de koningin zit altijd op de eerste rij. Er worden heel veel foto's van haar gemaakt. En ook veel tekeningen en schilderijen. En haar gezicht staat op veel Nederlandse postzegels, kijk maar, zegt Opa Politiek. Toen wij nog Nederlandse guldens hadden, stond zij ook op alle munten, op

een stuiver, een dubbeltje, een kwartje, een gulden, een rijksdaalder en op een munt van vijf gulden. Maar nu hebben wij samen met andere landen in Europa de ‘euro’. En nu staat onze koningin niet meer op alle euro's, maar alleen op de euro's die in Nederland gemaakt worden. Want andere landen zetten op de euro's die zij maken iets van hun eigen land. Daarom zijn er veel en veel meer euromunten dan euro's met de Nederlandse koningin erop.

Hoe word je dan koningin? vraagt Emilie. Kan ik dat ook worden?

Nee, jij niet, zegt Opa Politiek. En daar zou ik maar blij om wezen ook. Want de koningin moet heel veel dingen doen die zij vast niet altijd leuk vindt. Zij zou het misschien best prettig vinden om af en toe even géén koningin te zijn. Maar dat kan nu eenmaal niet. Zij is koningin geworden, omdat haar moeder koningin was, en die is koningin geworden omdat de oma van de koningin ook al koningin was. Om koning of koningin te worden, moet je als kind van de koning of de koningin geboren worden, en dan moet je nog het oudste kind van die koning of koningin zijn ook.

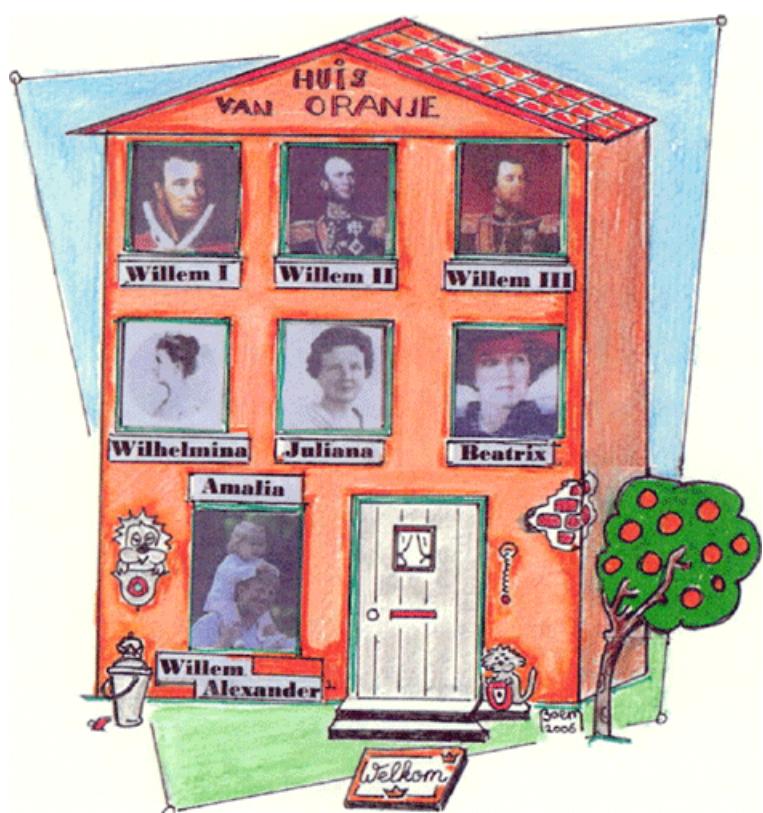
Kunnen alleen meisjes koningin worden? vraagt David.

Ja, dat wel, zegt Opa Politiek. Want een jongen die het oudste kind is van de koningin wordt later natuurlijk geen koningin, maar koning! Voordat een prinses koningin wordt, ben je ‘kroonprinses’, en als het een jongen is die koning zal worden: dan heet hij de ‘kroonprins’. Wij hebben nu een kroonprins, Willem-Alexander, die is de oudste zoon van koningin Beatrix. Maar het kan best gebeuren dat het heel lang duurt voor een kroonprins koning wordt, of een kroonprinses koningin. Want iemand die koning is, of koningin, kan heel lang koning of koningin blijven. Soms wordt een koningin zo moe dat zij zegt liever geen koningin meer te willen zijn, dan doet zij

afstand van de troon. Als koningin Beatrix dat doet, wordt Willem-Alexander koning. Dan zal hij misschien koning Willem IV heten. Want de eerste drie koningen die Nederland na 1813 had, heetten allemaal Willem: eerst Willem I, toen Willem II en toen Willem III. Die laatste koning was de vader van de latere koningin Wilhelmina. En sinds die tijd hebben wij alleen maar koninginnen gehad: koningin Wilhelmina die wel 50 jaar heeft geregeerd, haar enige dochter Juliana die dat 32 jaar lang deed, en nu dus koningin Beatrix die ook al meer dan 26 jaar koningin is. Wanneer Willem-Alexander koning wordt, dan wordt zijn oudste dochter Amalia, die nu nog maar een heel klein kind is, kroonprinses. Als je wilt zien wie er koning of koningin in Nederland is geweest, dan moet je maar eens kijken op internet op www.koninklijkhuis.nl en klikken op ‘geschiedenis’. Dan vind je alle koningen en koninginnen van het ‘Huis Oranje-Nassau’ in de negentiende, de twintigste en de eenentwintigste eeuw bij elkaar!

Nathalie kijkt dat natuurlijk direct op de computer na! Maar Opa Politiek, roept zij uit, voordat die koningen en die koninginnen worden genoemd, staat er heel iets anders. Dan zie ik daar ‘stadhouders zestiende en zeventiende eeuw’ staan, en ‘stadhouders achttiende eeuw’. Waar gaat dat nu over, en waarom staan die onder ‘Koninklijk Huis’?

In die tijd was Nederland geen koninkrijk, maar een republiek en republieken hebben geen koning. Maar er waren toen wel al belangrijke mensen uit het Huis Oranje-Nassau. De eerste was Willem van Oranje die een van de leiders was van een opstand tegen de Spaanse koning, waardoor Nederland zelfstandig werd. Wij zingen nog altijd het volkslied dat met hem begint: ‘Wilhelmus van Nassauwe ben ick van Duytschen bloet’! Toen werd er een republiek gevormd door zeven Nederlandse provincies, de ‘Republiek der Verenigde Provinciën’. Elk

1.2 Koningen, koninginnen en troonopvolgers

van die provincies benoemde een stadhouders, die vaak ook de bevelhebber werd van het leger en de vloot. Sommige provincies wilden nu en dan geen stadhouders hebben, maar meestal benoemden zij die wel. En dan altijd uit dezelfde familie van Oranje-Nassau. Die was dus al heel belangrijk voordat Nederland een ‘koninkrijk’ werd. Want de Opstand tegen de Spaanse koning begon al in 1568. De Republiek der Verenigde Provinciën werd gevormd in 1579. Die zou meer dan tweehonderd jaar, tot 1795, blijven bestaan. Toen veroverden de Fransen die oude Republiek, en vluchtte de laatste stadhouders naar Engeland. Maar zijn zoon keerde in 1813 naar Nederland terug en werd toen als Willem I de eerste koning van een weer zelfstandig Nederland!

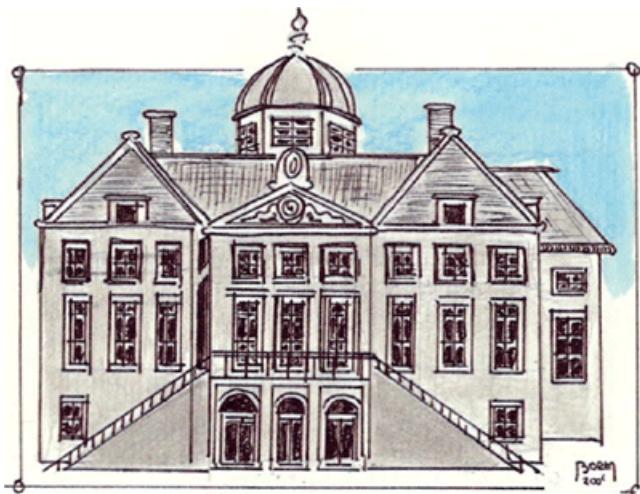
Opa Politiek, zegt Nathalie, je praat nu wel heel lang over al die Oranjes. Maar dat was niet de vraag waarmee wij bij je kwamen. Wij wilden weten of

de koningin nu werkelijk de baas is in Nederland. Moeten wij altijd allemaal doen wat zij zegt?

Dat ligt wel wat ingewikkelder, zegt Opa Politiek. Want de koning of de koningin heeft ook ministers.

Wat zijn dat? zegt David. Ministers? Wat een raar woord!

Ja, zegt Opa Politiek, daar heb je gelijk in, het is een Latijns woord, dat ‘dienaar’ betekent. Vroeger was de koning zo verschrikkelijk machtig, dat hij alleen maar dienaren en knechten had. Maar tegenwoordig zijn ministers mannen en vrouwen die samen met de koning of de koningin de ‘regering’ vormen. Al die ministers komen elke week samen om te praten met elkaar, en te bespreken wat er in het land moet gebeuren. Dan zitten zij rondom een grote tafel. Aan de ene kant zit in het midden de eerste minister. Dat is de minister-president. Die is niet echt de baas over de andere ministers, maar hij zegt wel wie er eerst wat mag zeggen rondom die lange tafel, en wie dan en wie dan. En hij probeert er ook voor te zorgen dat alle ministers alles wat er gezegd en besloten wordt, goedvinden, en dat niemand boos wegloopt. En als de ministers rond die grote tafel klaar zijn, dan spreekt de minister-president elke week met journalisten van de kranten, de radio en de televisie. Als er belangrijke besluiten zijn genomen, zenden de ministers die aan de koningin. Zij zet daar dan haar handtekening onder en één of meer ministers doen dat ook. Dan is er pas een echt besluit. De minister-president gaat ook elke week naar de koningin om met haar te praten over kwesties waar de regering mee te maken heeft. Wij hebben een heel belangrijke wet, dat is de ‘grondwet’. En daarin staat: ‘De Koning is onschendbaar; de ministers zijn verantwoordelijk.’ Dat betekent: de koning kan geen publieke beslissingen nemen zonder de ministers. Als je kritiek zou hebben op wat de koning doet of

1.3 Huis ten Bosch, het woonpaleis van koningin Beatrix

zegt, dan moet je die altijd richten tot de ministers.

Ik vind het maar moeilijk, hoor, zegt Emilie. Waarom moet de koningin zo veel ministers hebben? Kan die ene hoofdminister dat dan niet allemaal alleen doen? Dat zou toch veel gemakkelijker zijn, ook voor de koningin!

Ja, zegt Opa Politiek, maar er zijn verschrikkelijk veel dingen die in een land gedaan moeten worden. En daarvoor heb je meer ministers nodig. Eén die met andere landen praat bijvoorbeeld. Eén voor de soldaten. Eén minister die zorgt voor al het geld dat nodig is. Eén die graag bruggen en wegen wil bouwen. Een andere minister die misschien roept: ho, ho, niet overal nieuwe wegen en nieuwe bruggen, want het moet ook mooi blijven in het land, met bossen en met weilanden, zodat het ook eens ergens stil blijft. En dan is er een minister die erop moet letten dat er genoeg dokters en ziekenhuizen zijn. En nog weer een minister die ervoor zorgt dat als iemand erg oud wordt, of een ongeluk krijgt en niet meer kan werken, dat hij of zij dan toch nog geld krijgt. En dan is er natuurlijk een minister van de boeren, en een andere minister voor de fabrieken en de handel, en een minister die voor alle scholen zorgt.

Hou maar op, roepen de kinderen! Moet die arme koning of koningin dan met al die ministers praten, en stukken lezen, en handtekeningen zetten?

Dat lijkt ons helemaal niet zo leuk hoor! En Emilie roept: je hebt nou wel verteld hoe iemand koning of koningin wordt, maar hoe komen wij dan aan al die ministers? Worden die ook minister omdat hun vader of hun moeder al minister was?

Nee hoor, zegt Opa Politiek. Dat gaat heel anders. Ministers blijven ook niet altijd, die komen en die gaan. Om dat te begrijpen moet ik eerst vertellen wat een parlement is.

Zoals Nathalie al snel ontdekte, is er veel meer te vinden op het internet dan alleen de stadhouders, de koningen en de koninginnen van het huis van Oranje. Ga zelf maar eens naar de site www.koninklijkhuis.nl. Daar vind je als je ‘foto’s’ aanklikt heel veel foto’s van de leden van het Koninklijk Huis. Je kunt daar ook de paleizen van koningin Beatrix zien. Zij woont in Huis ten Bosch en werkt op het Paleis Noordeinde in Den Haag. Bij officiële gelegenheden gebruikt zij het Paleis op de Dam, dat in de zeventiende eeuw gebouwd werd als stadhuis van Amsterdam, maar in de Franse tijd koninklijk paleis werd. Deze drie paleizen kun je vanbinnen en vanbuiten zelfs op de computer bekijken, door onderaan te klikken op ‘virtuele rondleiding’.

Als je meer wilt weten over Willem van Oranje en het volkslied, ga dan naar www.wilhelmus.nl.

1.4 Paleis Noordeinde, het werkpaleis van koningin Beatrix

2.1. De koningin en haar 'kabinet' (dat zijn: alle ministers en staatssecretarissen)

2 Wat is een parlement?

Ik had beloofd, zegt Opa Politiek, dat ik nu eens wat zou vertellen over het parlement. Wij hadden het over de koningin en over haar ministers die samen de regering vormen. Je zou kunnen denken: die zijn dus samen de baas in Nederland! Maar niet alle bazen doen alles altijd goed. Dus moet je ervoor zorgen dat, wanneer zij verkeerde dingen willen doen, er mensen zijn die kunnen zeggen: dat gaat zomaar niet! Daar willen wij ook wel eens over meespreken. En daarvoor hebben wij gelukkig een parlement. Dat bestaat uit twee delen: een ‘Eerste Kamer’ van 75 mensen en een ‘Tweede Kamer’ van 150 mensen. Samen vormen die beide Kamers het parlement, of met een nog deftiger titel: de ‘Staten-Generaal’. Dat is een heel oud woord dat in de tijd van de Republiek gebruikt werd. Toen hadden wij nog geen parlement, maar waren de Staten-Generaal een samenkomst van mensen, die door elke provincie naar Den Haag gezonden werden om zaken te regelen. Meer dan tweehonderd jaar geleden werden die zeven provincies met nog een paar landsdelen samengevoegd tot één land, het tegenwoordige Nederland. Niet zoveel later, in 1815, kregen wij ook voor het eerst een koning en ministers en een parlement dat zowel een Eerste als een Tweede Kamer had. Eerst was die

koning veel meer de baas dan koningin Beatrix tegenwoordig is. Hij bepaalde zelf wie de leden van de Eerste Kamer mochten worden, en hij probeerde ook wel te vertellen wie in de Tweede Kamer mochten zitten, maar dat lukte steeds minder. En ruim 150 jaar geleden - of voor wie het precies wil weten: in 1848 - is dat helemaal veranderd. Toen werd besloten dat de koning niet meer alles zelf mocht beslissen, maar alleen samen met zijn ministers. En toen werd ook geregeld dat de leden van de Eerste Kamer voortaan zouden worden gekozen door de provincies die er toen waren. En de leden van de Tweede Kamer zouden van nu af aan direct worden gekozen door iedereen in Nederland die mocht kiezen.

Mocht toen dan niet iedereen stemmen, Opa Politiek? vraagt Elsemieke.

2.2 Ministers vroeger en nu

Lang geleden hadden alleen mannen die genoeg geld hadden en daarom belasting konden betalen ‘kiesrecht’. Dat is later veranderd. Tegenwoordig mag iedereen die 18 jaar of ouder is voor de Tweede Kamer mee kiezen. Mannen zowel als vrouwen.

Opa Politiek, zegt David, je vertelt alleen maar hoe het vroeger was. Maar hoe zit dat dan nu met wat je het parlement noemt?

Ja, zegt Opa Politiek. Zelf vind ik die geschiedenis van vroeger heel interessant, maar jullie zijn zoveel jonger dan ik, en jullie denken veel meer over wat er later nog met jullie zal gebeuren. En daar heb je gelijk in! Laten wij dan maar eerst praten over de Tweede Kamer, dat zijn die 150 mensen. Die moeten in ieder geval elke vier jaar opnieuw worden gekozen. Maar soms als er ruzie is tussen de regering en het parlement, dan stuurt de regering het parlement naar huis. Dan ‘ontbinden’ zij de Tweede Kamer zoals dat heet. Dat is kort geleden ook gebeurd. Daar vertel ik jullie een volgende keer meer over.

Opa Politiek, wat doet zo’n parlement, of moet ik zeggen: wat doet zo’n Tweede Kamer dan eigenlijk? vraagt Nathalie. Want de ministers doen toch alles al!

Wel veel, zegt Opa Politiek. Maar die mogen niet alles alleen doen. Die moeten vaak vragen aan de leden van het parlement, te beginnen met de Tweede Kamer, of die het met hen eens zijn over belangrijke zaken. Als de regering regels wil maken, bijvoorbeeld dat je geen gevaarlijke wapens mag hebben, of niet overal mag roken, of dat niemand autorijdt terwijl hij dronken is, dan moet daarvoor een ‘wet’ gemaakt worden. Dat is een door de regering en de twee Kamers van het parlement samen gemaakte regel, waarin precies staat geschreven wat wel en niet mag. Zo zijn er in het verleden heel veel wetten gemaakt. Soms moeten oudere wetten ook veranderd worden, of is het

nodig dat nieuwe zaken geregeld worden, bijvoorbeeld wie op de radio of de televisie mag uitzenden, of hoe lang de winkels open mogen blijven, en of iemand die geen Nederlander is wel in Nederland mag komen wonen en werken. Dat zijn zo veel zaken, dat de ministers en de beide Kamers het heel druk hebben om dat allemaal met elkaar te bespreken.

Meestal zijn het de ministers die voorstellen doen voor nieuwe wetten, maar ook de leden van de Tweede Kamer kunnen een voorstel voor een nieuwe wet doen. Elk voorstel gaat eerst naar de ‘Raad van State’. Daarin zitten vroegere ministers en Kamerleden, hoge ambtenaren en geleerden met veel ervaring en verstand van politiek en bestuur, die aan de regering advies geven over elk wetsontwerp. Vroeger bleven die adviezen geheim, maar tegenwoordig niet meer. Daarom weten ook de leden van de Tweede en de Eerste Kamer die daarna het wetsontwerp behandelen, wat de Raad van State van zo’n wetsvoorstel vond. Wanneer zowel de Tweede als de Eerste Kamer en de minister een voorstel voor een nieuwe wet goedvinden, dan is er geen probleem. Maar elk van de beide Kamers kan ook zeggen: die wet willen wij helemaal niet. Dan zeggen zij nee tegen dat voorstel, of zij zeggen: wij vinden het alleen goed als je die en die dingen verandert. De Tweede Kamer kan in dat geval zelf een voorstel voor zo’n verandering bespreken. Dan dienen de leden van de Tweede Kamer wat genoemd wordt een ‘amendement’ in. En als dan de meeste leden van de Tweede Kamer het eens zijn met zo’n voorstel, dan komt dat in het wetsontwerp te staan en wordt het voorstel van de regering ‘geamendeerd’. Het voorstel gaat daarna naar de Eerste Kamer. De leden van de Eerste Kamer kunnen er langdurig over spreken, maar zij mogen alleen ‘ja’ of ‘nee’ zeggen. Als zij nee zeggen, dan gaat de wet niet door. Zeggen zij ja, dan gaat het voorstel naar de

koningin, die samen met één of meer ministers haar handtekening zet. De minister van Justitie zet vervolgens die hele wet in een officiële krant die het *Staatsblad* heet. Dan hebben wij een nieuwe wet die voor iedereen geldt! Hoe het gaat met het maken van wetten, zie je in het schema hieronder.

Wetten zijn natuurlijk erg belangrijk, vindt Elsemieke, maar is het samen met de regering wetten maken alles wat die twee Kamers doen?

Nee hoor, zegt Opa Politiek. Want elk jaar moet de regering een voorstel doen aan het parlement over het geld dat de regering moet uitgeven, en over de manier waarop de regering het daarvoor nodige geld krijgt. Dan dient de minister van Financiën een wetsvoorstel in dat de ‘begroting’ heet. Dat is een heel dik boekwerk waarin staat wat ministers denken voor volgend jaar elk voor hun eigen departement aan geld nodig te hebben voor alle zaken waarvoor zij moeten zorgen. Tegelijk geeft de minister van Financiën dan ook aan hoe hij aan dat geld denkt te komen. Dat gebeurt door de belastingen die alle Nederlanders moeten betalen. Daar hebben wij het later nog over.

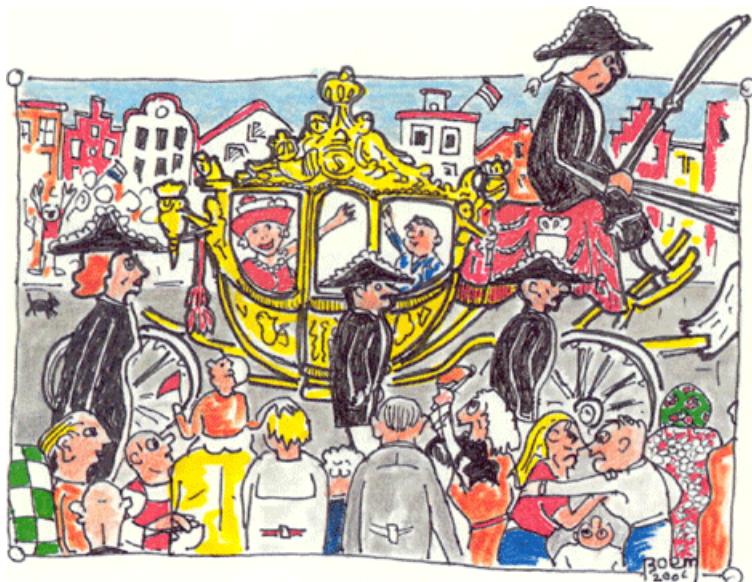

2.3 Schema wetgeving

En wat doet dat parlement nog meer? vraagt Emilie.

Er zijn heel veel andere zaken waarover de leden van de Eerste of de Tweede Kamer wel eens met de regering willen spreken, zegt Opa Politiek. Dan stellen zij ‘schriftelijke vragen’ aan de ministers over zaken die zij belangrijk vinden. Of zij vragen de ministers naar hun Kamer te komen, om te horen wat Kamerleden verkeerd vinden. Soms doet de Kamer dan een uitspraak: in een ‘motie’ zeggen zij wat zij willen, of juist niet willen. Als je dat allemaal bekijkt, dan heeft het parlement een groot aantal mogelijkheden om te zorgen dat de regering niet alles op eigen houtje doet. Want de ministers hebben de goedkeuring van het parlement nodig voor de wetten die zij willen maken, en voor het geld dat zij willen uitgeven. Zij moeten ook altijd antwoorden op vragen en komen uitleggen waarom zij bepaalde dingen wel of niet willen!

Maar nu nog iets anders. Hebben jullie de koningin wel eens zien rijden in de Gouden Koets? vraagt Opa Politiek.

2.4 Op weg naar de Opening van de Staten-Generaal

Wij hebben een keer langs de weg gestaan! zeggen Emilie en David. En wij hebben het ook allemaal op de televisie gezien! roepen de kinderen in koor.

Dat gebeurt één keer per jaar, zegt Opa Politiek, in september, op de derde dinsdag van die maand. Die dag noemen wij ‘Prinsjesdag’. Dat is de dag waarop het parlement voor een nieuw jaar, net als een schooljaar, met zijn werk gaat beginnen. De koningin komt in de gouden koets met acht paarden ervoor naar een groot oud gebouw, de Ridderzaal, op het Binnenhof in Den Haag. Daar zitten de leden van de Eerste Kamer en van de Tweede Kamer en ook de ministers.

De koningin gaat op de troon zitten en spreekt de leden van het parlement toe. Zij leest op wat de ministers samen in de ministerraad hebben opgeschreven over hun plannen voor het volgend jaar. Dat heet de ‘Troonrede’. En als de koningin klaar is roept de voorzitter van de Eerste Kamer: ‘leve de Koningin’, en roepen de leden van de Eerste Kamer en de Tweede Kamer: ‘hoera, hoera, hoera!’.

Is dat niet een beetje een poppenkast, Opa Politiek? vraagt Nathalie.

Misschien wel, zegt Opa Politiek, met al die militairen en politie in mooie uniformen die voor en na de koningin te paard meerijken naar de Ridderzaal, of langs de weg staan waar de koningin langsrijdt. En al die plechtig aangeklede ministers en Kamerleden waarvan de vrouwen de mooiste en soms de gekste hoeden dragen die zij kunnen vinden. Maar het is ook meer dan dat. Het is het begin van een nieuw jaar, voor zowel de ministers als voor de leden van het parlement. Dan is het best belangrijk dat de koningin het nieuwe jaar komt openen, met een opsomming van de plannen die de ministers hebben. En bovendien: nog diezelfde dag komt de minister van Financiën naar de Tweede Kamer, met in een koffertje de nieuwe begroting en wat zij noemen de ‘Miljoenennota’. Daarin

staat hoeveel geld er volgens de regering nodig is en waarvoor zij de toestemming van het parlement moet vragen. Dat aantal lang niet meer over miljoenen, maar over miljarden. Als alles normaal gaat, dan volgen er na Prinsjesdag de hele herfst lange gesprekken van de regering, eerst met de Tweede en dan met de Eerste Kamer. Dat begint met een groot debat tussen de regering als geheel en de Kamer. Daarna spreekt elke minister samen met zijn staatssecretarissen over wat zij van plan zijn en nodig hebben en zeggen de leden van de Kamers wat zij daarvan vinden. En dat is toch wel heel belangrijk, want anders zouden de ministers alles op eigen houtje kunnen doen, ook al willen de leden van het parlement dat helemaal niet. De ministers weten dat zij de hulp van het parlement nodig zullen hebben. En zij weten ook dat er in ieder geval elke vier jaar een nieuw parlement zal komen. Of misschien wel eerder als de regering en de Kamers het niet eens kunnen worden en er eerder verkiezingen voor de Tweede Kamer, of het hele parlement, plaats zullen vinden.

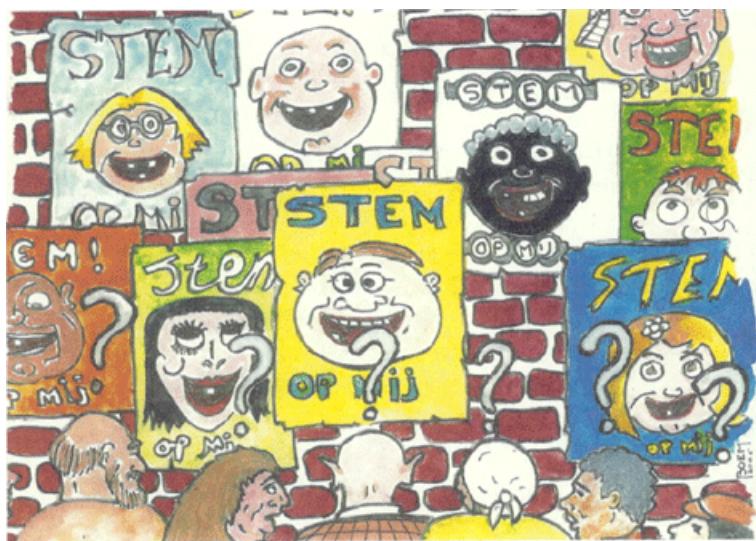
Nathalie, zegt Opa Politiek. Wist je dat er op internet ook heel veel te vinden is over de Eerste en de Tweede Kamer? Probeer maar eens de site www.parlement.nl! Daar vind je zowel de Eerste Kamer als de Tweede Kamer waarop je kunt klikken. Begin maar met de Tweede Kamer. Dan zie je rechts ‘virtuele rondleiding’ staan, en als je daarop klikt, krijg je een luchtfoto te zien van het Binnenhof, met rode stippen erop. Telkens als je op zo’n stip klikt, kun je zien welk gebouw dat is. Je kunt ook kijken op het lijstje aan de linkerkant. Kies dan ‘Ridderzaal’, ‘Eerste Kamer’ en ‘Plenaire Zaal’. De Ridderzaal (het gebouw in het midden) is de zaal waar de koningin de Troonrede uitspreekt. Klik je daarna op ‘Eerste Kamer’, dan kun je zien dat de

leden tegenover elkaar zitten, met daartussen aan de ene kant de voorzitter en aan de andere kant de ministers achter de ministerstafel. Dat was vroeger ook zo met de Tweede Kamer. Maar toen is er voor de Tweede Kamer een nieuwe zaal gebouwd, waarin de leden in een halve cirkel zitten tegenover de voorzitter en de ministers (klik op ‘Plenaire zaal’, of ga op de luchtfoto van het Binnenhof staan en klik op de stip boven het halfronde gebouw). Je kunt ook een echte rondleiding meemaken in de Eerste Kamer door op www.parlement.nl niet op de Tweede Kamer, maar op de Eerste Kamer te klikken, en dan links op ‘rondleiding’.

Er is daar natuurlijk nog veel meer te vinden over het werk en de leden van de beide Kamers. Dat vind je ook op www.parlement.com, een belangrijke website die wij later nog vaak tegen zullen komen.

2.5 De koningin spreekt de troonrede uit in de Ridderzaal

3.1 Stem op mij, stem slim!

3 Wie kiest wie?

Opa Politiek, zegt Nathalie de volgende keer. Ik heb nog zitten denken over wat je tot nu toe verteld hebt. Wij weten nu dat koningin Beatrix koningin werd omdat zij de oudste dochter van haar moeder was en Willem-Alexander later koning kan worden omdat hij de oudste zoon is van koningin Beatrix. En je hebt ook gesproken over de ministers die samen met de koningin de regering vormen. Maar wij weten nog niet hoe wij aan die ministers komen. En aan de leden van de Eerste en de Tweede Kamer. Die komen toch niet uit de lucht vallen?

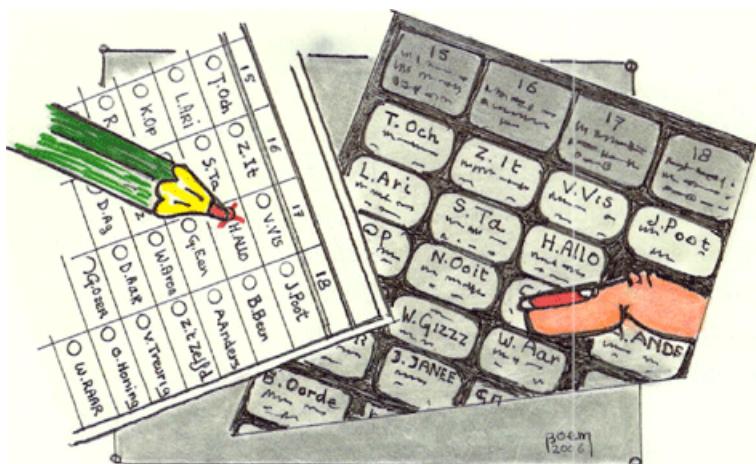
Zeker niet! zegt Opa Politiek. Daarom ga ik nu met jullie praten over verkiezingen! Dan moeten wij het hebben over wie er mag kiezen en over wie er gekozen kan worden. Over wie er mag kiezen, hebben wij het al gehad: dat mogen alle Nederlanders van 18 jaar en ouder. Elke gemeente maakt voor die tijd een ‘kiezersregister’ waarop iedereen in hun woonplaats staat die het recht heeft om te kiezen. Een paar weken voordat de verkiezingen zullen plaatsvinden, krijgt elke kiezer een bericht om te zeggen dat hij of zij dan en dan op die en die plaats kan gaan stemmen. Dat gebeurt in een ‘stembureau’ in de buurt waar de mensen wonen, in een school of in een tehuis voor ouderen bijvoorbeeld.

Maar vóór die tijd moeten er ook mensen zijn die als lid van

de Tweede Kamer gekozen willen worden. Daarvoor is een ‘kandidaatstelling’ nodig. Dat gebeurt door al lang bekende ‘partijen’ die al eerder mensen in de Kamer hadden zitten die meestal graag opnieuw gekozen willen worden. Het kunnen ook nieuwe partijen zijn. Iedere partij moet dan op een bepaalde dag haar lijst indienen, met daarop de namen van al hun kandidaten, in een volgorde zoals die partij het beste vindt. Dan is vooral degene belangrijk die boven aan de lijst staat, die heet de ‘lijstaanvoerder’. Die is, kun je zeggen, het ‘gezicht’ van de partij. Hij of zij komt ook het meest op de televisie en in de kranten, en op grote vergaderingen die de partij organiseert. Maar natuurlijk zijn ook de anderen belangrijk. Elke partij hoopt op veel meer mannen en vrouwen in de Tweede Kamer. Naast de lijstaanvoerder zijn er ook andere mensen die bij groepen kiezers in het land een bepaalde aanhang hebben. Nadat alle partijen hun kandidatenlijsten hebben ingediend, worden de lijsten genummerd, in de volgorde van het aantal Kamerleden dat zij in de vorige verkiezingen in de Tweede Kamer hadden. Alle partijen worden daarna in die volgorde naast elkaar gezet, met voor elke partij onder hun eigen lijstaanvoerder alle kandidaten die zij graag gekozen zouden zien in de nieuwe Tweede Kamer.

Nu ga je wel heel vlug, Opa Politiek, zegt Nathalie. Kun je dat eens laten zien?

Jawel hoor, zegt Opa Politiek. Kijk maar. Op deze tekening zie je links een stuk van een papieren stembiljet, zoals dat vroeger altijd werd gebruikt. Op zo'n stembiljet staan van links naar rechts de partijen die mee willen doen, en onder elke partij de namen van de mensen, je weet wel: de kandidaten, die gekozen willen worden. Voor elke naam staat een hokje. Op zo'n stembiljet mocht de kiezer maar voor één man of vrouw

3.2 Stembiljet en stemmachine

stemmen. Dat deed je door op het stembureau één vakje voor één naam van één lijst met een kleurpotlood rood te kleuren. Eén naam, en niet meer. Als je meer vakjes rood kleurde, of er dingen op het stembiljet bij schreef, dan telde je stem niet mee. En als je niets invulde, dan stemde je wel, maar dan stemde je blanco, zoals dat heet. Maar dan wist niemand voor wie je had willen stemmen. En dan telde je stem ook niet. Daarom deden de meeste mensen het goed en kleurden maar één naam rood.

Is zo'n groot stuk papier nu werkelijk nodig, Opa Politiek, zegt Emilie. Waarom moet dat allemaal zo ingewikkeld? Kun je niet gewoon op een stuk papier schrijven: ik wil die meneer of die vrouw in het parlement?

Nee hoor, zegt Opa Politiek. Als je dat zou doen, maken mensen misschien heel veel fouten, omdat zij toch meer dan één naam invullen, of namen van mensen die helemaal niet in het parlement willen komen. En daarom is het goed dat eerst wordt vastgesteld wie gekozen willen worden. Als dat vaststaat, en als ook is vastgesteld wie er mogen kiezen, begint er een spannende tijd, de ‘verkiezingscampagne’. Dan worden er

in het hele land grote en kleine vergaderingen georganiseerd. Kandidaten zoeken drukke markten en winkelstraten op en delen daar pamfletten en misschien wel vlaggetjes, petjes of andere dingen uit. Er verschijnen grote borden met posters langs de straten, vaak met portretten van de verschillende lijstaanvoerders. Daar staan dan leuzen op van: kies meneer zo en zo of: stem mevrouw zo en zo. Of: kies voor ons, want wij willen dit! En dan komen er op televisie grote debatten, waarbij kandidaten vertellen wat zij willen, en tegelijk de andere partijen bestrijden. Net zo lang tot het de dag van de verkiezingen is, en de kiezers naar de stembus gaan.

Worden die stembiljetten nog gebruikt? vraagt Elsemieke.

In enkele gemeenten nog wel, zegt Opa Politiek, maar bijna niet meer. Want bijna overal heb je tegenwoordig ‘stemmachines’. Dat zijn een soort computers die, net als vroeger op het papieren stembiljet, op een scherm alle lijsten naast elkaar laten zien en van elke lijst de namen van kandidaten onder elkaar. Als iemand dan gaat stemmen, hoeft hij of zij alleen maar met zijn vinger op de toets met één naam te drukken, en dan laat de stembureau zien: U wilt stemmen op mijnheer Hendriksen of op mevrouw Jansen of op iemand met een andere naam, van die of die lijst. Als dat degene is die de kiezer inderdaad wil kiezen, dan moet hij of zij op een rode ja-knop drukken en dan heeft de kiezer gestemd. Je moet maar eens vragen of je mee mag naar het stembureau met papa of mama, of je juf of meester, dan kunnen zij dat allemaal precies aan jullie laten zien. En je ziet dat ook wel rechts op de tekening die wij net zagen, met links een deel van een papieren stembiljet. Zo'n stembureau is ook extra gemakkelijk. Want die kan heel snel optellen hoeveel stemmen er op elke lijst zijn uitgebracht, en hoeveel stemmen elke kandidaat van die lijst heeft gekre-

gen. Die gegevens worden dan zo snel mogelijk opgestuurd, naar het Algemeen Nederlands Persbureau, dat zo snel mogelijk de uitslag bekend wil maken op televisie, en de kranten. En ook naar het ‘Centraal Stembureau’ in Den Haag, dat uiteindelijk precies moet vaststellen wie gekozen zijn in de Tweede Kamer. Hoe meer mensen voor één naam van dezelfde lijst hebben gekozen, hoe meer plaatsen (‘zetels’) die partij in het parlement krijgt. Wie boven aan de lijst staat is dan het eerst gekozen, dan de volgende, dan de daaropvolgende, enzovoort. Maar het kan ook zijn dat veel mensen een man of vrouw die lager op die lijst staat zo graag in het parlement willen zien komen, dat die veel meer stemmen krijgt dan mensen van diezelfde lijst die boven hem of haar staan. Hij of zij wordt dan, zoals het heet, met ‘voorkeurstemmen’ gekozen, en degene die boven hem of haar op de lijst staat misschien niet.

Emilie en David vinden het nu wel erg ingewikkeld worden. Maar Elsemiek en Nathalie zijn nieuwsgierig hoe dat dan allemaal verder in zijn werk gaat!

Laten wij maar eens op internet kijken hoe dat gegaan is bij de laatste verkiezingen voor de Tweede Kamer. Nathalie, nu hebben wij je nodig met de computer. Klik eens op ‘www.kiesraad.nl/verkiezingsuitslagen’ en dan op ‘Uitslagen Tweede-Kamerverkiezingen 22 januari 2003’. Daarin kun je zien hoeveel geldige stemmen alle kiezers samen toen hebben uitgebracht. Dat waren er bijna tien miljoen (9.654.475 om exact te zijn)! Al die stemmen werden gedeeld door 150, dat is het aantal mensen dat in de Tweede Kamer kan komen. Dat kwam toen uit op iets meer dan 64.363 stemmen. Dat getal heet de ‘kiesdeler’. Iedere partij krijgt net zo veel zetels als het aantal keren dat die partij de kiesdeler heeft gehaald. Dan blijven er nog een paar zetels over die nog niet verdeeld zijn. Dat noemen wij ‘rest-

zetels'. Om te zien wie die krijgt telt het Centraal Stembureau bij elke partij boven op de zetels die zij al gekregen hebben eerst één, en dan twee zetels op. Dan berekenen zij voor elke partij hoeveel stemmen die gemiddeld voor één zetel zou hebben gekregen. De partij met het hoogste aantal stemmen per zetel krijgt dan de eerste restzetel, de partij met het daaropvolgende hoogste aantal stemmen per zetel de volgende enzovoort, net zo lang tot alle restzetels zijn verdeeld. Wil je echt precies zien hoe dat gaat, dan moet je dat zelf toch maar eens nakijken op de site die ik je noemde.

Eerst wordt gekeken wie van de kandidaten op een lijst ten minste een kwart van de kiesdeler (dat was toen 16.091 stemmen) in zijn of haar eentje heeft gehaald. Die is direct met 'voorkeurstemmen' gekozen. Hij of zij gaat daarom voor bij andere kandidaten op dezelfde lijst die misschien hoger op die lijst stonden. Meestal gaat het dan echter om personen die toch al hoog op een lijst stonden, en dus toch wel waren gekozen. Maar niet altijd. Er zijn bovendien plannen om het aantal stemmen dat nodig is om bij voorrang te worden verkozen nog lager te maken, namelijk niet een kwart (25procent), maar een achtste (12,5 procent) van de kiesdeler! Dan zou je al voorrang krijgen indien je ruim 8000 stemmen zou krijgen. Mensen denken dat dat de verkiezingen spannender kan maken en de band van de kiezer niet alleen met een lijst, maar ook met bepaalde personen die Kamerlid worden, zal versterken. Maar het kan ook heel goed tot versnippering en verwarring leiden!

Ook Elsemieke en Nathalie vinden het nu wel wat moeilijk worden. Zij gaan dat later nog een keer grondig bekijken. Want dan weten zij ook beter wat er bij de nieuwe verkiezingen zal gaan gebeuren!

Maar Opa Politiek, zegt Nathalie. Dan heb ik toch nog een andere vraag. Moeten de mensen nou stemmen? Ook als zij daar geen zin in hebben, of als

ze niemand van al die lijsten goed genoeg vinden om in het parlement te laten komen?

Vroeger was dat wel zo, zegt Opa Politiek. Toen hadden wij een ‘opkomstplicht’. In sommige landen bestaat die ook nu nog. Maar heel wat jaren geleden, toen jullie nog niet geboren waren, is besloten dat niemand meer verplicht naar het stembureau hoefde te komen. Al hoopt men wel dat iedereen die mag kiezen, ook mee zal doen aan de verkiezingen. Daarom zie je dat wanneer er verkiezingen worden gehouden, de verschillende partijen mensen die misschien wel voor hen zouden willen stemmen, proberen over te halen om toch vooral naar de stembus te gaan. Mensen die oud of ziek zijn, of arm, of niet lang op school geweest zijn, gaan minder vaak stemmen dan mensen die rijker zijn, meer geleerd hebben en gezond zijn. En dat is toch wel jammer, want juist de groep die niet gaat stemmen heeft vaak veel hulp nodig, en dan zou het goed zijn als ook zij zoveel mogelijk gaan stemmen zodat de leden van de Tweede Kamer en alle mensen in de politiek rekening met hen moeten houden.

En dan heb ik ook een vraag, Opa Politiek, zegt Emilie. Je hebt het nu wel over verkiezingen van het parlement, maar dat zijn toch niet de enige verkiezingen die er zijn. Want ik weet dat er ook verkiezingen worden gehouden bij ons in het dorp.

Je hebt gelijk, zegt Opa Politiek, want je kunt niet alleen voor de Tweede Kamer stemmen, maar ook voor de provincie en voor de gemeente waarin je woont. Daarover vertel ik later nog wel meer!

Gaat dat nu allemaal net zo bij het kiezen van de Eerste Kamer, Opa Politiek? vraagt Nathalie.

Nee hoor, zegt Opa Politiek. Die wordt ‘indirect’ - ze zeggen ook wel ‘getrapt’ - gekozen, niet door alle kiezers zelf, maar

door de leden van de ‘parlementen’ van de provincies. Dan moet ik eerst uitleggen wat de Provinciale Staten zijn, en dat doe ik pas veel later. En bovendien is het systeem nog veel ingewikkelder dan voor de verkiezingen van de Tweede Kamer. Maar als je ongeduldig bent en nu al het naadje van de kous wilt weten, kijk dan maar op www.eerstekamer.nl. klik daar dan op ‘introductie’ en daarna op ‘verkiezingen’. Hoe ingewikkeld het echt is, kun je ook zien op www.kiesraad.nl, onder ‘Eerste-Kamerverkiezingen van 2003’. Toen had de Kiesraad wel 68 bladzijden nodig om vast te stellen wie tot leden van de Eerste Kamer waren gekozen!

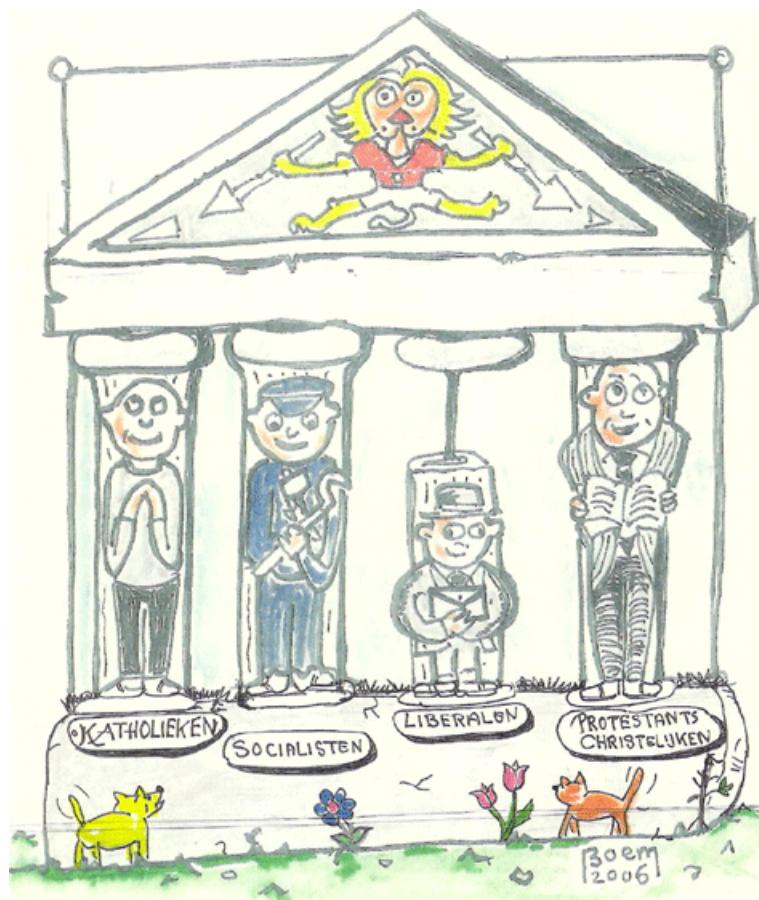
Er is heel veel meer over verkiezingen te vinden op www.kiesraad.nl. Je vindt daar niet alleen alles over de uitslagen van de Tweede-Kamerverkiezingen van 2003, maar ook over de verkiezingen voor de gemeenteraden in 2006. Klik daarvoor op ‘verkiezingsuitslagen’ en klik dan onder het kopje ‘verkiezingsuitslagen online’ op ‘hier’, waarna er een nieuw venster zal verschijnen met een kaartje van Nederland en de politieke partijen. Je kunt dan links in beeld je eigen gemeente invullen, en zien welk percentage stemmen elke partij daar bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen in 2006 heeft behaald! Zie ook de website www.allesoverdeverkiezingen.nl, waar ook veel te lezen valt over verkiezingen in het verleden. Op de site www.verkiezingsaffiches.nl zie je verkiezingsposters, zoals die in vroegere perioden werden gebruikt. Die zijn erg leuk om naar te kijken. Op www.publiekpolitiek.nl/themas/verkiezingen/opkomstcijfers kun je zien hoeveel mensen zijn gaan stemmen sinds er geen ‘opkomstplicht’ meer is.

Wil je weten hoe een stemmachine precies werkt, kijk dan op de site van de gemeente Leiden onder: www.leiden.nl/

dspage.asp?objectid=32414. Op die site (www.leiden.nl/dspage.asp?objectid=32416&vdocid=15674&sqry=%28verkiezingen%29) vind je nog veel meer over verkiezingen. ‘Je geeft wel erg lastige adressen op, Opa Politiek,’ zegt Nathalie. ‘Ik doe dat gewoon met google (www.google.nl). Als ik daar ‘gemeente Leiden verkiezingen’ intyp, krijg ik dat ook. En dan hoef ik verder alleen maar te kijken naar ‘stemmen met de stembus’! ‘Zo is het,’ zegt Opa Politiek, ‘maar dan moet je wel eerst weten dat je daarvoor terecht kon bij de gemeente Leiden!’

Wil je weten wie er in 2003 voor elke partij tot lid van de Tweede Kamer verkozen werd, dan vind je dat ook op www.kiesraad.nl, als je eerst klikt op ‘verkiezingsuitslagen’ en dan op ‘Uitslagen Tweede-Kamer verkiezingen 22 januari 2003’. Sommigen van hen waren in de zomer van 2006 geen lid meer, omdat zij minister of staatssecretaris geworden waren, of ontslag hadden genomen voor een andere functie. Zij werden dan echter opgevolgd door kandidaten van dezelfde partij die nog niet gekozen waren, in de volgorde waarop zij op de partijlijst stonden. Wil je weten wie er in 2006 in de Tweede Kamer zaten, en wie zij eigenlijk waren, klik dan op www.tweedeekamer.nl, gevuld door ‘leden, commissies, fracties’, en ‘leden’ en/of ‘ledenlijst’. Klik je op een naam van een Kamerlid, dan zie je een foto en heel wat bijzonderheden over zijn of haar leven.

Over ministers en over Kamerleden nu, maar ook over alle jaren sinds 1848, kun je verder erg veel vinden in het biografisch archief van het Parlementair Documentatiecentrum van de Universiteit Leiden, www.parlement.com. Klik op ‘Tweede Kamer’.

4.1 Drie zuilen en een halve zuil dragen het Nederlandse staatsgebouw

4 De vier hoofdstromingen in het Nederlandse partijstelsel

Opa Politiek, je hebt nu wel gesproken over de verkiezingen. Toen heb je ons ook verteld over ‘partijen’. Je hebt gezegd dat die proberen zo veel mogelijk mensen in de Tweede Kamer gekozen te krijgen. Daarom, zei je, stellen die partijen lijsten met kandidaten op en maken ze veel propaganda als er nieuwe verkiezingen komen. Maar welke groepen zijn dat dan? vraagt Nathalie.

Dat is een heel verhaal, zegt Opa Politiek. Want er zijn heel veel partijen. Grote en kleine partijen. Oude en nieuwe partijen. Partijen die al heel lang in het parlement zitting hebben en partijen die zelfs nog nooit een kamerzetel hebben gekregen! En daarom moet ik beginnen met een stuk geschiedenis. Herinneren jullie je dat ik vertelde dat er in 1848 een nieuwe grondwet kwam? De ministers werden daardoor veel machtiger tegenover de koning en voortaan waren zij verantwoordelijk aan het parlement. Ik heb toen ook verteld dat van die tijd af de Tweede Kamer rechtstreeks werd gekozen. In het begin mochten er maar weinig mensen stemmen. Alleen zij die rijk genoeg waren om een bepaalde som aan belasting te betalen. Toen waren er eigenlijk nog geen partijen nodig. Het land was verdeeld in kiesdistricten, die één of twee kandidaten in de Kamer konden kiezen. Een kleine club van burgers kon onder-

ling wel afspreken wie zij het liefst in de Kamer wilden zien, al waren er in elk kiesdistrict meestal wel een aantal van die clubjes, zodat er toch gekozen moest worden. Je had wel verschillende stromingen. Er waren conservatieven die de hervorming van 1848 niet zo nodig hadden gevonden. Anderen waren blij met die nieuwe ontwikkelingen en vonden het nodig dat het parlement nog meer te zeggen zou krijgen. Zij noemden zich ‘liberalen’. Er waren ook groepen die vonden dat de politiek meer door kerk en geloof beïnvloed moest worden, zowel ‘protestants-christelijken’ als ‘katholieken’. Zulke groepen waren vooral sterk in bepaalde delen van Nederland. Daardoor konden zij ook protestantse of katholieke Kamerleden in het parlement kiezen. Maar zoals ik al zei: het aantal mensen dat kiesrecht had bleef nog jarenlang klein. De meeste mannen, en alle vrouwen, mochten niet stemmen.

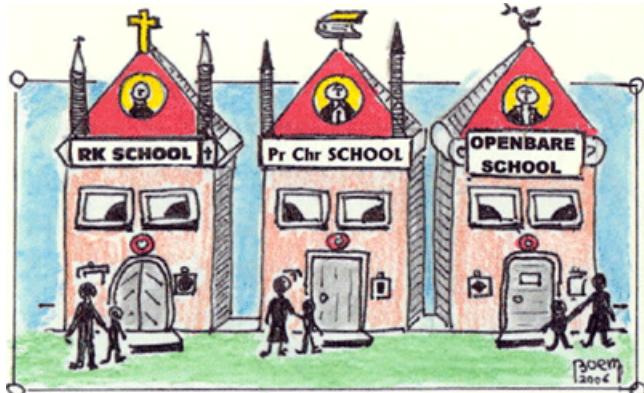
Intussen begon er veel te veranderen in Nederland. Er werden nieuwe uitvindingen gedaan, zoals stoommachines waarmee in fabrieken gewerkt kon worden. De internationale handel nam toe. Er moesten daarom betere havens worden gegraven en nieuwe kanalen voor grotere schepen. Er kwamen voor het eerst treinen. De steden werden groter. En om te zorgen dat alles goed liep, moesten mensen ook meer kunnen en weten. Toen werd besloten dat ieder kind voortaan verplicht naar school moest. Daarover is toen een lange ‘schoolstrijd’ ontstaan. Veel protestantse en katholieke ouders zeiden: dan wil ik dat mijn kinderen naar een school gaan waarin ook gesproken wordt over God en over wat er in de bijbel staat. Andere mensen wilden dat juist niet. Die meenden dat alle kinderen naar dezelfde, ‘openbare scholen’ moesten gaan, of het nu katholieke kinderen waren, of protestantse kinderen, of kinderen van ouders die wat anders waren of misschien wel hele-

maal niet in het bestaan van God geloofden. Die protestantse en katholieke kinderen, vonden zij, moesten over alles wat met hun geloof te maken had maar van hun ouders of in de kerk leren. Daar is toen heel lang strijd over gevoerd. In die strijd begonnen sommige groepen landelijke partijen te vormen, de protestants-christelijken het eerst en het sterkst, maar daarna ook de liberalen en wat later ook de katholieken. In diezelfde tijd vond men steeds meer dat er meer mensen mochten kiezen dan de weinigen die dat tot die tijd mochten. Toen is het kiesrecht in verschillende stappen uitgebreid. Hoe meer mensen mochten kiezen, des te belangrijker werd het dat de verschillende stromingen zich beter voor de verkiezingen gingen organiseren. Ten slotte werd in 1917 besloten dat voortaan alle volwassen mannen, en in 1919 dat ook alle volwassen vrouwen mochten kiezen. Sindsdien kent ons land zoals dat heet ‘algemeen stemrecht’.

Intussen werd ook duidelijk dat de katholieken en protestants-christelijken die ‘eigen’ scholen wilden voor hun kinderen, de meerderheid in Nederland vormden, en dus niet de liberalen en andere groepen die vonden dat iedereen maar naar dezelfde openbare scholen moest gaan. Toen werd besloten dat ‘bijzondere scholen’ voortaan evenveel geld zouden krijgen voor leerkrachten, boeken, schoolgebouwen enzovoort, als de openbare scholen, die altijd al door het rijk en de gemeenten werden betaald. Daarom heb je nu naast openbare basisscholen, veel katholieke en protestantse scholen, en soms ook bijzondere scholen die bepaalde onderwijsmethoden willen gebruiken, bijvoorbeeld Montessori- en Daltonscholen.

Opa Politiek, je noemt liberalen, protestants-christelijken en katholieken. Maar ik heb je nog niet gehoord over ‘socialisten’, zegt Elsemieke. En die zijn er toch ook al heel lang?

Zeker, zegt Opa Politiek. Die hadden wel een heel andere geschiedenis. Er waren vroeger heel veel arme mensen, die elke dag heel lang moesten werken, als zij al werk hadden

4.2 Het einde van de schoolstrijd: openbare en bijzondere scholen

tenminste. Wanneer zij naar elkaar keken, dan dachten sommigen: wij moeten ervoor zorgen dat wij samenwerken om het allemaal beter te krijgen. Zij zeiden ook wel dat het de schuld van de rijkere mensen was dat zij zo arm waren. Want die lieten hen wel werken in hun fabrieken en bedrijven, maar betaalden daar meestal heel weinig voor. Zij kopen onze arbeid, zeiden die oude socialisten. Daarom hebben wij, arbeiders, het zo moeilijk. De socialisten noemden die rijkere mensen kapitalisten. Tussen kapitalisten en arbeiders, zo geloofden zij, heerde een ‘klassenstrijd’. Het was daarom nodig om alles te veranderen. Als dat niet goedschiks kon, dan moest er maar een revolutie komen! Zodat voortaan de rijkere mensen die de fabrieken hadden, niet langer alleen de macht zouden hebben!

Revolutie? Dat klinkt nogal eng, Opa Politiek, zegt Elsemieke. Wilden die socialisten dan met geweld de macht veroveren?! Daar hoor je toch niets van in Nederland, als mensen over socialisten spreken?

Al bijna honderd jaar niet meer, hoor, zegt Opa Politiek. En dat is ook heel goed te begrijpen. Veel socialisten dachten algauw: een revolutie is helemaal niet nodig. Als wij wachten, dan komen er steeds meer arbeiders en steeds minder kapita-

listen. Wanneer wij dan ook kiesrecht voor iedereen krijgen, worden de arbeiders vanzelf de meerderheid! En dan zullen wij wel zorgen dat de staat veel meer voor armere mensen gaat doen. Als het moet nemen wij zelf die fabrieken in handen! Maar die oude socialisten zouden gaan merken dat zo'n meerderheid er om twee redenen helemaal niet kwam. In de eerste plaats bleek dat, al kregen zij uiteindelijk kiesrecht, lang niet alle arbeiders op een socialistische partij wilden stemmen. Veel katholieke en protestants-christelijke arbeiders geloofden niet in revolutie of klassenstrijd, al zouden zij wel net als de socialisten 'vakbonden' oprichten die er voor moesten zorgen dat arbeiders het beter zouden krijgen. In de tweede plaats kwam ook de verwachting niet uit dat er steeds minder kapitalisten, en steeds meer arbeiders zouden komen. Integendeel, alles werd door de economische ontwikkeling heel anders. Het werd nodig dat veel meer mensen goed onderwijs zouden krijgen. Voortaan gingen alle kinderen niet alleen naar de basisschool, maar om verder te leren ook naar scholen van voortgezet, middelbaar en hoger onderwijs. Meer mensen waren nodig om zaken te regelen, zoals ambtenaren in Den Haag en overal in het land. Mensen werden steeds ouder, zodat er meer doktoren en verpleegsters en ziekenhuizen bij moesten komen. Er waren steeds meer winkels nodig om alle verschillende dingen die gemaakt werden te verkopen. En het werk in de fabrieken met nieuwe machines en computers eiste veel beter geschoolde arbeiders. Daarom kon je al lang niet meer spreken van alleen arbeiders en kapitalisten, alsof dat de enige groepen waren in het land. Dat was trouwens vroeger ook al niet waar. Want toen had je nog veel boeren en ambachtslieden.

Ik vind dat woord 'arbeiders' ook een raar woord, zegt Nathalie. Want

bijna iedereen werkt, en toch noem je een dokter, of een leraar, of een ambtenaar nooit ‘arbeider’.

Dat is ook zo, Nathalie, zegt Opa Politiek. Daarom begon men al vroeg te spreken van ‘middengroepen’, die niet echt arm waren, maar ook geen rijke kapitalisten. Maar dat is eigenlijk ook een rare term, want in die middengroepen zitten heel verschillende mensen. Dat zagen de socialisten ook wel. Zij wilden daarom een bredere partij stichten dan een partij die alleen voor armen en arbeiders zou opkomen. Zij hadden eerder hun partij ‘Sociaal-Democratische Arbeiderspartij’ (SDAP) genoemd, maar besloten voortaan maar te spreken van ‘Partij van de Arbeid’ (PvdA). En de andere partijen, die ook stemmen van arbeiders en mensen uit die middengroepen wilden houden of krijgen, die zijn zich vaak ‘volkspartijen’ gaan noemen. Dat deden bijvoorbeeld vroeger de katholieken die hun partij de ‘Katholieke Volkspartij’ noemden. En dat doen de liberalen nog altijd. Hun partij heet tegenwoordig VVD, en dat betekent ‘Volkspartij voor Vrijheid en Democratie’.

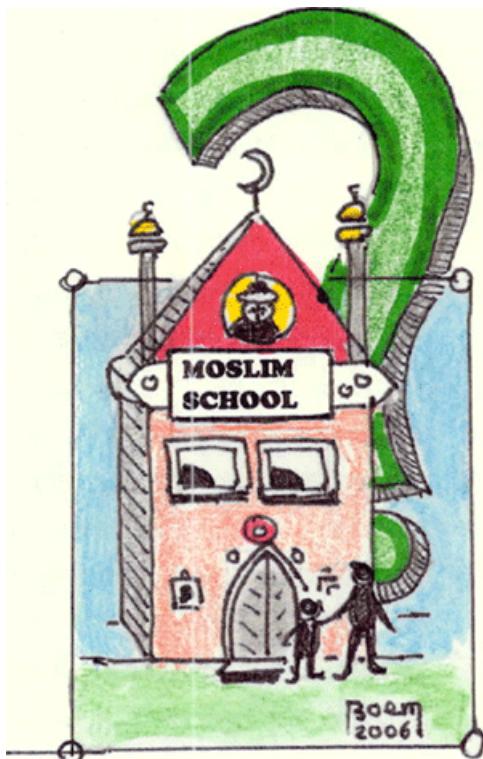
Als ik dat zo hoor, Opa Politiek, zegt Nathalie, dan was Nederland voor zo'n klein landje wel erg verdeeld.

Inderdaad, zegt Opa Politiek. Nadat het stemrecht algemeen was geworden, kreeg geen van de groepen die ik genoemd heb ooit nog alleen de meerderheid. Katholieken niet, protestants-christelijken niet, socialisten niet en liberalen niet. Vooral die eerste drie groepen gingen steeds meer hun eigen mensen organiseren: in eigen partijen en eigen vakbonden, met eigen kranten en later een eigen omroeporganisatie, en zeker voor de katholieken en protestanten ook eigen scholen, en eigen ziekenhuizen en tal van eigen verenigingen, tot aan sportverenigingen toe. Zo leefden die groepen allemaal naast elkaar, iedereen in een eigen wereld. Daarbij vormden de libe-

ralen de kleinste groep. Maar omdat zij veel mensen hadden in leidende posities, in bedrijven en banken, in universiteiten en kranten, in de ministeries en ook in bepaalde streken van het land, bleven zij toch veel invloed houden, en hoefden zij zich niet zo duidelijk afzonderlijk te organiseren.

Ging dat dan wel goed met al die minderheden? vraagt Emilie.

Er waren en er zijn ook tegenwoordig wel Nederlanders, die die verdeeldheid maar niets vonden, antwoordt Opa Politiek. Sommigen spraken wel van een vreselijke ‘schotjesgeest’ of ‘hokjesgeest’ die in Nederland zou heersen. Zij wilden meer ‘eenheid’, zeiden zij, en er waren er zelfs die vonden dat die dan maar door de regering moest worden afgedwongen! Maar anderen vonden wat zij noemden de Nederlandse ‘eenheid in verscheidenheid’ juist goed. Iedereen die dat wilde kon zelfstandig blijven, en als het nodig was kon door onderlinge samenwerking tussen de groepen gemeenschappelijke belangen heel goed geregeld worden. Nederland was niet alleen een land van minderheden, maar ook een land van ‘coalities’ waarin verschillende groepen samenwerkten. Je moet daarom ook niet spreken van schotjes of hokjes, maar van ‘zuilen’, stevige pilaren die gezamenlijk de Nederlandse staat hoog hielden!

4.3 Komen er veel moslimscholen?

Opa Politiek, dan heb ik toch nog een vraag, zegt Elsemieke. Je noemt steeds katholieken en protestants-

christelijken. Maar er zijn tegenwoordig toch ook heel veel moslims in Nederland. Die hebben hun eigen geloof en zij willen hier ook hun eigen kerken bouwen, al noemen zij dat geen kerken, maar moskeeën. Hebben die nu ook hun eigen partij? En eigen scholen?

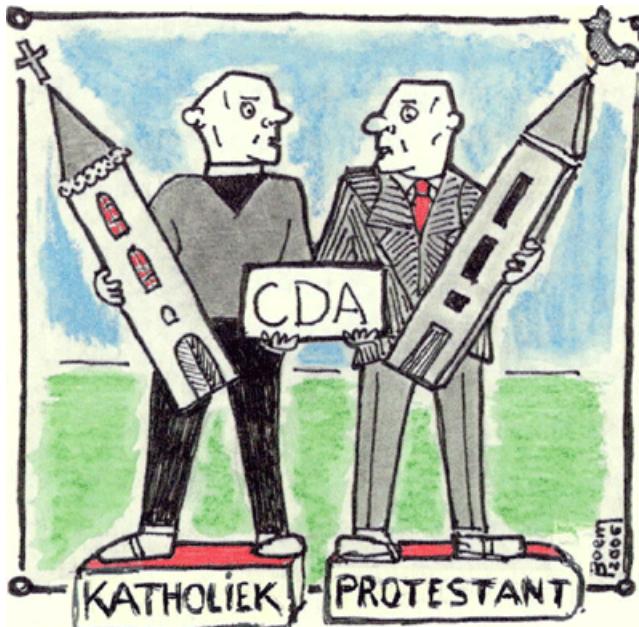
Er zijn wel wat scholen speciaal voor moslimkinderen, zegt Opa Politiek, en het kan best zijn dat er nog heel wat meer komen. Misschien zullen in de toekomst ook eigen moslim-partijen proberen eigen mensen in het parlement te krijgen. Op dit moment gaan moslimkinderen meestal naar andere scholen: vaak naar openbare scholen, maar ook wel naar katholieke of protestantse scholen, die het best vinden als deze kinderen bij hen komen en soms ook ruimte bieden voor het eigen geloof van die kinderen. Maar het aantal moslimkinderen groeit sterk omdat er nieuwe moslims in Nederland komen wonen en werken, en omdat moslims vaak meer jonge kinderen hebben dan de andere mensen in Nederland. Daarom kan de vraag naar moslimscholen sterk toenemen. Daar is niet iedereen het mee eens. Want net zoals vroeger velen wilden dat alle kinderen, ook van katholieke of christelijke ouders, samen naar één en dezelfde openbare school zouden gaan, zo willen zij nu ook dat de moslimkinderen dat doen. Ook veel katholieken en protestanten vragen zich af, of er nu echt weer nieuwe scholen alleen voor moslimkinderen moeten komen. Dat is niet goed, zeggen velen. Want moslims komen toch al vaak uit vreemde landen, en hun kinderen hebben het al moeilijk genoeg om in Nederland te wennen, en om goed Nederlands te leren spreken, en daarom is het maar beter er voor te zorgen dat zij niet altijd apart blijven leven. Maar anderen zeggen: waarom zouden moslims geen eigen scholen mogen hebben, en katholieken en protestanten wel? Er staat toch immers in de grondwet dat er ‘vrijheid van onderwijs’ is,

en dat er geen verschil gemaakt mag worden tussen mensen, alleen op basis van verschillend geloof! Daar is dus heel wat meningsverschil over, zowel tussen partijen als binnen de partijen. En het is daarom ook best mogelijk dat er in de toekomst iets zal ontstaan als een eigen moslimzuil.

Je hoort tegenwoordig niet alleen spreken over ‘verzuiling’, maar ook over ‘ontzuiling’, zegt Elsemieke, die daar op school wel eens over gehoord heeft. Wat bedoelen zij daar dan mee?

Dat betekent dat in de loop der tijden die zuilen aan het verbrokkelen zijn geraakt. Langzamerhand kregen alle groepen door onderlinge samenwerking en compromissen steeds meer hun zin. Zoals ik al zei, katholieken en protestanten kregen hun eigen scholen, tot eigen universiteiten toe. Er kwamen tal van nieuwe regelingen voor sociale zekerheid zoals voor ouderdom, invaliditeit en werkloosheid, en zo meer. Daarom werd minder onderlinge strijd gevoerd, en kon steeds meer worden overgelaten aan aparte beroepsorganisaties, die losser kwamen te staan van hun eigen zuilen. Tegenwoordig gaan ook steeds minder mensen nog naar de kerk. Daarom begonnen met name de katholieke en protestants-christelijke partijen stemmen te verliezen. Liberalen en socialisten streden onderling om de minder kerkelijk gebonden en onkerkelijke groepen, die sterk in aantal toenamen. En ook probeerden zij met een zeker succes sociale groepen uit de katholieke en protestantse wereld los te weken, en te overreden op hen te stemmen. Dat lukte de socialisten het best bij arbeiders en mensen uit de lagere middengroepen, de liberalen bij zelfstandigen en de hogere middengroepen. De katholieke en protestantse partijen wilden zich natuurlijk daartegen zoveel mogelijk verdedigen. Zij besloten daarom uiteindelijk hun zelfstandige partijen op te heffen en samen te gaan in één gemeenschappelijke par-

tij,

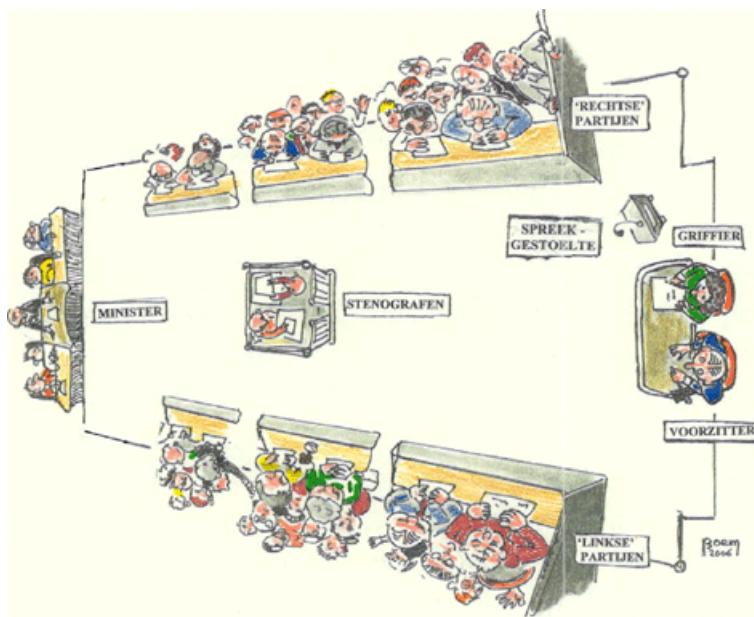
4.4 Samen verder in het CDA

die jullie wel zullen kennen: het CDA.

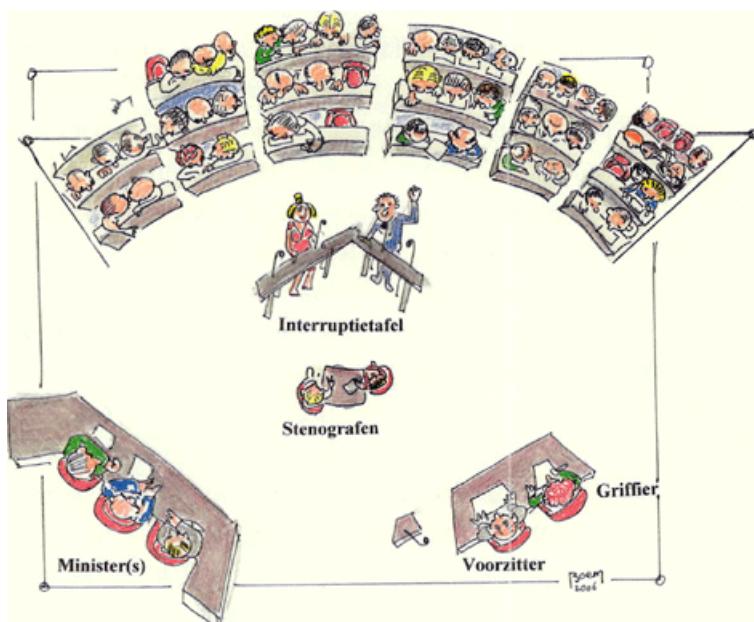
Wat betekent dat? vraagt David.

Het zijn drie letters, zegt Opa Politiek: een C, een D en een A. De C staat voor Christen, de D voor Democratisch, en de A voor Appèl, dus samen ‘Christen-Democratisch Appèl’. Dat wat moeilijke woord ‘Appèl’ betekent zo iets als ‘oproep’ en wil ongeveer zeggen: werk met ons mee. Wij willen blijven werken vanuit ons gemeenschappelijk geloof in Christus, en wij vragen iedereen die dat ook vindt bij ons te komen en op ons te stemmen. En hoewel dat CDA al lang geen meerderheid meer heeft in het volk, en dus ook niet in het parlement, is het toch nog wel een grote partij. Wij zullen later zien dat het CDA bij de laatste twee verkiezingen de grootste partij was. Zij zitten niet alleen in het kabinet, maar hebben daarin ook de meeste ministers, onder wie de minister-president met de ingewikkelde naam Jan Peter Balkenende.

Nu wij het toch over de geschiedenis van partijen hebben,

4.5. a de oude zaal van de Tweede Kamer

4.5. b de nieuwe zaal van de Tweede Kamer

moet ik jullie nog iets anders vertellen. Je hoort heel vaak spreken over ‘links’ en over ‘rechts’ als het over politieke partijen gaat. Dat kan soms heel verwarrend zijn. Toen partijen in Nederland aan het eind van de negentiende eeuw voor het eerst ontstonden, werden partijen die uitgingen van een bepaald geloof ‘rechts’ genoemd. De katholieke en de verschillende protestantse partijen zaten in de toen nog rechthoekige zaal van de Tweede Kamer ook altijd aan de rechterhand van de voorzitter. Tegenover hen zaten aan de linkerhand van de voorzitter de liberalen en later samen met hen de socialisten, die beide ‘links’ genoemd werden. Dat onderscheid tussen partijen op een godsdienstige grondslag, die ook vaak ‘confessionele’ partijen werden genoemd, aan de ene kant, en de ‘niet-confessionele’ partijen aan de andere kant, is nog lang blijven bestaan, en bestaat eigenlijk nog wel. Maar tegenwoordig worden de woorden ‘links’ en ‘rechts’ meestal anders gebruikt: dan bedoelt men met links de socialisten en andere zogenaamd ‘progressieve’ partijen, en worden daartegenover niet alleen de confessionelen, maar nu ook de VVD wel vaak als ‘rechts’ aangeduid. Naarmate socialisten en andere linkse partijen groeiden, moesten in de oude zaal de liberalen uiteindelijk verhuizen naar de andere kant, rechts van de Kamervoorzitter. In de halfronde zaal van de huidige Tweede Kamer kun je daar ook nog iets van zien. De meest progressieve partijen zitten aan de linkerzijde van de halve cirkel. Het CDA en enkele kleinere christelijke partijen zitten rechts. En de liberalen zitten recht tegenover de voorzitter, ongeveer in het midden tussen de PvdA en het CDA in. Maar om het nog ingewikkelder te maken: vaak noemen ze het CDA een ‘centrumpartij’. Daarom wordt ook gesproken van een ‘centrumlinkse’ coalitie als het gaat om een kabinet van PvdA en CDA en van een ‘cen-

trumrechtse' coalitie als het CDA met de VVD en misschien andere kleinere partijen in de regering zitten.

5.1 Het droombeeld van D66 en de revolutie van Pim Fortuyn

5 En dan die andere partijen!

Vorige keer hebben we lang gesproken over vier politieke stromingen, zegt Opa Politiek. Je weet wel, over de liberalen die hun partij de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD) hebben genoemd. Over de socialisten met hun Partij van de Arbeid (PvdA). En over de katholieken en protestanten die later samen het Christen-Democratisch Appèl (CDA) oprichtten, zegt Opa Politiek.

Dan heb je maar drie partijen genoemd, zegt Nathalie. Maar er zitten toch veel meer partijen in de Tweede Kamer? En als er verkiezingen zijn zie je toch ook affiches van andere partijen op die grote borden langs de straat? Hoe zit dat dan?

Er zijn inderdaad veel meer partijen, Nathalie, zegt Opa Politiek. In de eerste plaats zijn er dicht bij elk van die grote partijen vaak kleine partijen die een beetje tot dezelfde stroming of familie behoren. Dan begin ik maar met de protestantse partijen. Vroeger waren er lange tijd twee grotere protestantse partijen naast elkaar, de ‘Anti-revolutionaire Partij’ en de ‘Christelijk-Historische Unie’. Die zijn beiden opgegaan in het CDA. Maar er waren ook altijd nog enkele kleinere christelijke partijen naast die twee groten, en die zijn er ook nu nog. Al sinds de komst van het algemeen stemrecht bestaat de zo

langzamerhand heel oude ‘Staatkundig Gereformeerde Partij’, die eigenlijk vindt dat alle mensen zich moeten schikken naar wat er in de bijbel staat en naar wat God wil. En er is ook de ChristenUnie, die mensen van andere protestantse kerken en denkbeelden organiseren, en die heel actief is in het parlement.

Maar Opa, vraagt David, hebben de liberalen en de socialisten ook andere kleine partijtjes naast zich?

Zeker, zegt Opa Politiek, vooral de socialisten. Die hadden vroeger heel lang een communistische partij naast zich en ook nog andere kleine socialistische partijtjes die vonden dat de grote socialistische partij veel te weinig deed en misschien toch bleven hopen op een revolutie, die de grote socialistische partij al lang niet meer wilde. En zo zijn er tegenwoordig nog twee partijen overgebleven die dicht bij de PvdA staan. Eén daarvan heet ‘GroenLinks’ (GL). Daarin zijn een aantal andere kleine partijtjes gaan samenwerken. Zij zijn zich ‘Groen’ gaan noemen omdat wij nodig moeten afkomen van die vieze lucht die wij met ons allen maken met onze auto's en alle fabrieken, en omdat wij veel voorzichtiger moeten zijn met de natuur en moeten zorgen voor schoon water en zo. En dan is er naast de PvdA ook nog een partij die zich expres de ‘Socialistische Partij’ is gaan noemen. Die vindt dat de PvdA te weinig doet voor gewone mensen. Die Socialistische Partij (SP) is een veel feller tegenstander van de liberalen en het CDA dan de PvdA. Zij verwijt de PvdA ook dat die partij er wel erg vaak rekening mee houdt dat zij in de toekomst met de VVD of het CDA zal moeten samenwerken in een regering, als zij niet altijd in de ‘oppositie’ wil blijven.

Is dat ook zo bij de liberalen, Opa Politiek? vraagt Nathalie. Hebben die ook kleine partijtjes naast zich?

Soms wel, zegt Opa Politiek. Vroeger waren er zelfs een paar liberale partijen naast elkaar, en er is ook wel eens een Boerenpartij geweest, en een Middenstandspartij, die vonden dat de liberalen nog onvoldoende rekening hielden met de belangen van de boeren of de winkeliers en andere kleine zelfstandigen. En het is ook nogal eens gebeurd, dat er mensen uit die liberale partij wegliepen en een eigen partij wilden gaan vormen. Dat is niet zo lang geleden gebeurd met het Kamerlid Geert Wilders, die voor de komende verkiezingen een eigen partij heeft gevormd. Die noemt hij ‘Partij voor de Vrijheid’, een naam die erg lijkt op een naam die lang geleden door de tegenwoordige VVD werd gebruikt. Maar om duidelijk te maken dat het zijn partij is, zet hij ‘groep Wilders’ daarnaast.

Elsemieke zat intussen aldoor naar de tekening van de partijen die in de Tweede Kamer zitten te kijken. Ze roept: Ik zie twee partijen die je helemaal niet hebt genoemd! Eén daarvan heet ‘D66’, en de ander ‘LPF’. En volgens mij hebben die ook wel eens ministers in de regering gehad. Die moeten dan toch belangrijk zijn of zijn geweest, en daarom moet je ons daar toch zeker ook over vertellen?!

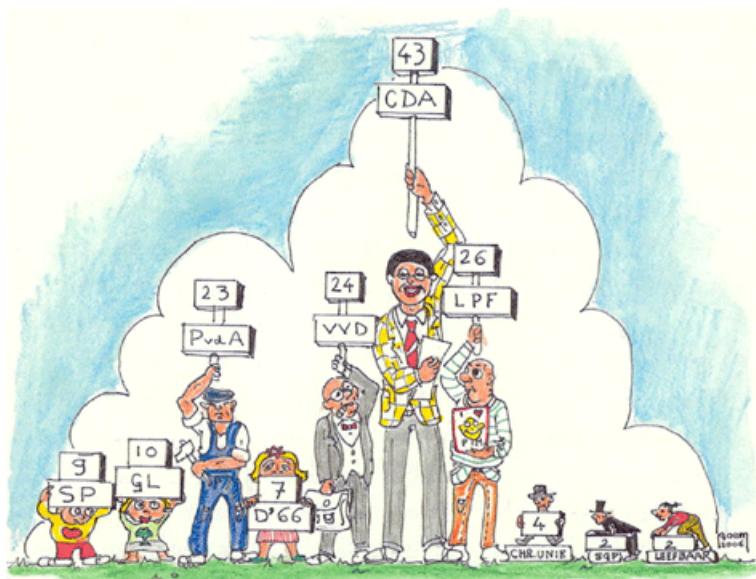
Natuurlijk, zegt Opa Politiek. Dat moet ook en dat was ik ook van plan. En dan begin ik maar met Democraten '66, of D66 zoals zij meestal genoemd worden. Die '66' slaat op 1966, nu al veertig jaar geleden, toen die partij voor het eerst werd opgericht met de naam ‘Democraten '66’. D66 is dan ook eigenlijk al een vrij oude partij, maar lang niet zo oud als de partijen van katholieken, protestants-christelijken, liberalen of socialisten. D66 was zeker geen partij die dicht bij het tegenwoordige CDA stond, want zij wilden niets te maken hebben met partijen die het vooral om hun eigen godsdienst ging. Maar zij vonden dat ook socialisten en liberalen veel te veel eigen principes en stokpaardjes hadden, en daarom wilden zij wat zij met een

moeilijk woord noemden: ‘pragmatisch’ zijn. In het begin wilden zij veel meer: zij wilden het hele Nederlandse partijstelsel en ook het hele politieke systeem laten ‘ontploffen’, zoals zij zeiden! Alle kiezers moesten voortaan zelf de minister-president kiezen, zo eisten zij. Dat lijkt wel een aardige gedachte, maar heel veel partijen voelden daar toch niet erg veel voor. Want als de kiezers zelf de minister-president gaan kiezen, maar tegelijk ook kiezen voor het parlement, hoe moet dat dan? Stel dat een minister-president het moeilijk vindt om voldoende steun te krijgen van het parlement, eerst bijvoorbeeld al bij het zoeken van ministers, en dan voor wetten die hij of zij wil, of die nodig zijn wil de regering geld kunnen uitgeven, wat moet er dan gebeuren? Kan het parlement dan zo'n gekozen minister-president naar huis sturen? Of moeten zij toch maar proberen samen te werken? Ontstaat er dan niet heel veel ruzie en wordt het dan misschien ook niet zo, dat allerlei dingen niet gebeuren, die toch moeten gebeuren? Daarom heeft D66, dat meestal zelf niet zo'n heel grote partij was, nooit voldoende steun gekregen van andere partijen voor hun plan om een minister-president te kiezen. Zij konden eigenlijk niet veel bereiken, en dat vonden sommigen zo jammer, dat zij dan toch maar liever gingen samenwerken met andere partijen, om als het kon ook ministers van hun partij benoemd te krijgen. Lange tijd wilden zij vooral samenwerken met wat zij de linkse of progressieve partijen noemden, zoals de PvdA en andere klein-linkse partijen. Maar in 2003, niet heel lang geleden dus, hebben zij besloten steun te geven aan de samenwerking van het CDA en de VVD. Veel mensen vonden dat een vreemde keus, en hoewel het CDA en de VVD aan D66 beloofden mee te werken aan sommige veranderingen die D66 graag wilde, lukte hun heel weinig. En daarom kan het best zo zijn.

dat kiezers niet langer op D66 gaan stemmen, omdat die partij allerlei dingen mogelijk heeft gemaakt die veel D66-kiezers niet verwachtten, en weinig bereikte van wat die kiezers wel wilden.

En dan, vertelt Opa Politiek, moet ik ook nog iets zeggen over die andere partij die Elsemieke noemde: de LPF, dat staat voor de ‘Lijst-Pim Fortuyn’. Pim Fortuyn was een man die heel lang niet goed wist bij welke partij hij wilde horen. Hij vond vroeger de PvdA misschien nog wel de beste partij, maar lang niet socialistisch genoeg, maar later dacht hij dat hij misschien bij het CDA zou kunnen horen, of bij de VVD. Al die partijen wilden hem niet zo graag hebben, al werd hij wel bekend doordat hij veel boeken en artikelen schreef en veel sprak op grote bijeenkomsten van het bedrijfsleven. Toen bleek dat heel veel kiezers niet goed meer wisten op welke partij zij zouden stemmen. Dat zag Fortuyn ook. Hij begon daarom een grote actie door te zeggen dat in Nederland heel veel anders moest en heel veel anders kon. Er moest, zei hij, vooral veel gedaan worden aan de veiligheid op straat. En hij zei ook dat het maar moeilijk was voor mensen om samen te moeten wonen met veel nieuwkomers in Nederland die heel anders dachten en leefden dan Nederlanders die in Nederland geboren waren. Dan moet je wel bedenken, zegt Opa Politiek, dat die nieuwe mensen eerder juist gevraagd waren om in Nederland te komen werken, omdat er veel werk was dat door Nederland niet, of te weinig, werd gedaan!

Fortuyn kreeg heel veel aandacht van de journalisten in de kranten, en vooral ook op de televisie, en toen zei hij: ik wil de minister-president van Nederland worden, en daarom moeten jullie op mij stemmen. Maar dan moest hij ook genoeg mensen hebben die bij nieuwe verkiezingen met hem op zijn lijst

5.2 2002: de grote slag van de LPF

wilden staan. Die zocht hij in grote haast bij elkaar. Heel veel mensen zagen Fortuyn wel zitten en dachten: misschien moet ik maar op hem gaan stemmen! En dat gebeurde ook, eerst bij verkiezingen voor de gemeenteraden in maart 2002, vooral in de stad Rotterdam, waar Fortuyn zelf woonde. En dat hoopte hij nog veel meer te gaan doen bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer, die kort daarop in mei 2002 volgden. Toen is er iets vreselijks gebeurd. Een man die Fortuyn helemaal niet kende en zelf ook niet bekend was, heeft Fortuyn kort voor de verkiezingen doodgeschoten. Daardoor ontstond een afschuwelijke toestand in Nederland. Veel mensen hadden het gevoel dat die moordenaar de man had omgebracht die misschien de

redder van Nederland had kunnen worden. Daarom stemden zij heel kort daarna toch op de Lijst-Pim Fortuyn, al was Pim Fortuyn zelf niet meer in leven. Toen werd die partij in één klap de op één na grootste partij van Nederland, groter nog dan de PvdA en groter ook dan de VVD, maar alleen kleiner dan het CDA.

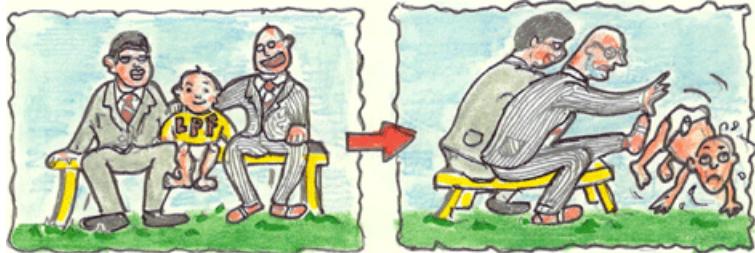
Als die mensen van de LPF zo veel stemmen hadden gewonnen, dan moest die partij toch zeker ook ministers krijgen in het kabinet? denkt Emilie hardop.

Zeker, door die grote winst werd de LPF, zo leek het, onmisbaar. Het CDA en de VVD wilden graag samen gaan regeren, maar hadden met hun tweeën daarvoor niet genoeg Kamerleden achter zich. Daarom vroegen zij de mensen van de Lijst-Pim Fortuyn met hen samen te werken. Er kwamen in het nieuwe kabinet ook een paar Fortuyn-ministers, maar die kregen in de regering onderling grote ruzie. Er kwam ook grote onenigheid onder de Tweede-Kamerleden van de Lijst-Pim Fortuyn. Daarom heeft dat kabinet, waarvan de huidige minister-president van het CDA, Jan Peter Balkenende, toen ook de ministerpresident was, het niet lang volgehouden. Toen nam dat kabinet met ministers van het CDA, de VVD en de LPF al na 87 dagen regeren ontslag. De Tweede Kamer werd ontbonden, en er kwamen nieuwe verkiezingen. Daarin verloor de Lijst-Pim Fortuyn heel veel stemmen, en kreeg vooral de PvdA weer heel veel stemmen terug. Het LPF kwam nog wel met 8 leden in de Tweede Kamer terug, maar die bleven onderling ook nogal wat ruzie maken. Het aantal kiezers in het land die het LPF nog wilden steunen, werd daarom steeds kleiner.

Dan heb ik toch een vraag, zegt Nathalie. Blijven de andere partijen wel ongeveer even sterk in het ene parlement na het andere?

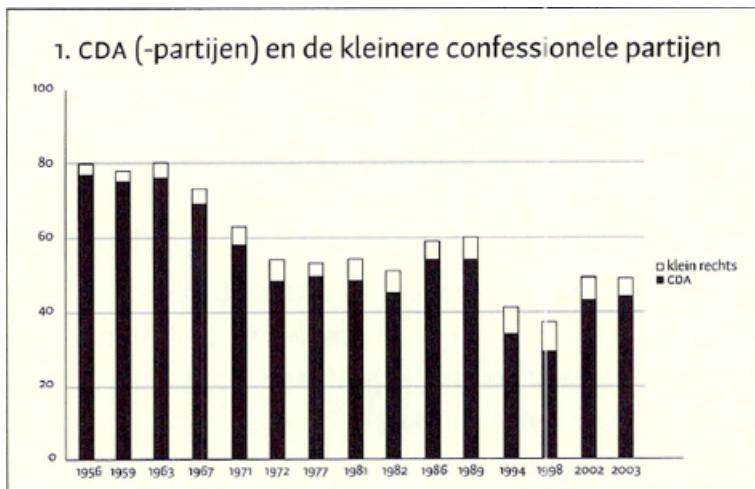
Nee hoor, zegt Opa Politiek. Dan hoeft je ook geen verkie-

zingen

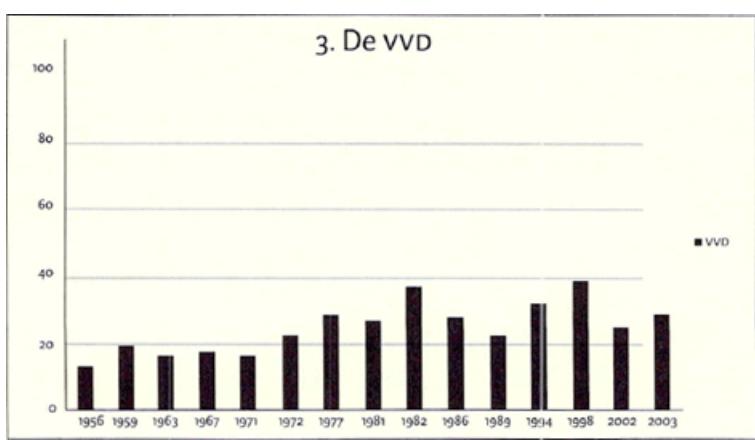
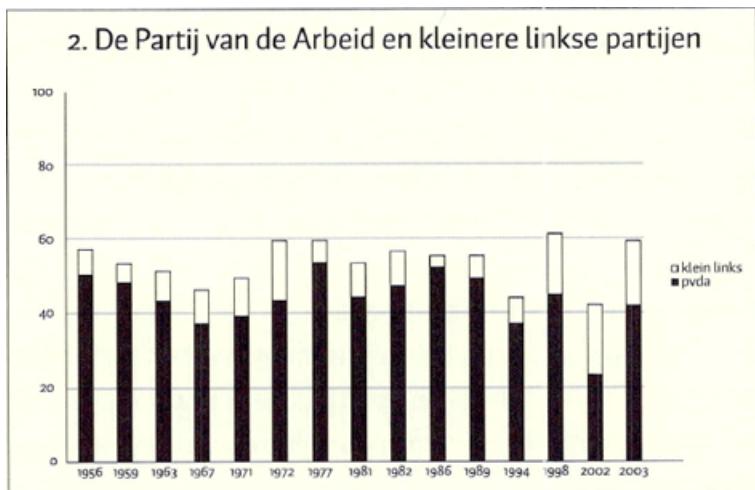

5.3 De LPF: in en uit de gunst

te houden! Hoe het gegaan is kan je laten zien aan de hand van wat ‘staafdiagrammen’ worden genoemd. Die laten zien hoeveel zetels elk van de drie grootste politieke stromingen in de Tweede Kamer heeft gekregen sinds de Tweede Kamer in 1956 150 leden telde. Zoals ik jullie verteld heb, is het CDA pas sinds 1977 met één lijst van katholieken en protestanten gekomen. Daarom heb ik de partijen die samen het CDA vormden vóór die tijd boven op elkaar gezet. En ook zet ik enkele kleine confessionele partijtjes waar wij al over spraken, zoals de Staatkundig-Gereformeerde Partij (SGP) en de partijtjes die samen de ChristenUnie (CU) vormden daar weer boven. Dan kun je goed zien hoe het met de confessionele partijen in de loop van de jaren is gegaan. En ik doe hetzelfde voor de PvdA, waar ik de kleinere linkse partijen die intussen verdwenen zijn (zoals communisten, pacifisten en radicale christenen) bovenop zet. De VVD houd ik maar alleen, al zou je er aan kunnen denken om intussen verdwenen kleinere partijen zoals de Boerenpartij, of Ouderenpartijen boven op de VVD te stapelen. Maar die stonden wel verder van de VVD af dan de eerder genoemde kleinere partijen van het CDA of de PvdA. En daarom doe ik dat maar niet. Wie van jullie ziet daaraan wat er anders is geworden?

Zetels van de hoofdstromingen in de Tweede Kamer (1956-2003)

Ik, zegt Elsemieke. En ik ook, zeggen Nathalie en Emilie. En David roept dat natuurlijk ook.

Wat is dan de eerste verandering die je ziet? vraagt Opa Politiek.

Dat de katholieken en protestanten samen heel veel kleiner zijn geworden! zegt Emilie.

Maar dan zie ik ook dat het CDA later juist weer wat omhoog is gegaan, zegt Elsemieke, al zijn zij lang niet meer zo sterk als vroeger het geval was.

Ik zie dat de liberalen van de VVD duidelijk groter zijn geworden dan zij in het begin waren, zegt Nathalie. En als ik naar de socialisten kijk, gaan die soms omlaag en dan weer omhoog.

Wat mij vooral opvalt, zegt Elsemieke, is dat de verschillen van de ene verkiezing op de andere voor elk van die drie stromingen de laatste tijd veel groter zijn geworden. Soms lijken zij erg te groeien, en dan gaan zij weer duidelijk naar beneden. Hoe komt dat nou?

Je kunt heel goed zien hoe groot de invloed van Fortuyn was in het op één na laatste verkiezingsjaar van 2002, zegt Opa Politiek. Want toen maakten zowel de PvdA als de VVD een grote smak naar beneden, en werd, zoals ik al vertelde, Fortuyns partij, de LPF, zelfs groter dan elk van deze beide partijen. Vroeger stemden de meeste mensen vooral op dezelfde partij, die zij als hun eigen partij zagen. Maar dat is nu veel minder zo. Veel kiezers stemmen tegenwoordig op andere partijen dan zij vroeger deden, al keren zij misschien bij een volgende verkiezing weer naar hun oude partij terug. De partijen hebben het ook veel moeilijker gekregen. Vroeger wist je meestal wel wat iemand stemde. Wie altijd naar de kerk ging stemde op de katholieke partij of een van de protestants-christelijke partijen. Mensen die niet of weinig naar de kerk gingen stemden grotendeels liberaal als zij tot wat genoemd werd ‘welgestelde’ of ‘gegoede’ kringen behoorden, en socialistisch

wanneer zij tot de arbeiders en lagere middengroepen behoorden. Nu is alles veel ingewikkelder geworden. Steeds minder mensen zijn nog sterk met hun eigen kerk verbonden, en tegelijk zijn de klassentegenstellingen veel minder duidelijk geworden dan zij vroeger waren. En dat is nog niet alles. Want tegenwoordig spelen niet alleen kwesties van geloof of inkomenstegenstellingen een grote rol, maar zijn er heel veel nieuwe zaken waarover partijen een mening moeten vormen. Dan blijkt vaak dat daarover zowel bij henzelf als bij hun kiezers grote verdeeldheid bestaat. Denk maar eens aan tegenstellingen tussen jong en oud. Of tussen Nederlanders die hier geboren zijn en zij die ‘allochtonen’ worden genoemd. Letterlijk betekent dat: mensen die in andere landen zijn geboren, of kinderen van ouders uit andere landen. En dan zijn er veel verschillen over wat de overheid nu wel moet doen en niet moet doen. Er is onzekerheid, zo geen twist, over hoe het politieke systeem werkt. Heel veel mensen zeggen dat dat democratischer moet worden, maar er is heel veel verschil van mening hoe dat dan zou moeten. En dan praat ik nog niet over de rol van Europa, waar wij het later nog over zullen hebben. Als je dat allemaal bedenkt, is het geen wonder dat zowel partijen als kiezers veel onzekerder zijn geworden.

Omdat de partijen veel minder op hun kiezers kunnen rekenen, zie je dat zij veel meer op de televisie willen komen. Zij proberen leiders te vinden die ook door kiezers buiten hun eigen partij in de smaak vallen. Vaak beloven zij veel meer dan alleen te zeggen: jullie horen bij ons. Zij proberen te laten zien dat wat zij willen veel beter is dan wat de andere partijen zeggen te zullen doen. Maar daarom is er ook wel iets geks aan de hand. Want heel veel partijen zeggen dat zij goede dingen willen doen voor alle mensen, en als alle partijen dat zeggen, dan

is het niet zo gemakkelijk voor kiezers om te weten op welke partij je dan nog moet stemmen. En dan lijkt het soms ook wel of zij allemaal hetzelfde willen. Maar tegelijk maken zij ook veel ruzie met elkaar en proberen zij te laten zien dat zij zelf de besten zijn, en de anderen juist niet. Daarom weten de kiezers soms helemaal niet meer wat zij moeten doen. Dan blijven sommigen maar thuis in plaats van naar het stembureau te gaan waar zij kunnen kiezen voor een partij die zij misschien toch wel de beste vinden.

Maar Opa Politiek, wordt het dan niet een beetje een spel, of een soort circus? vraagt Nathalie. En is die politiek dan helemaal niet belangrijk meer?

Toch wel, zegt Opa Politiek. Want zoals wij zagen, wordt in verkiezingen bepaald wie in de Tweede Kamer mogen zitten. Als er verkiezingen geweest zijn moet er een nieuwe regering komen. Dan blijkt toch wel dat er veel meer verschil tussen de partijen kan zijn dan sommigen denken. Sommige partijen willen zelfs niet eens met elkaar in een regering zitten! En daarom is het altijd zo dat sommige partijen in de regering zitten, maar andere partijen niet. Het is daarom toch wel heel belangrijk wie het voor het zeggen heeft, zegt Opa Politiek, en dan is het wel jammer en ook een beetje dom te geloven dat alle partijen één pot nat zouden zijn, zoals je vaak hoort. Bovendien is het heel belangrijk dat er sterke ‘oppositiepartijen’ zijn, die heel kritisch bekijken wat de regering en de partijen die de regering in het parlement steunen allemaal doen. Dat is goed voor de regering, en goed voor het parlement!

Er is heel veel over politieke partijen te vinden op twee websites: het Parlementair Documentatiecentrum van de Universiteit Leiden (www.parlement.com), en het Documentatiebureau Nederlandse Politieke Partijen van de Rijksuniversiteit Gro-

ningen (www.dnpp.nl). Via deze websites kun je ook doorklikken naar de website van alle politieke partijen die nu in het parlement vertegenwoordigd zijn. En ook vind je daar partijen die vroeger bestaan hebben, maar inmiddels zijn opgeheven, ofwel omdat zij samen zijn gegaan met andere partijen in een nieuwe partij zoals het CDA, GroenLinks en de ChristenUnie, ofwel opgeheven zijn omdat zij geen succes meer hadden. Naast de meer bekende partijen hebben veel andere groeperingen zich met naam en toenaam laten registreren bij de Kiesraad, al wil dat niet zeggen dat zij ook allemaal aan verkiezingen meedoen (zie www.kiesraad.nl, klik op ‘politieke partijen’, en zoek dan naar ‘overzicht geregisterde partijen voor de verkiezingen van de Tweede Kamer’. Of typ zelf het adres in: www.kiesraad.nl/item_verkiezingen/overzicht_1.

Maar misschien vind je het leuker om te zoeken naar de jongerenafdelingen van de politieke partijen. Je vindt die op de website www.overheid.nl/jeugd, wanneer je klikt op ‘politieke partijen (jongerenafdelingen)’, te vinden helemaal rechts onderaan de pagina.

Bij het overzicht van de hoofdstromingen is veel te weinig gezegd over de belangrijkste figuren van die vier hoofdstromingen. Je kunt op www.parlement.com allerlei bijzonderheden over hen vinden, als je onder ‘zoeken’ de achternamen van politici invult. Kijk bijvoorbeeld voor de liberalen naar J.R. Thorbecke, voor de protestants-christelijken naar G. Groen van Prinsterer en Abraham Kuyper, bij de katholieken naar H.J.A.M. Schaepman, en bij de socialisten naar P.J. Troelstra en W. Drees. Dit zijn allemaal mensen die al lang niet meer leven. Je vindt op die site de ministers van alle kabinetten na 1848, dus ook van bekende ministers minder lang geleden, zoals J.M. den Uyl, J. Zijlstra, R.F.M. Lubbers en H. Wiegel.

6.1 Adviseurs op bezoek bij de koningin

6 Hoe komt er een nieuwe regering?

Opa Politiek, zegt Emilie, nu weten we een heleboel over hoe wij later kunnen stemmen, en hoe mensen in het parlement gekozen worden, en waarom er zo veel partijen zijn. Maar dan weten we nog steeds niet hoe er ministers komen! En daar hadden we het toch over, toen wij je vroegen of de koningin de baas is in Nederland!

Tja, zegt Opa Politiek, dat is ook niet zo gemakkelijk te vertellen. Zodra de verkiezingen gehouden zijn en er bekend is hoeveel leden elke partij in de Tweede Kamer heeft gekregen, komen die als ‘fractie’ bijeen. Een fractie noemen wij de leden van de partij die in de Tweede Kamer gekozen zijn. Die kiezen direct iemand uit hun midden als ‘fractievoorzitter’. Meestal is dat de man of vrouw die op het stembiljet boven aan de lijst heeft gestaan. Kijk daar nog maar eens naar. Vaak zag je die ook op de verkiezingsposters staan!

Kiezen die ‘fracties’, of hoe je die noemt, dan ook direct ministers? vraagt Nathalie.

Nee hoor, dat gaat anders, zeg Opa Politiek. Na de verkiezingen vraagt de koningin een aantal mensen bij haar te komen. Eerst de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer, want die weten meestal wel wat de verschillende partijen in het parlement denken. Daarna de vicevoorzitter van de Raad van

State. Dan nodigt de koningin alle fractievoorzitters in de Tweede Kamer uit. Zij vraagt de mening van ieder van hen welke ministers er moeten komen die samen met haar de regering zullen vormen. Dan wil zij ook wel weten of die ministers wel voldoende steun zullen vinden in het nieuwe parlement. Je weet nog wel: in de Tweede Kamer zitten 150 Kamerleden. Als er nu een nieuwe regering zou komen, die bijvoorbeeld maar 50 leden in die Tweede Kamer wil hebben, dan zijn er mogelijk wel 100 die daar tegen zijn. Die kunnen dan direct zeggen: die regering willen wij niet! Dat kunnen zij doen door te stemmen over een ‘motie’ - dat is, zoals ik jullie al verteld heb, een uitspraak van de Tweede Kamer - waarin zij zeggen geen vertrouwen te hebben in de nieuw voorgestelde regering. Als zo’n motie van wantrouwen zou worden aangenomen, zouden die nieuwe ministers meteen weer moeten weggaan! De koningin, en alle leden van de Tweede Kamer, weten dat natuurlijk ook. Daarom vraagt de koningin alle fractieleiders hoe er een regering kan komen met ministers die voldoende mensen in de Tweede Kamer achter zich hebben. Weet een van jullie hoeveel mensen dat dan moeten zijn? vraagt Opa Politiek.

Allemaal, zegt David!

Dat zou misschien wel prettig zijn, zegt Opa Politiek, maar dat is niet zo waarschijnlijk. Want er waren toch juist veel verschillen tussen de partijen bij de verkiezingen. Dan zou zo’n regering misschien bestaan uit mensen die het helemaal niet met elkaar kunnen vinden, en misschien zelfs grote ruzie met elkaar zouden maken!

Nou, zegt Emilie, dan zeg ik 100, want dat is een mooi getal. Als 100 van de 150 mensen in het parlement zo’n regering zouden steunen, dan is dat toch zeker genoeg!

Tja, zegt Opa Politiek, dat is zeker zo. Maar dat hoeft niet.

Ik denk dat ik het weet, zegt Nathalie: ik denk 75, wam dat is net voldoende!

Je hebt bijna gelijk, zegt Opa Politiek. Maar net niet helemaal. Want als 75 mensen wel de regering willen en 75 mensen niet, en als die laatste 75 dan ook tegen die regering zouden stemmen, dan zijn de 75 stemmen van Kamerleden die die regering wel willen hebben, niet voldoende. Dan ‘staken’ de stemmen, zoals dat heet. Als een stemming wordt gehouden en er stemmen precies evenveel mensen tegen als voor, dan is de afspraak dat het voorstel niet aangenomen is.

O, zegt Nathalie, dan had ik toch gelijk dat je maar beter wat meer stemmen kunt hebben dan de 75 die een regering willen. Daarom zeg ik dan nu maar 80 en geen 100.

Zeker, 80 is genoeg, zegt Opa Politiek, maar het kan nog met iets minder stemmen.

Ik begrijp het, zegt Elsemieke, als 76 mensen voor die regering zijn, kunnen er nooit meer dan 74 stemmen tegen die regering zijn, en dat is dan ook voldoende!

Zo is het, zegt Opa Politiek, maar dan moeten die 76 wel altijd allemaal bij elke nieuwe kwestie in de Tweede Kamer de regering willen steunen. Want als er een paar van die leden voor de verandering een keer tegen de regering zouden stemmen, dan kunnen er toch grote moeilijkheden komen. En daarom, al hoeft dat niet, zijn wat meer stemmen dan 76 wel gemakkelijker voor een regering!

Opa Politiek, zegt Elsemieke, je praat nu al over stemmen over een nieuwe regering. Maar zover waren wij toch nog niet? We hadden het toch over vragen die de koningin aan het stellen was aan al die mensen die zij gevraagd had bij haar te komen om te zien hoe er een nieuwe regering kon komen?

Zeker, zegt Opa Politiek. Daarom gaan we terug naar de

gesprekken van de koningin met haar ‘adviseurs’, de mensen die zij heeft uitgenodigd, je weet wel, de voorzitters van de Tweede en de Eerste Kamer en alle fractievoorzitters. Wanneer zij met die gesprekken klaar is, denkt zij na over wat ieder van hen haar heeft gezegd. Dat noemen wij met een mooi woord: dan ‘weegt’ zij de ‘adviezen’ die zij heeft gekregen. En dan laat zij iemand bij zich komen en vraagt deze te kijken wat de beste regering zou kunnen zijn die door voldoende mensen in de Tweede Kamer gesteund zal worden. Misschien zegt zij dan wel dat deze persoon zelf maar moet proberen die regering te vormen. In dat geval benoemt zij hem of haar tot ‘formateur’. Maar meestal vraagt zij iemand om te gaan spreken met de fracties in de Tweede Kamer om te zien wat de beste kans zou zijn voor een regering, zonder dat hij of zij zelf minister hoeft te worden. Zo iemand heet dan ‘informateur’. Dat is iemand die inlichtingen verzamelt en de koningin laat weten wat wenselijk en mogelijk zou zijn, en wat niet. Al kan het ook best zijn dat die man of vrouw later toch de formateur van het nieuwe kabinet zal worden, en zelfs minister-president of minister!

Waarom is dat allemaal zo nodig en zo ingewikkeld? vraagt David.

Dan moet je maar eens zien waarom het niet zo makkelijk is om een regering te vinden met voldoende steun in de Tweede Kamer, zegt Opa Politiek. Er zijn landen waarin één partij een regering kan vormen, omdat die niet alleen de grootste partij in het nieuwe parlement is, maar bij de verkiezingen in haar eentje meer dan de helft van de leden van het parlement in dat land heeft gewonnen. Maar dat gebeurt nooit in het land van minderheden dat Nederland is. Kijk nog maar eens naar de tekening met de uitslag van de laatste verkiezingen, in 2003. Wie ziet daar wie de grootste was?

Ik, zegt David, die met 44 mensen.

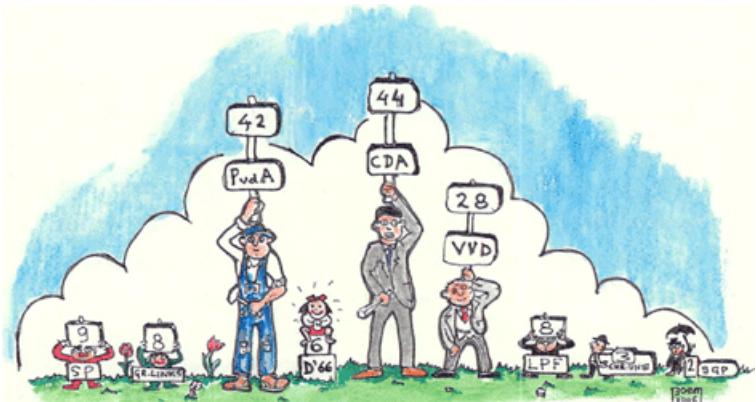
Juist! zegt Opa Politiek. Dat was het CDA. Die kreeg toen de meeste stemmen. Maar konden die dan ook alleen regeren?

Niks daarvan, zegt Nathalie, want wij hebben toch net uitgerekend dat je dan toch minstens 76 leden in de Tweede Kamer moet hebben die je willen steunen. En dan is 44 nog veel te weinig!

Wat moet die partij, dat Christen-Democratisch Appèl, dan doen om wel te kunnen regeren? vraagt Opa Politiek.

Nogal logisch, zegt Emilie. Die moeten tegen de Partij van de Arbeid, die bijna net zo veel zetels kreeg, zeggen dat zij maar samen moeten regeren.

Tja, zegt Opa Politiek. Dat zeiden heel veel mensen ook toen in 2003 afgesproken moest worden wie de regering zouden vormen. Maar dat CDA had helemaal geen zin om samen te werken met een partij die bijna even groot was. Want dan hadden die CDA'ers misschien zelf veel minder te vertellen. En ook hadden zij eerder al heel wat ruzie met de socialisten gehad. Dus over zo'n regering van CDA en PvdA is toen wel gesproken, en nog lang ook, om te zien of zij het toch niet samen zouden kunnen doen, maar eigenlijk wilde het CDA dat niet. En toen hebben zij naar andere mogelijkheden gekeken.

6.2 De verkiezingsverschuivingen van 2003 en het kabinet-Balkenende II

Dat lijkt mij toch wel erg moeilijk, zegt Elsemieke. Want als je naar de partij kijkt die na het CDA en de PvdA de grootste werd, dan waren dat de liberalen van de VVD met 28 zetels.

Zeker, zegt Opa Politiek, die wilden wel graag, en het CDA wilde dat ook, want die hadden al eerder samengewerkt in de vorige regering. Maar dan is er toch nog een probleem.

Natuurlijk, zegt Elsemieke. Als je de 44 van het CDA en de 28 van de VVD bij elkaar optelt, dan zijn dat samen toch nog maar 72 zetels. En dat is te weinig! Maar wat dan? Als er alleen met de PvdA genoeg mensen waren in de Tweede Kamer om een nieuwe regering te steunen, maar het CDA en de VVD willen toch samen regeren, dan kan dat alleen als zij er nog een partij bij halen!

Natuurlijk, zegt Opa Politiek. En dat wisten zij ook heel goed. Maar wie zou dat dan moeten worden?

Ik denk die partij met 8 zetels die eerder gevormd werd door die Fortuyn, zegt Emilie.

Zo is het, zegt Opa Politiek, en dat was ook eerder gebeurd, niet bij de laatste verkiezingen in 2003, maar bij verkiezingen niet zo lang daarvoor in 2002. Dat vertelde ik jullie al. Maar ik vertelde toen ook dat er daarna heel veel ruzie kwam in het kabinet, in het parlement, en binnen de LPF. Het CDA en de VVD hadden er daarom geen zin meer in om het nog eens met die partij te proberen, want dan zouden er, wie weet, opnieuw grote problemen komen. En dan had je niks aan die 8 zetels die de LPF nog had!

Nou, zegt Nathalie, die al lang weer was gaan kijken wie er dan wel bij zou kunnen komen: dan zeker die 6 van D66, want met hun drieën hadden zij wel genoeg stemmen in de Tweede Kamer, want 44 en 28 en 6, zijn samen 78 stemmen. En dat is voldoende!

Dat heb je goed gezien, Nathalie, zeg Opa Politiek. En dat is toen ook gebeurd. Maar voor het zover was moest er nog heel

wat gesproken worden. Want genoeg stemmen hebben is een heel belangrijk ding, maar er moeten ook nog heel veel zaken beslist worden. Ik zal het op een papiertje schrijven wat er allemaal nodig is voordat er een nieuwe regering komt: Er moet een program komen, of misschien beter: een regeerakkoord.

Er moet besloten worden hoeveel ministers elke partij die meedoet in de regering zal krijgen. Dat noemen wij de zetelverdeling.

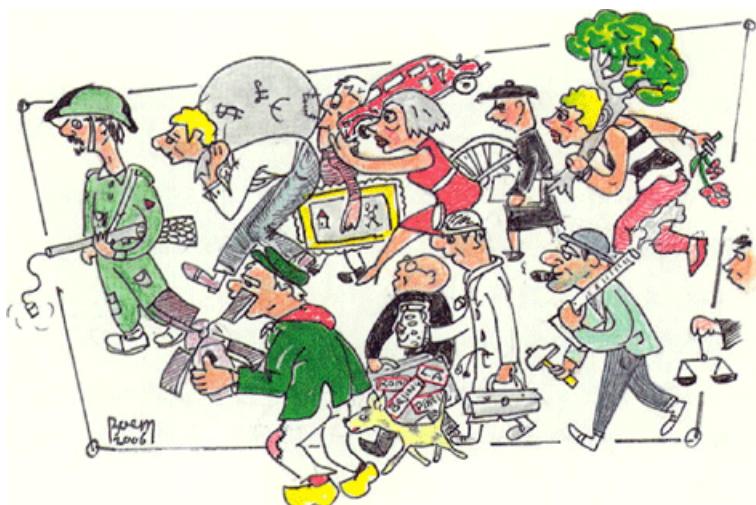
Er dan moet ook worden afgesproken welke ministersposten elke partij krijgt, dat noemen wij met een moeilijk woord: welke portefeuilles elke partij zal krijgen.

En ten slotte moet ook nog besloten worden welke personen dat dan zullen zijn.

6.3 Het briefje van Opa Politiek

Dat is een heel lijstje. Daar wordt vaak weken-, en soms maandenlang over gepraat, onder leiding van de formateur, of de informateur, die, zoals wij eerder zagen, in opdracht van de koningin onderzoekt hoe een regering kan worden gevormd. Daarom is één formateur of informateur vaak nog niet voldoende. Als de eerste er niet in slaagt, benoemt de koningin een andere informateur, en soms wel twee tegelijk, en een enkele keer, zoals de laatste maal, zelfs drie tegelijk: één van het CDA, één van de VVD en één van D66. En of die er dan uit

6.4 De vele ministers

komen is nog niet eens zeker, want het kan best zijn dat een van die drie partijen niet tevreden is met de voorstellen die de informateurs doen. Dan is er weer een nieuwe crisis en moet er opnieuw gepraat worden, misschien zelfs toch wel met andere partijen. De koningin heeft het dan ook helemaal niet gemakkelijk in zo'n formatie. Zelfs al dringt zij er bij de verschillende partijen op aan om het eindelijk eens te worden, dan hoeft dat toch nog geen succes te hebben!

Vreemd hoor, zegt David. En dat vinden de anderen ook. Kan je dat lijstje met die vier ingewikkelde woorden wat uitleggen? vraagt Emilie. Want die heb je vast niet voor niets opgeschreven!

Ik zal het proberen, zegt Opa Politiek. Eerst staat er: ‘program’. Dat betekent: wat wil de nieuwe regering gaan regelen en hoe worden de partijen die samen de regering gaan vormen het daarover eens. Iedere partij heeft zo zijn eigen verlangens. Als de andere partijen dat best vinden, is er geen probleem, want die hebben ook wel eigen wensen. Maar als er al direct onenigheid of zelfs ruzie over dreigt te ontstaan, dan wordt het moeilijk. Soms lossen ze dat op doordat de partijen tegen elkaar zeggen: als jullie doen wat wij op dit punt willen, dan

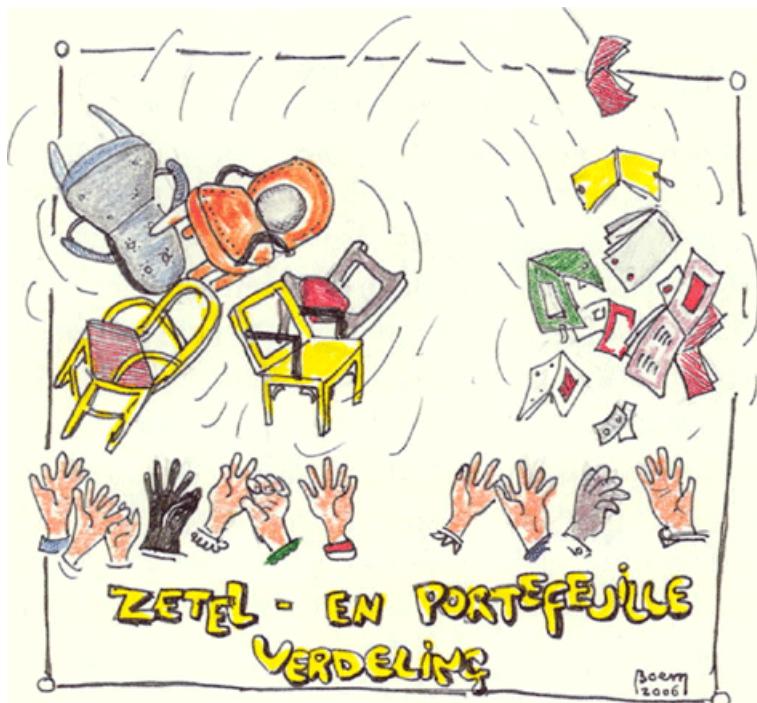
doen wij wat jullie willen op een ander, voor ons belangrijk punt. Als dat niet van harte gebeurt, kan het best zijn dat er later toch nog moeilijkheden komen. Verstandige mensen met veel ervaring zeggen dan ook: je moet niet te veel afspraken maken, want daar krijg je alleen maar moeilijkheden van! Je weet nooit van tevoren wat de problemen kunnen worden waar de nieuwe regering later voor zal komen te staan. Maar ja, elke partij die samen met de andere twee de regering wil vormen, zegt toch: wij willen wel zeker weten dat er ook gaat gebeuren wat wij nu afspreken. En dan worden in lange en moeilijke gesprekken allerlei afspraken gemaakt over wat de nieuwe regering zal doen. Die worden dan vastgelegd in een ‘regeerakkoord’. Daarin verklaren de partijen die samen de regering gaan vormen dat zij het met die en die punten eens zijn en er daarom voor willen zorgen dat die ook zullen worden uitgevoerd.

Wat bedoel je dan met ‘zetelverdeling’? vraagt Emilie, die intussen ongeduldig naar het papiertje van Opa Politiek zat te kijken.

Daar bedoelen wij mee, zegt Opa Politiek, hoeveel ministers elke partij zal krijgen. Dan is het vaak nodig om meer ministers te benoemen dan de partijen eerder wilden. Want de kleinste partij is meestal niet tevreden als zij maar één minister in de regering krijgen. Die zou dan immers helemaal alleen voor die partij moeten spreken met veel meer ministers van de andere partijen. En dus zei D66 in 2003 dat zij toch minstens twee ministers in de regering wilde hebben, en ook nog een onderminister. Zo'n onderminister wordt ‘staatssecretaris’ genoemd. Die komt dan wel niet altijd aan de ministerstafel te zitten, zoals de echte ministers, maar kan toch heel wat te zeggen krijgen.

Dan heb ik een andere vraag voor jullie: als D66 twee minis-

ters

6.5 Zetels en portefeuilles: wie krijgt wat?

zou krijgen, hoeveel ministers zouden dan het CDA en de VVD moeten krijgen?

De rekenmeesteres Elsemieke zegt meteen: 2 ministers voor 6 leden in de Tweede Kamer, dat is voor elke 3 Kamerleden een ministerspost. Dan zou de VVD met hun 28 zetels minstens 9 ministers moeten krijgen, en het CDA wel bijna 15, dat is samen 15 en 9 en 2 = 26 ministers in die nieuwe regering. Dat is wel een boel!

Zeker, zegt Opa Politiek, dat is veel te veel. Die zouden samen niet eens gemakkelijk rondom de grote ministerstafel kunnen zitten wanneer de ministers vergaderen. Dat gebeurt ook niet. Kijk, hier heb je een lijstje van ministers in het kabinet-Balkenende II dat in 2003 werd gevormd. Tellen jullie maar eens hoeveel ministers elk van de drie partijen had.

Samenstelling kabinet-Balkenende II (per 1 juni 2006)

Minister-president	Mr. Dr. J.P. Balkenende CDA
Viceminister-president	Drs. G. Zalm (zie: Financiën) VVD
Viceminister-president	Mr. L.J. Brinkhorst (zie: Economische Zaken) D66
Algemene Zaken	Mr. Dr. J.P. Balkenende (zie MP) CDA
Buitenlandse Zaken	Dr. B.R. Bot CDA
Justitie	Mr. J.P.H. Donner CDA
Binnenlandse Zaken	J.W. Remkes VVD
Financiën	Drs. G. Zalm VVD
Defensie	H.G.J. Kamp VVD
Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen	Mw. M.J.A. van der Hoeven CDA
Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	Mw. S.M. Dekker VVD
Verkeer en Waterstaat	Mw. drs. K.M.H. Peijs CDA
Economische Zaken	Mr. L.J. Brinkhorst D66
Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	Dr. C.P. Veerman CDA
Sociale Zaken en Werkgelegenheid	Mr. A.J. de Geus CDA

Volksgezondheid, Welzijn en Sport	Drs. J.H. Hoogervorst VVD
Zonder Portefeuille	Drs. A. Pechtold D66 (bestuurlijke vernieuwing en koninkrijksrelaties) Mw. A.M.A. van Ardenne-Van der Hoeven CDA (Ontwikkelingssamenwerking) Mw. drs. M.C.F. Verdonk VVD (vreemdelingenbeleid en integratie)

Emilie zegt: ik zie er 2 van D66, want dat wisten wij al. En Nathalie rekent snel uit: ik zie er 6 van de VVD. En Elsemieke telt verder: ik zie er 8 van het CDA.

Daar blijkt dan maar uit, concludeert Opa Politiek, dat de grotere partijen minder ministers kregen voor de aantallen Kamerleden die zij bij de verkiezingen gewonnen hadden dan de kleinste partij D66. Maar die grotere partijen bleven natuurlijk wel heel machtig in de regering, want zowel 6 ministers als 8 ministers zijn flink wat meer dan de 2 ministers van D66. En bovendien: de grotere partijen zorgden er ook voor dat zij de belangrijkste ministersposten kregen. Zo hebben jullie op dat lijstje vast wel gezien dat het CDA als grootste partij Jan Peter Balkenende als minister-president had. En de VVD kreeg met Gerrit Zalm dan toch maar de post van minister van Financiën! En bovendien: hij was nog ‘viceminister-president’ ook. Als Balkenende er niet was, zat hij de ‘ministerraad’ voor.

Dat zeg je nu wel, zegt Emilie, maar ik lees dat ook minister Brinkhorst viceminister-president was!

Zeker, zegt Opa Politiek. Wanneer de minister-president Balkenende er niet was en ook de andere viceminister-presi-

dent Gerrit Zalm niet, dan was Brinkhorst de voorzitter van de ministerraad. Dat gebeurde niet zo vaak. Maar het was wel een beetje zo, dat die drie ministers nogal eens met elkaar overlegden hoe zij het samen eens konden worden. Waarna zij met elkaar probeerden de andere ministers te overreden met een moeilijk voorstel in te stemmen. En als het nodig was, overlegden zij ook wel met de Kamerleden van hun eigen partij of met de fractieleider daarvan.

Opa Politiek, zegt David. Je hebt nog meer op je lijstje staan. Ik zie een heel moeilijk woord dat ik niet ken. Wat staat daar nu precies?

‘Portefeuilles’, zegt Opa Politiek. Dat is een Frans woord, dat slaat op alle schriftelijke stukken die een minister moet afhandelen, maar dat staat voor alle zaken waarvoor een minister verantwoordelijk is. Ik noemde er al twee: de minister-president, en de minister van Financiën die over alles beslist wat met geld te maken heeft. Maar je hebt voor heel veel zaken ministers nodig. Op de lijst van ministers kun je zien welke ministers er waren, elk met hun eigen departement. Met de minister-president, die ook minister van Algemene Zaken is, zijn dat er dertien. Daarnaast zijn er nog drie, die niet een eigen departement hadden, maar wel verantwoordelijk waren voor bepaalde belangrijke zaken, die in de lijst ook genoemd worden. Zij heten: ‘ministers zonder Portefeuille’, maar dat is alleen maar omdat minister Pechtold werkte binnen het departement van Binnenlandse Zaken, minister van Ardenne binnen het departement van Buitenlandse Zaken, en minister Verdonk binnen het departement van Justitie.

Opa Politiek, zegt David, je hebt nu zo veel ministers genoemd dat ik het niet meer kan bijhouden.

Dat begrijp ik, zegt Opa Politiek. Daarom heb ik je maar die hele lijst met alle ministers gegeven, al hoeven jullie niet pre-

cies te weten wie nou precies wat doet, als je maar blijft bedenken dat elke minister zijn eigen taken en verantwoordelijkheden heeft. Maar ministers moeten ook vaak samen met elkaar voor dingen zorgen. Dat kan heel moeilijk zijn. De ene minister wil bijvoorbeeld meer wegen bouwen, en de andere wil dat er mooie natuur blijft, en weer een ander zegt dat door al die auto's de lucht veel te ongezond wordt voor de mensen. Daarom komt ook elke week de ministerraad bijeen, en soms zijn daar ook staatssecretarissen bij, die voor speciale zaken binnen een ministerie 'verantwoordelijk' zijn. En dan moet je maar hopen dat die ministers en die paar staatssecretarissen het met elkaar eens worden, al betekent dat wel dat niet iedereen zijn of haar zin kan krijgen!

Maar Opa Politiek, zegt Emilie, we hadden het toch niet alleen over welke ministers er zijn, maar over de vraag wie dat zullen mogen worden.

Gelijk heb je! zegt Opa Politiek. Er moet ook nog geregeld worden welke partij welke ministersposten krijgt, en wie van de partij dat zullen worden.

Opa Politiek, kan de Tweede Kamer dan niet gewoon de ministers kiezen? vraagt David.

Dat kan toch niet! roept Elsemieke. Want dan zouden niet alleen de partijen beslissen die het na heel veel praten eindelijk eens geworden zijn over het program, de zetelverdeling en hoeveel ministers met welke portefeuilles elke partij krijgt, maar zouden ook de andere partijen mee gaan bepalen wie er minister wordt. Dan begint het spel misschien wel weer helemaal van voren af aan!

Maar, zegt David, dan kunnen die partijen die samen de regering vormen toch gewoon mensen aanwijzen uit hun eigen partij in de Tweede Kamer, uit... hoe heet dat ook weer?

Hun 'fractie', zegt Elsemieke.

Goed onthouden, zegt Opa Politiek. En dat gebeurt ook wel,

maar dat hoeft niet. Want het is in Nederland niet nodig dat ministers zelf in de Tweede Kamer gekozen zijn. Zij kunnen ook komen uit bedrijven, of universiteiten, of belangrijke organisaties en verenigingen. En dan is er nog één ding. Vroeger waren de ministers altijd alleen maar mannen, en dat was lang ook zo met de leden van het parlement. Maar toen is besloten dat ook vrouwen lid van het parlement konden worden.

Allicht! zeggen Elsemieke en Nathalie en Emilie. Waarom wij niet?!

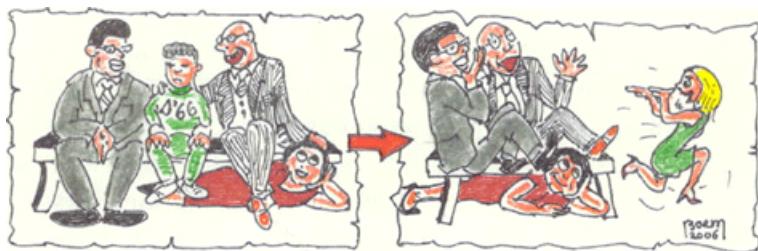
Ja, zegt Opa Politiek. Maar lang wilden die mannen dat niet, en heel veel vrouwen vonden dat ook niet zo nodig. Dat is nu allemaal veranderd. Sommige partijen willen dat er net zo veel vrouwen als mannen uit hun partij in de Tweede Kamer worden gekozen, en stellen daarom lijsten op die om en om de naam van een man en een vrouw hebben. Die willen ook dat er in de regering veel vrouwen komen, zodat het uit is met die voorkeur en voorrang die de mannen zo lang hadden en misschien nog wel willen hebben. Kijk maar naar de lijst van de ministers die er nu zijn, diezelfde lijst waarop jullie aan het tellen waren hoeveel ministers elke partij had. En tel dan nu eens hoeveel mannen er in het kabinet zitten en hoeveel vrouwen.

Ik zie vijf vrouwen, zegt Emilie.

Dat is nog lang niet de helft, zegt Nathalie.

Zeker, zegt Opa Politiek. Maar al zitten er nog steeds meer mannen in de regering, er zijn nu toch veel meer vrouwen minister dan vroeger.

Zo komt er dan eindelijk, na veel gepraat van de informateur of informateurs een lijst tot stand van mensen over wie de partijen die samen een regering willen vormen, het eens zijn. En dan gaat de laatste informateur naar de koningin die door de informateur ook tussentijds regelmatig op de hoogte wordt gehouden. Hij vertelt haar wat er zo allemaal besproken is en

6.6 D66 mag meedoen! De omstreden minister Verdonk. Het stoute meisje van D66 dat het kabinet opbrak, en toen verdween..

wat voor kabinet er mogelijk is. Dan wijst de koningin voor het laatst iemand aan, die als formateur van het kabinet zal optreden en definitief de mensen vraagt om minister te worden. Dat is dan meestal de nieuwe minister-president. De koningin zet haar handtekening op de nodige besluiten, waarin de ministers die niet langer lid van de regering zijn met veel dank worden ontslagen, en alle nieuwe ministers worden benoemd. Iedere nieuwe minister komt bij de koningin om ‘beëdigd’ te worden: zij zweren of beloven ‘trouw aan de Grondwet en een getrouwe vervulling van hun ambt’, zoals dat in de grondwet staat. En daarna lopen zij met de koningin samen naar buiten naar de trap van paleis Huis ten Bosch. Daar staan dan heel veel fotografen en televisiecamera's om foto's en films te maken van de koningin temidden van de ministers van het nieuwe kabinet.

Hè, zegt Emilie met een zucht. Wat duurt het lang voordat er op die manier een nieuw kabinet komt!

Zeker, zegt Opa Politiek, dat is zo. Dat vormen van een nieuwe regering, dat duurt in Nederland vaak weken, ja, maanden. Maar dan zijn er wel heel veel dingen afgesproken, en omdat een meerderheid in de Tweede Kamer die nieuwe regering wil steunen en het niet prettig zou vinden als er meteen weer een

nieuwe crisis in het kabinet zou ontstaan, is het waarschijnlijk dat zo'n kabinet meestal wel een langere tijd zal kunnen blijven werken.

Maar Opa Politiek, dat klopt toch niet? zegt Elsemieke. Want kort geleden viel het kabinet-Balkenende II, en toen hadden wij al binnen een week weer een nieuw kabinet-Balkenende III, zo heb ik in de krant gelezen. Zoals jij het vertelde, was het net of het in dat kabinet-Balkenende allemaal goed ging. Dat was al niet zo met dat eerdere kabinet-Balkenende I. Dat kabinet van het CDA, de VVD en de LPF viel, zoals je ons al verteld hebt, na een paar maanden door ruzie uit elkaar! En kort geleden is toch ook dat tweede kabinet-Balkenende gevallen? De fractie van D66 wilde het kabinet niet meer steunen en toen moesten de viceminister-president Brinkhorst en de andere minister van D66 wel hun ontslag nemen!

Zo is het inderdaad gegaan, zegt Opa Politiek. Dat kwam omdat er heel veel kritiek was in de Tweede Kamer op een minister van de VVD, mevrouw Rita Verdonk. Die trad tegenover vreemdelingen soms heel hard op en hield koppig vol dat zij gelijk had en haar werk juist heel goed deed. Dat vonden de oppositiepartijen niet, en ook binnen de partijen die de regering steunden was er veel kritiek op haar. Toen dienden de oppositiepartijen een mode van wantrouwen tegen haar in. Die kreeg niet de steun van de VVD en het CDA en enkele kleine partijen in de Tweede Kamer, maar wel van D66 die vervolgens besloot het vertrouwen in het kabinet op te zeggen. Toen was er dus een crisis. De ministers en de fracties van het CDA en de VVD wilden toch door blijven regeren, dan maar zonder D66. Hun ministers namen daarom geen ontslag, maar zoals dat deftig heet: die 'stelden hun portefeuille ter beschikking'. Toen moest de koningin er weer aan te pas komen, net voordat iedereen met vakantie zou gaan. Zij raadpleegde, zoals ik jullie eerder verteld heb, weer al haar adviseurs: je weet wel, de voor-

zitters van de beide Kamers, de vicevoorzitter van de Raad van State en de fractievoorzitters van alle partijen in de Tweede Kamer. Daarna benoemde de koningin een ervaren oud-minister-president van het CDA, Ruud Lubbers, tot informateur. Die praatte met de belangrijkste ministers van het CDA en de VVD, en met alle fractievoorzitters in de Tweede Kamer. En toen kwam vast te staan dat men niet zou wachten tot mei 2007 wanneer volgens de grondwet in ieder geval nieuwe verkiezingen moesten plaatsvinden, maar dat de Tweede Kamer eerder zou worden ontbonden en dat op 22 november 2006 nieuwe verkiezingen zouden worden gehouden. Tegelijk werd besloten dat de ministers van het CDA en de VVD toch maar zouden blijven regeren tot die verkiezingen, al konden die dus niet meer alles doorzetten wat zij eerder van plan waren geweest.

Maar Opa Politiek, we hadden toch eerder uitgerekend dat het CDA en de VVD geen meerderheid had, hoe konden zij dan toch weer terugkeren als kabinet? roept Nathalie uit.

Ja, zegt Opa Politiek, dat is zo. Maar die informateur Lubbers hoorde dat de Kamerleden van de LPF, die 8 weet je wel, en ook de SGP, met 2 zetels, en GroenLinks, met 3 zetels, zo nodig wel dat minderheidskabinet wilden steunen, als dat maar niet kwam met voorstellen waar zij tegen waren. En dus kregen wij voor maar een klein aantal maanden een minderheidskabinet Balkenende III. Dat kabinet vindt dat zij wel mogen beslissen wat nodig is, maar beloofde ook niet altijd zaken door te duwen waarover in de Kamer al te veel meningsverschillen heersten. Bovendien: omdat er toch nieuwe verkiezingen zouden worden gehouden, hadden de ministers niet echt tijd voor heel veel zaken tegelijk, zodat zij vanzelfsprekend dingen achterwege moesten laten!

Dan heb ik nog een andere vraag, zegt Elsemieke. Er komen nu wel verkie-

zingen in november van dit jaar, maar ik lees nu al allerlei cijfers over hoeveel zetels alle partijen bij verkiezingen zullen gaan halen. En dan zeggen zij ook nog dat de ene partij wint en de andere verliest. Ik begrijp niet hoe dat kan.

Dat zijn alleen maar ‘peilingen’, die door verschillende onderzoeksgebureaus worden gehouden, zegt Opa Politiek.

Peilingen, wat zijn dat nou? vragen David en Emilie tegelijk.

Dat is een systeem waarin je probeert om een kleine groep mensen te vinden, die samen wat ze noemen een ‘representatieve steekproef’ vormen voor een veel grotere groep, zegt Opa Politiek. Wat dat is, wordt vaak uitgelegd aan de hand van een voorbeeld. Stel, ik heb een grote bak met balletjes, met daarin goed door elkaar geschud even veel zwarte als witte balletjes. Ik doe Emilie een blinddoek om, en zeg dat zij daar tien balletjes uit moet pakken. Dan kan het best zijn dat zij bijvoorbeeld 7 witte balletjes grijpt en 3 zwarte. Dan zeg ik: neem er nu eens honderd uit. Dan is het héél onwaarschijnlijk dat Emilie dan opnieuw balletjes in dezelfde verhouding pakt, dus 70 witte en 30 zwarte. Veel waarschijnlijker is het dan dat het bijvoorbeeld 46 witte en 54 zwarte balletjes zijn. Als zij, nog steeds met haar blinddoek om, nog meer balletjes uit de bak neemt, wordt de kans steeds groter dat zij uiteindelijk evenveel zwarte als witte balletjes heeft gepakt. Hoe groter het aantal, hoe kleiner de kans dat dat niet zo is. Dat proberen mensen ook te doen met alle Nederlanders. Als je een goede ‘steekproef’ trekt van de Nederlandse bevolking, dan hoef je misschien maar 1000 tot 2000 mensen te ondervragen om met vrij grote zekerheid te zeggen wat alle Nederlanders denken. Dan heb je niet de resultaten van een verkiezing, maar wel de resultaten van een ‘enquête’, die zekere aanwijzingen geven voor de meningen en voornemens van alle Nederlandse kiezers.

Maar is zo'n onderzoek dan werkelijk betrouwbaar? vraagt Nathalie.

Helaas blijft dat toch een moeilijke zaak. Want veel hangt af van de vragen die je stelt. Veel mensen zeggen ook dat zij nog niet weten op wie zij willen gaan stemmen, of zeggen bewust wat anders dan zij werkelijk van plan zijn. En ook zijn er steeds meer mensen die weigeren mee te doen aan zo'n onderzoek. Daarom is het steeds moeilijker, zelfs in de beste en mooiste steekproef, om ook werkelijk alle mensen die je daarvoor nodig hebt te bereiken. Dat alles maakt het steeds minder zeker dat je steekproef betrouwbaar is en dat je geen vergissingen maakt. En toch lees je of hoor je op de televisie dat volgens de peilingen bijvoorbeeld het CDA één zetel heeft ‘gewonnen’, en de VVD zeg maar twee zetels heeft ‘verloren’. Veel journalisten en politici vergeten hoe groot zelfs bij een goede steekproef wat zij noemen de ‘marge van onzekerheid’ is. Zij doen net alsof vaststaat dat de kiezers werkelijk van mening zijn veranderd! Je kunt wel over een aantal weken wat zij noemen zekere ‘trends’ vaststellen, maar niet meer. Daarom is het maar goed dat er ook echte verkiezingen worden gehouden die een werkelijke uitslag zullen geven.

Op www.parlement.com vind je een duidelijk schema over de verschillende stappen waarin een nieuw kabinet gevormd wordt, en eventueel ten val komt! Je vindt die het snelst als je op die site in het vakje ‘zoeken’ ‘kabinetsformatie’ intypt, en dan ‘kabinetsformatie, alles over’ en vervolgens ‘schematische weergave kabinetsformatie’.

Wil je meer weten over welke kabinetten er sinds 1945 zijn gevormd, dan vind je alle gegevens daarover op de site van het ministerie van Algemene Zaken, www.minaz.nl. Klik daar op ‘ministerraad’, en daarna op ‘kabinetten sinds 1945’. Je vindt

dan een lijst van kabinetten, waardoor je voor elk kabinet kunt zien wie de formateurs en informateurs waren en hoe lang de formatie van dat kabinet heeft geduurde. Ook vind je een foto van het kabinet. Voor oudere kabinetten zijn dat vaak zwartwitfoto's, gemaakt tijdens een zitting van de ministerraad. Maar sinds 1977 zijn het meestal kleurenfoto's, met de koningin temidden van de nieuwe ministers op de trappen van Huis ten Bosch. Zo'n foto is er niet van het kabinet-Balkenende III. Dat verschilde te weinig van het voorgaande kabinet. De koningin, die van vakantie moest terugkeren, beëdigde begin juli 2006 alleen maar twee nieuwe ministers en een staatssecretaris die de uitgetreden D66-bewindslieden opvolgden.

De Rijksvoorzichtingsdienst heeft een mooie internetrondleiding gemaakt, waardoor je de vertrekken kunt bekijken die de minister-president en de ministerraad gebruiken. Klik hiervoor op ‘ministerie’ en vervolgens op ‘virtuele rondleiding’ of typ gelijk de link http://www.minaz.nl/ministerie/vr_rond_leiding/index.html in. Je kunt het ‘Torentje’ bezoeken, waar de minister-president sinds 1977 zijn werkkamer heeft. Je vindt vier foto's met beschrijvingen daarbij. Daarna kun je klikken op ‘Trêveszaal’. Dan zie je niet alleen deze mooie zaal, waarin de ministerraad normaal vergadert, maar ook enkele andere oude zalen. In de zogenoamde ‘blauwe zaal’ hangen schilderijen van alle ministers-presidenten sinds 1945, die je ook allemaal afzonderlijk kunt bekijken. (Wil je meer weten over ieder van hen, dan moet je even teruggaan naar de homepage van het ministerie, klikken op ‘minister-president’ en daarna op ‘ministers-presidenten sinds 1945’.) Als je verder gaat met de rondleiding, zie je onder ‘Binnenhof’ zowel de buitenkant van het ministerie van Algemene Zaken, alsook een lange trap binnен in het gebouw.

Soms gebruikt de minister-president die plaats om, staande voor een televisiecamera, belangrijke aankondigingen te doen. De minister-president heeft de beschikking over een oud landgoed in Den Haag, het zogenaamde ‘Catshuis’. Sommige ministers-presidenten hebben daar met hun gezin gewoond, maar meestal wordt het Catshuis gebruikt voor formele of informele bijeenkomsten van de ministerraad en de ontvangst van belangrijke buitenlandse bezoekers. Het pand werd niet lang geleden ingrijpend verbouwd, maar daarbij is helaas brand uitgebroken zodat heel veel werk opnieuw gedaan moest worden. De internetrondeleiding laat zien hoe mooi het pand vóór die tijd was.

Misschien wil je in verband met de Tweede-Kamerverkiezingen van 22 november meer weten over de resultaten van de peilingen waarover wij het hadden? Twee enquêtebureaus publiceren wekelijks cijfers die de samenstelling aangeven van de Tweede Kamer als er in die week verkiezingen zouden worden gehouden. Je vindt die van het bureau Interview-NSS op www.politiekebarometer.nl en die van het bureau van Maurice de Hond op www.peil.nl onder het kopje ‘Actueel’.

7.1 De ambtelijke piramide

7 De duizenden ambtenaren

Opa Politiek, zegt Nathalie, wij weten waarom er zo veel ministers zijn, en ook dat de meeste ministers een eigen ‘departement’ hebben. Zij hebben zeker voor alles wat zij moeten doen heel veel hulp nodig.

Jazeker, zegt Opa Politiek. Zij hebben bijvoorbeeld hulp nodig omdat zij, al of niet samen met andere ministers, wetsontwerpen moeten maken. Daarvoor hebben zij mensen op hun departement die precies weten wat in een wet moet staan, omdat zij rechten hebben gestudeerd. Maar ministers maken niet alleen nieuwe wetten, zij moeten ook al lang bestaande wetten uitvoeren. Dat is meestal heel veel werk, meer dan het werk van de mensen die nieuwe wetten helpen opstellen. Dat uitvoeren gebeurt niet altijd alleen op het ministerie dicht bij de minister zelf, maar vaak ook elders in het land. Om een voorbeeld te noemen: de minister van Financiën heeft een belastingdienst die niet alleen in Den Haag kantoren heeft, maar ook in tal van andere plaatsen. Nederlanders moeten nu eenmaal overal in het land belasting betalen! En de minister van Verkeer en Waterstaat heeft mensen nodig die kijken of het goed gaat met de wegen, en zeker net zo belangrijk: hoe het met de dijken staat. Want stel je voor dat de dijken niet sterk genoeg zouden zijn, dan konden die wel eens doorbre-

ken en zouden heel grote stukken van Nederland onder water kunnen komen te staan! Zoals jullie weten, liggen veel stukken van Nederland lager dan de zee! Daarom heet ons land ook ‘Nederland’, wat laag land betekent!

Maar Opa Politiek, vraagt Emilie, zijn die mensen dan even knap als de minister zelf?

Grappig dat je dat zegt, Emilie, zegt Opa Politiek. Die mensen die de ministers helpen zijn soms misschien veel knapper dan de minister. Zo heeft de minister van Verkeer ingenieurs nodig, die veel beter dan de minister weten hoe je bruggen moet bouwen of dijken onderhouden. Maar de minister blijft wel de baas. Want die is door de koningin na elke verkiezing benoemd, en is aan het parlement verantwoordelijk, niet alleen voor alles wat hij of zij zelf doet, maar ook voor wat al zijn of haar ambtenaren doen. Ook al hebben die ambtenaren soms van hun taken meer verstand dan de minister zelf. Er zijn dan ook veel soorten ambtenaren in een departement. Hoge ambtenaren, die de minister zelf helpen bij alle moeilijke zaken, maar ook ambtenaren die zaken kunnen beslissen zonder dat zij daarvoor altijd met de minister zelf moeten overleggen, omdat eerder al besloten is wat wel kan en wat niet. Zo'n departement ziet er een beetje uit als een piramide, als jullie weten wat dat is. Ik zal het voor jullie tekenen: net een hoge heuvel, zo lijkt het een beetje, met een heel kleine punt bovenaan, die onderaan steeds breder wordt. Bovenaan staat de minister, vaak met een of meer hulpmisters, jullie weten wel, de staatssecretarissen. Daarnaast zijn er dan hoge ambtenaren, die niet na elke verkiezing opnieuw worden aangewezen, maar die voor lange tijd benoemd zijn en ook blijven als een minister weggaat en er een andere minister komt. De hoogste hulp van de minister heet ‘secretaris-generaal’. Die

moet ervoor zorgen dat het hele departement, al die ambtenaren, hoge ambtenaren of lagere ambtenaren, hun werk goed blijven doen. En die secretaris-generaal kan dat werk ook niet alleen doen. Daarom zijn er voor sommige belangrijke afdelingen aparte hoge ambtenaren, die ‘directeur-generaal’ heten en ervoor verantwoordelijk zijn dat bepaalde delen van het departement hun werk goed doen.

Kun je dat met een voorbeeld uitleggen, Opa Politiek? vraagt David. Want ik begrijp dat toch niet zo goed.

Zeker, zegt Opa Politiek, wij hadden het net over de minister van Verkeer en Waterstaat. Nu, die heeft één directeur-generaal die verantwoordelijk is voor alles wat met wegen en vervoer door treinen, vrachtwagens en andere auto's te maken heeft. Daarnaast heeft de minister een directeur-generaal van de waterstaat die zorgt dat het goed gaat met alle dijken die Nederland moeten beschermen tegen het gevaar van overstromingen. En dan is er ook nog een directeur-generaal voor de luchtvaart die zich bemoeit met Schiphol en andere vliegvelden. En dat is net zo bij andere departementen. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft ook een secretaris-generaal en daarnaast telkens een directeur-generaal voor de basisscholen, voor de middelbare scholen en voor de hogere scholen en universiteiten, waar mensen een bepaalde studie doen of een bepaald vak leren. Daarnaast is er ook nog een directeur-generaal die met ‘cultuur’ te maken heeft, bijvoorbeeld de musea, de orkesten en de toneelgezelschappen, de radio en de televisie, waarvoor naast de minister ook een aparte staatssecretaris verantwoordelijk is.

Het duizelt mij een beetje, zegt Nathalie. Al die ministers, en al die mensen, hebben die dan zoveel te doen? En hebben die dan werkelijk verstand van al die zaken?!

7.2 Bewindslieden en hoge ambtenaren bijeen

Ik ga het nog moeilijker maken, zegt Opa Politiek. Want ook al heeft die minister veel hoge en nog meer lagere ambtenaren, dat wil niet zeggen dat zij van alles verstand hebben. En daarom heeft hij vaak nog andere knappe mensen nodig die hem kunnen adviseren hoe je bepaalde zaken het best kunt

regelen. Soms zijn dat mensen die daarvoor gewoon in dienst zijn van het departement van de minister. Die noemt men dan ‘raadadviseurs’, maar het kan ook een apart bureau zijn dat een beetje losstaat van dat departement. Zo heeft de minister van Economische Zaken een groep economen, die proberen uit te rekenen hoe het in de toekomst zal gaan met al het werk in Nederland, met alles wat er gemaakt wordt en wat naar andere landen wordt verstuurd, of juist van andere landen wordt gekocht enzovoort. Dat is het ‘Centraal Plan Bureau’. De mensen die daar werken schrijven rapporten, niet alleen voor de minister van Economische Zaken, maar voor de hele regering. Ministers vragen ook wel om raad aan mensen buiten hun departement. Daarom zijn er ‘Raden van Advies’ voor verschillende taken die de minister heeft. Die raden brengen dan adviezen en rapporten uit, omdat de minister dat gevraagd heeft. Maar soms doen zij dat ook wel uit zichzelf, omdat zij vinden dat dingen niet goed gaan, of omdat zij het nodig vinden dat nieuwe plannen gemaakt moeten worden of zaken anders geregeld. En zo kan het ook gebeuren dat niet alleen een minister, maar de hele regering een commissie benoemt die voorstellen moet doen om grote problemen op te lossen waarvan de ministers ook niet zo goed weten hoe zij die aan moeten pakken. Door zo'n commissie in te stellen, en daar ook mensen bij te betrekken uit de politiek of uit het bedrijfsleven, wordt het voor de ministers gemakkelijker om met goede voorstellen te komen, in wetten of plannen voor de toekomst. En dat kan hen ook helpen daarvoor de steun van het parlement te krijgen.

Je gaat nu wel heel vlug, Opa Politiek, zegt Emilie, kun je nog eens wat voorbeelden geven? Dan begrijpen wij misschien hoe dat allemaal zit.

Goed, zegt Opa Politiek. Dat doe ik. Het is heel belangrijk dat er goed gewerkt kan worden in Nederland, en dat wat in Nederland geproduceerd wordt aan het buitenland verkocht kan worden. Om aan andere landen te verkopen, moeten de zaken niet te duur worden. Daarvoor heeft de regering niet alleen het eigen planbureau nodig, maar ook raad en advies over alles wat het bedrijfsleven in Nederland doet en moet doen. Daarom bestaat er al heel lang een grote groep mensen die samen de ‘Sociaal-Economische Raad (SER)’ vormen. Daarin zitten elf mensen die uit de kring van de leiders van de bedrijven komen, dat zijn de werkgevers. En ook elf mensen die de arbeiders en ander personeel in de bedrijven vertegenwoordigen, dat zijn de werknemers die georganiseerd zijn in grote vakbonden en vakcentrales. En dan zijn er ook nog eens elf economen. Dat zijn mensen die grondig bestuderen hoe de economie zich ontwikkelt, welke problemen er zijn en welke maatregelen er moeten worden getroffen om te voorkomen dat er bijvoorbeeld een grote werkloosheid ontstaat. Want dat is altijd een groot probleem. Voor de mensen die geen werk meer kunnen vinden, maar ook voor iedereen in Nederland. Want mensen die niet kunnen werken, moeten toch ook leven. Zij hebben dus geld nodig en dat geld moet dan toch door degenen die wel werken en verdienen worden betaald. Die SER is daarom heel belangrijk, voor heel Nederland. En dus ook voor de ministers, en voor het parlement, en voor de leiding van de bedrijven, en voor iedereen die in Nederland werkt. Sommige mensen noemen de SER wel eens een ‘schaduw-regering’. En soms vindt de regering dat die SER te veel invloed krijgt en de regering zelf te weinig te zeggen heeft. Maar dan blijkt steeds weer dat zij die SER toch nodig hebben!

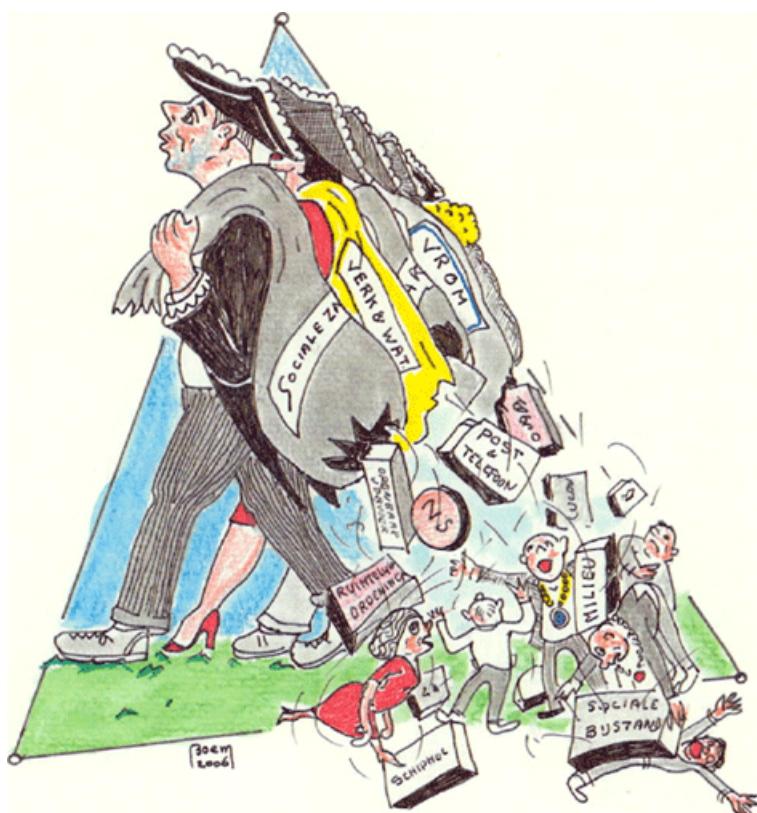
Maar Opa Politiek, zegt Elsemieke. Als ik dat zo hoor hebben die ministers

wel met heel veel mensen te maken. Kunnen zij dat wel allemaal overzien? Worden zij daar misschien niet gek van?

Tja, zegt Opa Politiek. Dat is wel zo. En dan vergeet je nog dat parlementsleden de ministers kunnen vragen wat zij van telkens wisselende zaken vinden, en de ministers kunnen laten weten dat zij dingen niet goed doen. Daarom vinden ministers soms dat het wel goed zou zijn, als zij niet langer voor alles verantwoordelijk zouden zijn en de schuld kunnen krijgen van dingen die niet goed gaan. En dus hebben zij de laatste tijd gezegd: het is beter dat voortaan bepaalde zaken niet langer de verantwoordelijkheid van de minister en zijn ambtenaren zullen blijven, maar overgegeven worden aan anderen die opdracht krijgen bepaalde zaken te verzorgen. Zij willen dat zaken niet langer door het rijk, maar door gemeenten moeten worden geregeld. Dan spreken wij over ‘decentralisatie’. Andere taken willen zij overdragen aan bedrijven. Dat heet ‘privatisering’. En het kan ook zijn dat de minister in overleg met het parlement bepaalt dat bepaalde groepen ambtenaren samen met andere belangrijke te benoemen mensen zelf alle zaken gaan beslissen, zonder dat de minister daar weer elke keer bij gehaald hoeft te worden. Zij worden ‘zelfstandige bestuursorganen’ genoemd, en dat soort beslissingen heet ‘verzelfstandiging’.

Maar Opa Politiek, als die ‘organen’ dingen verkeerd gaan doen, is er dan niemand die kan ingrijpen? vraagt Elsemieke.

Dat kan wel een probleem zijn, zegt Opa Politiek. Want als mensen heel boos worden over wat zo’n zelfstandig bestuursorgaan wel of niet doet, en als kranten daarover gaan schrijven, of de televisie met kritische uitzendingen komt, dan vragen leden van het parlement de minister algauw: ‘Kan dat nu wel, en moet dat niet anders? U, minister, moet ervoor zorgen

7.3 Ministers willen af van verantwoordelijkheden: decentralisatie, privatisering, verzelfstandiging

dat het anders gaat met die zelfstandige bestuursorganen.' Dan heeft zo'n minister het niet zo gemakkelijk! Hij of zij kan wel zeggen: 'Wij hadden toch afgesproken dat ik mij voortaan niet meer met alles hoeft te bemoeien. Dan moet je mij nu niet vragen om in te grijpen. Want dat mag ik niet eens meer, juist omdat wij besloten hadden de verantwoordelijkheid aan die organen zelf te geven.' Zo kan je zien dat er een echt probleem is! Aan de ene kant hebben ministers heel veel te doen, en daarom willen zij graag een aantal zaken aan anderen overlaten. Maar aan de andere kant zeggen leden van het parlement, en journalisten in de kranten, en groepen mensen die boos worden: 'Ho, ho, wij willen niet langer dat de minister

verstoppertje kan spelen. Wij vinden dat hij wel verantwoordelijk moet zijn, en dus moeten wij die zelfstandige bestuursorganen maar weer afschaffen.’ Daarover ontstaat nogal eens ruzie, tussen en zelfs binnen partijen. Sommigen vinden dat het nu eenmaal zo moet, en anderen vinden dat de ministers zelf verantwoordelijk behoren te zijn en te blijven.

Over de organisatie en het werk van de overheid is van alles te vinden op www.overheid.nl. Daar is ook een speciale jongerensite (www.overheid.nl/jeugd), die ook toegang geeft tot tal van andere websites over het Nederlands bestuur. Klik bijvoorbeeld op ‘ministeries (jongerensites)’ en daarna op ‘overzicht ministeries’. Kies een willekeurig ministerie, dan zie je welke adviescolleges en zelfstandige bestuursorganen bij dat ministerie horen.

Op www.overheid.nl/themas staat een hele lijst van zaken waarmee de overheid zich bezighoudt. Klik eens een paar daarvan aan, bijvoorbeeld ‘verkeer’ of ‘economie’, dan zul je zien wat er allemaal op elk van die terreinen speelt! Handig is ook het alfabetisch ‘trefwoordenregister’ van www.regering.nl. Bekijk dat eens en probeer een paar woorden die je interessant lijken.

Op www.ser.nl kom je via ‘over de SER’ terecht op een uitgebreid inhouds overzicht van deze ‘schaduwregering’. Onder ‘voor studenten’ staat een speciale leerlingenpagina die ook doorverwijst naar andere sites. Bijvoorbeeld naar www.nrc.nl/scholieren, waarop allerlei informatie voor werkstukken en spreekbeurten staat, al zijn die zaken misschien vooral voor oudere kinderen van belang.

8.1 1848: Thorbecke werkt aan de grondwet

8 De grondwet, de grondrechten en de onafhankelijke rechters

Opa Politiek, wij hebben een probleem, zeggen Elsemieke en Nathalie. Je hebt nu al vaak gesproken over wat de koningin wel en niet mag, wat de verantwoordelijkheid is van de ministers, wat de macht is van het parlement met zijn twee kamers, hoe verkiezingen moeten worden gehouden en over nog veel meer dingen. Maar waar is dat allemaal geregeld? Enkele keren heb je gesproken over de ‘grondwet’. Dat zei je toen je vertelde dat er belangrijke veranderingen werden ingevoerd. Maar je hebt ons niet echt goed verteld wat een grondwet is.

De grondwet? Dat is de belangrijkste wet in Nederland. Die hebben wij al bijna tweehonderd jaar. Die is wel af en toe veranderd, en niet zo lang geleden, in 1983, bijna helemaal herschreven. Maar zulke veranderingen kunnen niet zomaar door de regering en de beide Kamers aangebracht worden. Daar moeten zowel de Tweede als de Eerste Kamer niet één keer, maar twee keer naar kijken. Nadat zij de eerste keer bepaalde veranderingen in de grondwet hebben aangenomen, moeten nieuwe verkiezingen voor de Tweede Kamer worden gehouden. Dan kijkt de nieuwe Tweede Kamer naar de voorgestelde veranderingen en daarna de Eerste Kamer. De tweede keer moet tweederde van alle Kamerleden voor de verandering van de grondwet stemmen, anders gaat die niet door!

Wat staat er in de grondwet? vraagt Elsemieke.

Heel veel, zegt Opa Politiek. Zoals jullie al begrepen hebben bepaalt de grondwet wie koning wordt, hoe de regering is samengesteld, wat de macht is van het parlement, dat er regelmatig verkiezingen moeten worden gehouden, dat er onafhankelijke rechters benoemd moeten worden, dat ons land ook provincies en gemeenten kent en heel veel meer. Voor al die dingen is de grondwet erg belangrijk. Daarom zweren of beloven de koningin, de ministers en de Kamerleden ook trouw aan de grondwet.

Maar het belangrijkste is misschien wat er in de grondwet staat over de ‘grondrechten’, die ook wel ‘men senrechten’ of ‘rechten van de mens’ worden genoemd. Dat zijn heel belangrijke rechten die gelden voor alle inwoners in Nederland. Ik zal jullie een paar voorbeelden geven. In artikel 1 van de grondwet staat dat iedereen die zich in Nederland bevindt ‘in gelijke gevallen gelijk behandeld’ moet worden. Dat betekent dat iemand niet anders mag worden behandeld omdat hij bijvoorbeeld een andere huidskleur heeft, of vrouw is, of een bepaalde godsdienst heeft. Verder staat er in de grondwet dat iedereen mag zeggen wat hij denkt. Dat noemen we de ‘vrijheid van meningsuiting’. Die is heel belangrijk, omdat er ook landen zijn waar je in de gevangenis komt als je zegt dat je het niet eens bent met de regering.

Mag ik dus alles zeggen wat ik wil? vraagt David.

Nee, zegt Opa Politiek, je moet een beetje netjes blijven. Je mag niet iemand beleidigen of dingen zeggen waarvan je weet dat die echt niet waar zijn. Verder mag je alles zeggen of schrijven. Omdat er vrijheid van meningsuiting is, kunnen mensen in kranten of op televisie of internet ook schrijven of zeggen wat zij denken. Dan kunnen veel andere mensen dat lezen of

horen en die kunnen dan ook weer hun mening geven. Verder is er het recht op bescherming van wat genoemd wordt de ‘persoonlijke levenssfeer’. Dat recht zorgt ervoor dat de overheid je met rust laat, tenzij het niet anders kan. Zo kan je bijvoorbeeld thuis alles doen wat je wilt, zonder dat iemand bij je naar binnen kijkt. En kranten mogen ook niet zomaar van alles wat over jou zelf gaat omschrijven.

Hebben wij alleen in Nederland grondrechten? vraagt Nathalie.

Nee, gelukkig niet, zegt Opa Politiek. Veel landen hebben een grondwet, waarin allerlei mensenrechten staan. Verder hebben veel landen overeenkomsten gesloten met elkaar over mensenrechten. In die overeenkomsten, die ‘verdragen’ worden genoemd, spreken de landen af dat zij zich aan de in de overeenkomsten genoemde rechten houden. Een heel belangrijk verdrag is het ‘Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens’ (EVRM). Alle landen van Europa zijn bij het EVRM aangesloten en er is zelfs een Europese Rechter die controleert of de landen zich aan de mensenrechten houden.

Die rechten moeten dan ook voor kinderen gelden, zegt David. Want kinderen zijn toch ook mensen!

Jazeker, zegt Opa Politiek, de mensenrechten gelden ook voor kinderen. Er is zelfs een ‘Verdrag van de Rechten van het Kind’ uit 1989. Daarin staan heel veel rechten die kinderen hebben, zoals recht op eten, recht op zorg, recht om naar school te gaan en dingen te leren en recht om niet te hoeven werken zolang je nog heel klein bent. In totaal staan er wel 54 rechten in dit verdrag.! Waarmee ik maar zeggen wil, dat wij blij moeten zijn met de grondwet en die verdragen, omdat die heel veel rechten en vrijheden geven die ook de regering en het parlement moeten respecteren! Om maar niet te spreken over het feit dat de rol van de regering en het parlement zelf feitelijk

afhangt van wat de grondwet daarover heeft bepaald.

Opa Politiek, zegt Emilie, je hebt ons verteld dat de ministers samen met het parlement wetten maken. Maar als er in de wet staat dat een minister iets moet doen, en hij doet het niet, gaat hij dan naar de gevangenis?

Nee hoor, zegt Opa Politiek, dan komt de minister niet in de gevangenis. Als een minister iets doet wat volgens de wet niet mag, kan hij wel voor de rechter komen. Maar dat is dan een andere rechter dan de rechter die mensen naar de gevangenis kan sturen. In de gevangenis kom je alleen als je iets heel ergs hebt gedaan, bijvoorbeeld wanneer je iemand expres erge pijn hebt gedaan!

Dat wil ik juist weten! roept David. Hoe kom je in de gevangenis?

Goed, zegt Opa Politiek, maar dan moeten we het eerst hebben over wat een rechter is en welke soorten rechters er zijn. Een rechter wordt benoemd door de koningin, samen met de minister van Justitie. Als iemand eenmaal tot rechter is benoemd, dan kan hij tot zijn pensioen rechter blijven. Tenzij hij natuurlijk iets anders gaat doen. Een rechter kan niet worden ontslagen, zelfs niet door de koningin! Dat komt omdat hij onafhankelijk moet zijn. Een rechter hoeft dus niet bang te zijn dat hij wordt ontslagen door de minister omdat de minister vindt dat hij zijn werk niet goed doet.

Zijn rechters alleen maar mannen? vraagt Emilie een beetje verontwaardigd.

Zeker niet, zegt Opa Politiek, er zijn ook heel veel vrouwelijke rechters en er komen er steeds meer.

Hoe weet de rechter wat hij moet beslissen? vraagt Elsemieke.

De rechter moet rechtspreken, zegt Opa Politiek. Dat betekent dat de rechter in een zaak die aan hem wordt voorgelegd moet beslissen wat het recht inhoudt. Maar wat het recht is, is niet zo eenvoudig. De rechter moet kijken naar wat er in de wet

staat, je herinnert je wel: wetten die door de regering en het parlement samen zijn gemaakt, en die soms ook in dikke wetboek en zijn verzameld. Verder zijn er ook regels in andere documenten, zoals bijvoorbeeld de regels die in Brussel door Europa worden vastgesteld. En dan gelden de grondrechten die in de grondwet staan, of die in afspraken zijn vastgelegd die Nederland met andere landen heeft gemaakt; dit noemden wij eerder al ‘verdragen’. Die moet de rechter allemaal bekijken. Er is nog meer. Soms staan er regels in Koninklijke Besluiten. Dat zijn besluiten die door de koningin samen met een minister worden genomen. Ook zijn er regels die een minister zelf heeft opgeschreven. Verder zijn er eerdere uitspraken van andere rechters waar de rechter naar kan kijken. Dat noem je ‘rechtspraak’ of ‘jurisprudentie’. Het is dus heel moeilijk om rechter te zijn en je moet er veel voor hebben geleerd.

Vertel eens meer over welke soorten rechters er zijn? vraagt Nathalie.

Daar gaan we het nu over hebben, zegt Opa Politiek. Tegenwoordig kun je op internet veel over rechters lezen. Kijk maar eens op www.rechtspraak.nl. Daar wordt uitgelegd welke rechters er zijn en er staat ook wat de rechters hebben beslist in belangrijke zaken, dat zijn de ‘uitspraken’ van de rechters. De rechter die jullie misschien wel kennen is de ‘strafrechter’. Meestal is het zo, zegt Opa Politiek, dat de politie ontdekt dat iemand waarschijnlijk iets ergs heeft gedaan.

Wat voor ergs dan? vraagt David.

Nou, zegt Opa Politiek, bijvoorbeeld dat hij iets heeft gestolen uit een winkel, of nog erger, iemand expres veel pijn heeft gedaan.

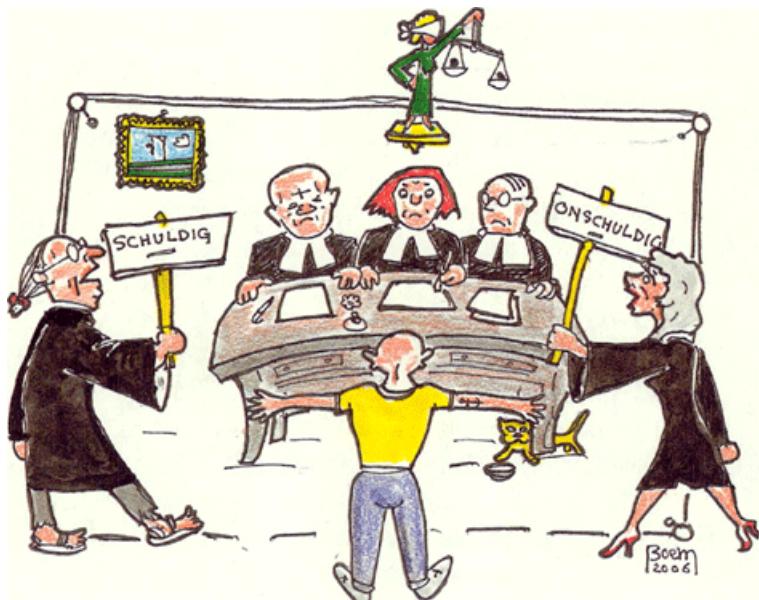
Of vermoord! roept David.

Ja, zucht Opa Politiek, dat kan ook. Als de politie dat te weten komt schrijft de politie dat allemaal op. Wat de politie opschrijft heet een ‘proces-verbaal’. De politie geeft het pro-

ces-verbaal aan de ‘Officier van Justitie’. En als de Officier van Justitie denkt dat die man het ook echt heeft gedaan, dan brengt hij hem voor de rechter. Ik kan jullie ook een ander voorbeeld geven. Stel dat je thuiskomt en net ziet dat een dief het huis uit rent met de pc...

Dat zou erg zijn, zeggen Elsemieke, Nathalie, Emilie en David in koor.

Jazeker, zegt Opa Politiek. Daarom moet je dat aan de politie vertellen en de politie gaat dan op onderzoek uit. Als ze de dief vinden, schrijven ze dat op in het ‘proces-verbaal’. De Officier van Justitie zorgt er dan voor dat de dief een brief krijgt waarin staat dat hij bij de rechtbank moet komen. Zo’n brief wordt een ‘dagvaarding’ genoemd. Meestal komt de dief dan ook naar de rechtbank. Bij de wat makkelijkere zaken is er één rechter. Die heet de ‘politierechter’. Als het om een moeilijke zaak

8.2 Gerechtszitting en gerechtigheid

gaat, bijvoorbeeld een zaak waarbij iemand dood is gegaan of heel erg gewond is eraakt, zitten er drie rechters in de rechtkamer. De dief is niet alleen. Vaak heeft hij iemand bij zich die hem helpt. Dat is de ‘advocaat’.

Dan geeft de rechter hem straf! zegt David.

Dat hangt ervan af, zegt Opa Politiek. Eerst gaat de rechter met de dief praten. De rechter heeft het proces-verbaal wel gelezen, maar hij wil ook het verhaal van de dief horen. Misschien heeft de politie wel de verkeerde te pakken en heeft de dief het helemaal niet gedaan. De advocaat helpt de dief om zich bij de rechter te verdedigen. Pas als de rechter er zeker van is dat de dief het heeft gedaan, mag de rechter hem straf geven.

Dan moet hij zeker naar de gevangenis! roept Emilie.

Dat hoeft niet, zegt Opa Politiek. De dief kan ook een boete krijgen. Soms moet hij voor straf vervelende klusjes opknappen, dat noemen ze een ‘taakstraf’. Dat is soms veel beter dan in de gevangenis zitten!

Wat nou als de dief het niet eens is met de straf? vraagt Elsemieke.

Dan kan hij in ‘hoger beroep’ gaan bij het ‘Gerechtshof’, zegt Opa Politiek. In het Gerechtshof zitten bijna altijd drie rechters. Die zijn vaak wat ouder en hebben meer ervaring dan rechters uit de rechtkamer. Daarom kunnen zij kijken of de rechtkamer het goed heeft gedaan. Het hoger beroep gaat eigenlijk net zo als bij de rechtkamer. Het Gerechtshof moet, net als de rechtkamer, beslissen of de dief het heeft gedaan en als dat zo is welke straf de dief moet krijgen.

Is dat de hoogste rechter? vraagt Nathalie.

Nee, zegt Opa Politiek, er is een nog hogere rechter. Dat is de ‘Hoge Raad’, de hoogste rechter in Nederland in strafzaken. De Hoge Raad zit met vijf rechters, maar soms ook maar met drie. De Hoge Raad kan zelf geen straf opleggen. De Hoge Raad kijkt

alleen of het Gerechtshof het recht goed heeft toegepast.

Nog even herhalen, zegt Emilie. Eerst kom je bij de rechbank. Als je vindt dat de rechter het niet goed heeft gedaan, ga je naar het Gerechtshof. En de hoogste rechter is de Hoge Raad.

Heel goed, zegt Opa Politiek. En nu wordt het nog ingewikkelder. Want de rechbank en het Gerechtshof zijn niet alleen ‘strafrechter’. Ze zijn ook, wat met een moeilijk woord wordt genoemd, ‘civiel rechter’. Civiel komt van het Latijnse woord ‘civis’ en dat betekent burger. De civiele rechter is er voor ruzies tussen burgers, gewone mensen dus. Bijvoorbeeld als twee mensen het niet eens zijn over de afspraken die zij hebben gemaakt. Of wanneer iemand zijn huur niet betaalt. Of wanneer twee auto’s tegen elkaar zijn gebotst. En er zijn nog heel veel andere ruzies die bij de civiele rechter komen. Maar je komt niet altijd bij de rechbank als het om een civiele zaak gaat. Vaak worden er alleen maar brieven naar de rechter geschreven. Die brieven heten ‘conclusies’. De rechter leest die conclusies goed en neemt dan een besluit. Soms komt het ook wel voor dat een van de partijen aan de rechter vraagt om hem nog eens te mogen vertellen dat hij gelijk heeft. Beide partijen komen dan, meestal met hun advocaten bij de rechter. De advocaten houden dan een ‘pleidooi’, waarin zij elk proberen aan te tonen wie het recht aan zijn kant heeft. Daarna beslist de rechbank. Als je het niet eens bent met de rechbank kun je in hoger beroep bij het Gerechtshof en daarna nog naar de Hoge Raad. Als je naar de Hoge Raad gaat heet dat in ‘cassatie’ gaan.

Maar wanneer komt die minister nou voor de rechter? vraagt Nathalie. En is dat weer een andere rechter?

Dat zal ik je uitleggen, zegt Opa Politiek. De minister moet de wet uitvoeren. Dat doet hij door het nemen van beslissingen. Die worden besluiten genoemd. De minister kan bijvoorbeeld

besluiten dat er ergens een grote weg moet worden aangelegd, zodat er minder files komen. Maar als die weg er komt, betekent dat veel lawaai en soms moeten er mooie bomen worden gekapt voor de weg. Er zijn dan ook vaak mensen die de weg niet nodig vinden en het belangrijker vinden dat de bomen blijven staan.

Wat moeten die mensen dan doen? vraagt Elsemieke.

Eerst aan de minister vragen of hij nog eens goed wil nadenken over zijn besluit.

Bel je hem dan op? vraagt Emilie.

Nee hoor, zegt Opa Politiek, dat is wat moeilijk. Je moet de minister een brief schrijven. Zo'n brief heet een ‘bezwaarschrift’. En als de minister, of zijn ambtenaren, de brief hebben gelezen, mag je komen vertellen waarom je vindt dat de weg er niet moet komen. Dan gaat de minister nadenken en dan krijg je een brief van de minister. In die brief staat dan of de minister nu anders denkt over de weg omdat hij zich door jou heeft laten overtuigen.

En als de minister nu nog steeds vindt dat de weg er moet komen, vraagt Nathalie, wat dan?

Dan kun je naar de rechter, zegt Opa Politiek. Dat is weer de rechtbank, maar dan noem je de rechter ‘bestuursrechter’. De rechter wordt bestuursrechter genoemd omdat hij gaat zeggen wat hij vindt van het besluit van het bestuur. Het bestuur is de minister. Maar het bestuur kan bijvoorbeeld ook de burgemeester en wethouder zijn.

Hoe kom je bij de bestuursrechter? vraagt Emilie.

Dan moet je weer een brief schrijven, zegt Opa Politiek. Die brief moet je naar de rechtbank sturen. Zo'n brief heet dan een ‘beroepschrift’. De rechtbank stuurt die brief aan de minister en dan moet de minister alle stukken aan de rechter geven en

de rechter uitleggen waarom hij nog steeds de weg wil aanleggen. Wat de minister schrijft heet een ‘verweerschrift’. En dan krijg je een brief van de rechter, die vraagt of je bij hem langs wilt komen. De rechter houdt dan een ‘zitting’.

Komt de minister dan ook? vraagt Nathalie.

Nee, die heeft daarvoor geen tijd, zegt Opa Politiek, maar er komt wel een ambtenaar die vertelt wat de minister vindt. Op de zitting mag je dan nog een keer vertellen waarom de weg er niet moet komen. Soms stelt de rechter dan ook nog vragen. En dan gaat de rechter nadenken en opschrijven of hij vindt dat de weg er wel of niet moet komen. Dat schrijft de rechter op in een uitspraak en die uitspraak stuurt hij naar je toe. En ook naar de minister. Soms zegt de rechter dan alleen maar dat de minister het niet goed heeft gedaan. Dan mag de minister een nieuw besluit nemen. Maar het kan ook gebeuren dat het besluit al gevlogen heeft gehad. In dat geval kan de rechter ook bepalen dat de minister schadevergoeding moet betalen.

En als de rechter het nou niet goed doet? vraagt Emilie.

Dan kun je in beroep gaan, zegt Opa Politiek.

Bij het Gerechtshof, zegt Elsemieke.

Nee, zegt Opa Politiek, dat is nou zo moeilijk. Als je het niet eens bent met de bestuursrechter, kun je wel in beroep bij een hogere rechter. Meestal is dat de ‘Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State’. De leden daarvan kijken of de rechter het goed heeft gedaan. De Raad van State heeft twee functies. In de eerste plaats moet hij de minister adviseren als hij een wet bij de Tweede Kamer wil indienen. Een deel van de Raad van State is daarnaast ook bestuursrechter. Dat is de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Er zijn ook andere hoogste bestuursrechters. Dat zijn de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het bedrijfsleven. De

Centrale Raad is hoogste bestuursrechter in zaken over uitkeringen. Bij het College van Beroep voor het bedrijfsleven gaat het om zaken over bedrijven.

Krijg je nou vaak gelijk van de bestuursrechter? vraagt Nathalie.

Soms wel, soms niet, zegt Opa Politiek. De minister moet zich aan de wet houden en doet hij dat niet, dan zegt de rechter dat. Soms staat er in de wet dat de minister iets zelf mag beslissen. En dan kan de rechter alleen maar kijken of de minister goed heeft nagedacht en uitgelegd waarom hij iets wil. Maar ook als de rechter het goed vindt, kan het gebeuren dat de minister aan de Tweede Kamer nog eens moet vertellen waarom de weg er moet komen. En dan komt de weg er soms toch niet.

Kun je nog meer voorbeelden noemen van besluiten van de minister die bij de bestuursrechter komen? vraagt Emilie.

O ja, zegt Opa Politiek. Bijvoorbeeld als de minister het niet goed vindt dat iemand uit een ver land in Nederland komt wonen. Of als de minister geen geld wil geven aan iemand die recht heeft op huursubsidie, omdat hij niet genoeg geld heeft om zijn huur te betalen. En er zijn nog duizenden andere voorbeelden te bedenken. Je kunt bij de bestuursrechter in beroep gaan als burgemeester en wethouders weigeren je een vergunning te geven om een verdieping op een huis te zetten. Of tegen een besluit van burgemeesters en wethouders waarbij iemand toestemming krijgt om een boom te kappen. En tegen nog heel veel besluiten van de overheid. Wat belangrijk is om te onthouden is dat als je denkt dat de minister zich niet aan de wet houdt, je aan de rechter kunt vragen of dat zo is!

Er is trouwens nog een andere mogelijkheid om over een minister of een burgemeester te klagen. Dat is de ‘Nationale ombudsman’. De Nationale ombudsman is door de Tweede

Kamer aangesteld om klachten over ministeries, provincies en gemeenten te behandelen. Zo kun je bijvoorbeeld een klacht indienen omdat een burgemeester geen antwoord geeft op een brief of dat hij veel te lang wacht met het nemen van een beslissing als hem dat is gevraagd. Je kunt ook klagen over het feit dat een ambtenaar erg onaardig tegen je is geweest. De Nationale ombudsman onderzoekt dan de klacht en als hij vindt dat je gelijk hebt, dan schrijft hij een rapport. Daarin zegt hij dan dat de burgemeester bijvoorbeeld niet behoorlijk heeft gehandeld door een brief niet te behandelen of niet te hebben beantwoord.

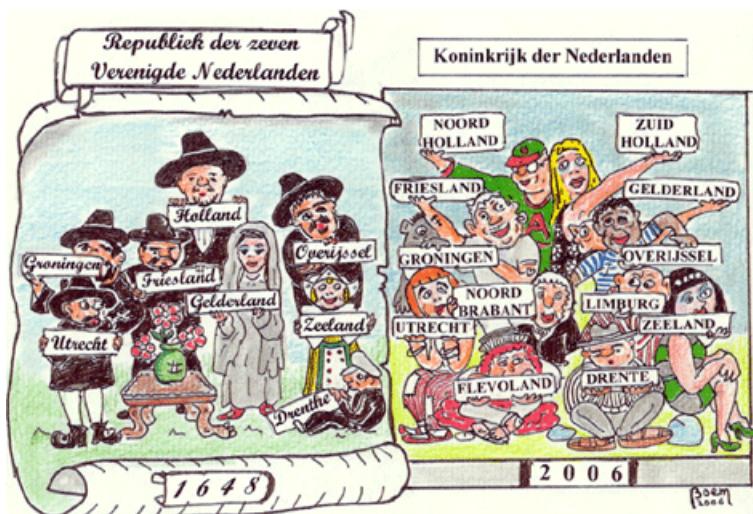
Als je zelf wilt bekijken wat er in de grondwet staat, ga je naar www.minbzk.nl, waarna je op ‘Grondwet en democratie’ klikt en dan in de linkerkolom op ‘Grondwet’.

Over mensenrechten vind je veel op www.mensenrechten.pagina.nl. Voor de rechten van het kind moet je naar www.derechtenvanhetkind.nl gaan. Daar wordt (in minder moeilijke taal dan in de grondwet en veel andere wetten!) verteld wat er in het ‘Verdrag voor de Rechten van het Kind’ staat. Of kijk eens op www.kinderrechten.nl.

Over rechters vind je heel veel meer op www.rechtspraak.nl. Als je daar op ‘naar de rechter’ klikt, en dan op ‘jeugdpagina’s’, vind je speciaal voor kinderen geschreven informatie, waaronder een leuke quiz, waarmee je je kennis van het recht kan testen. Van deze site kun je ook doorklikken naar andere belangrijke sites. Kijk maar eens naar de jeugdsite van het openbaar ministerie over wat kinderen allemaal verkeerd kunnen doen (www.vetverkeerd.nl).

Klik ook eens op de site van www.rechtspraak.nl op ‘rondeleiding rechtszaal’ of type zelf in: www.rechtspraak.nl/Naar+

de+rechter/Fotorondleiding+rechtszaal/ dan kun je het gebouw bekijken van zowel de rechtbank als het gerechtshof in 's-Hertogenbosch. En als je wat over de Nationale ombudsman wilt weten, kijk dan eens op www.nationaleombudsman.nl.

9.1. Zeven en twaalf provincies

9 Over zeven, over elf en over twaalf provincies

Opa Politiek, zegt Emilie. Je praat aldoor over de ministers, en over het parlement, en over die grote partijen, en over ambtenaren en zo. Doen die nu alles in Nederland wat nodig is? Ik begrijp dat niet zo goed. Er zijn toch ook anderen die veel te zeggen hebben? Wij wilden laatst een nieuw hockeyveld dicht bij ons in de buurt hebben. En toen zei papa dat wij dan maar een brief moesten schrijven. Niet aan de koningin, of de minister van Sport, als er zo'n minister is tenminste. Nee, wij moesten maar een brief schrijven aan de gemeente. Hoe zit dat nu precies? Want dat is nu iets wat wij echt willen, en die verre minister in Den Haag heeft vast geen tijd om daarvoor te zorgen!

Gelijk heb je, zegt Opa Politiek. En daarom moeten wij niet alleen praten over al die mensen die voor héél Nederland moeten zorgen en beslissen over wat belangrijk is voor álle Nederlanders. Samen vormen die wat wij het ‘rijk’ noemen. Maar dan moeten we het ook hebben over hoe Nederland verder verdeeld is. De meesten van jullie hebben op school al lang geleerd dat er provincies zijn.

Zeker, zegt Emilie, ik zal die even opnoemen, Opa Politiek. Noord-Holland en Zuid-Holland, Utrecht, Gelderland, Overijssel, Friesland, Groningen, Drenthe, Brabant en Limburg.

Ho, ho, zegt Opa Politiek, niet zo vlug. Laten wij maar gauw

eens een kaart van Nederland gaan bekijken, waar de provincies duidelijk opstaan. Dan kunnen wij meteen zien of wij ze allemaal wel genoemd hebben. Begin nog maar eens opnieuw, Emilie, dan schrijf ik de namen erbij.

Noord-Holland, zegt Emilie.

Weet je ook waar dat ligt op deze kaart? vraagt Opa Politiek.

Ik wel, zegt Nathalie, want daarin ligt Amsterdam.

Goed zo. En dan verder?

Zuid-Holland, zegt Emilie opnieuw, want daar wonen wij.

Maar ook Den Haag, zegt David, want daar wonen jij en Oma.

Goed zo, zegt Opa Politiek. En David, ken jij ook namen van provincies?

Ja, zegt David, Zeeland! Daar gaan wij elk jaar met vakantie naartoe.

Ik noemde al veel meer provincies, zegt Emilie, dan de drie die je nu hebt ingevuld.

Want ik noemde Utrecht, en Gelderland, en Overijssel.

En dan heb je nog Drenthe en Groningen en Friesland, zegt Nathalie.

Goed, zegt Opa Politiek, die al die namen erbij schrijft. Maar dan hebben we nog niet alle provincies gehad.

Natuurlijk niet, zegt Emilie, want onderaan staan er nog twee op die tekening van Nederland, die geen naam van je gekregen hebben, Opa Politiek. En ik heb op school net geleerd dat dat Noord-Brabant en Limburg zijn.

Juist, zegt Opa Politiek. Hebben we ze nu allemaal?

Ik zie nog één stuk land dat geen naam heeft, zegt David. Daar in het midden, waarboven IJsselmeer geschreven is.

Goed gezien, zegt Opa Politiek. Wie weet hoe dat stuk land heet?

Ik, zegt Elsemieke. Dat is Flevoland. Die provincie was er vroeger nog niet. Want toen was daar de Zuiderzee. Toen zijn ze begonnen om in die Zuiderzee grote nieuwe dijken te gaan leggen, en toen die klaar waren, hebben zij met grote machines al het water dat binnen die dijken lag weggepompt, zodat de bodem van wat vroeger de Zuiderzee was droog kwam te

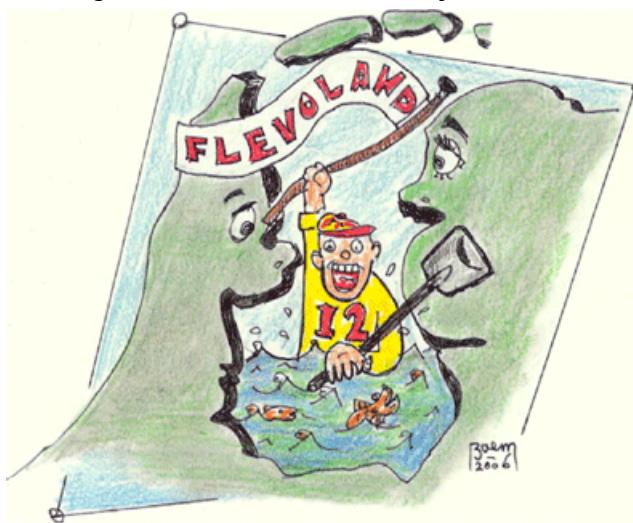
liggen. Er werden boerderijen, dorpen en zelfs steden gebouwd. En er kwamen straten en zelfs nieuwe bossen, net als op het land dat er al was!

Zeker, zegt Opa Politiek. En toen dat nieuwe land dat vroeger in de Zuiderzee lag bijna af was, toen hebben zij gezegd: nu moet al dat drooggelegde land ook maar een provincie worden. En die hebben zij toen Flevoland genoemd, naar een groot meer dat er heel vroeger geweest was. De Romeinen die hier tweeduizend jaar geleden waren noemden dat meer ‘Mare Flevum’. Daar liggen grote nieuwe steden in met heel veel nieuwe huizen, zoals Lelystad, de hoofdstad van Flevoland. Die is genoemd naar een beroemde ingenieur die lang geleden als minister het plan maakte hoe een deel van de Zuiderzee drooggelegd kon worden, Cornelis Lely. En in dat Flevoland ligt niet ver van Amsterdam ook Almere. Dat is de nieuwste en snelst groeiende stad in Nederland!

Laten we nu samen nog eens optellen hoeveel provincies er in Nederland zijn, zegt Opa Politiek. Alle kinderen tellen mee, en dan komen zij tot twaalf provincies, waarin Nederland verdeeld is.

Maar Opa Politiek, ik herinner mij ook wel eens gelezen te hebben dat Nederland elf provincies had, en zelfs werd vroeger gesproken van de zeven provinciën, zegt Nathalie. Hoe zit dat dan?

Jij hebt zeker al veel geschiedenis op school gehad, zegt Opa Politiek. Dat met die elf provincies is niet zo moeilijk

9.2 De twaalfde provincie

om te begrijpen, want vroeger bestond Flevoland immers nog niet, en toen waren er nog aar elf provincies. Maar als je over zeven provincies spreekt, dan moet je teruggaan naar veel vroegere tijden. Toen waren wat wij nu provincies noemen bijna zelfstandige landjes, al hadden zij allemaal uiteindelijk dezelfde landsheer. Dat werd op een gegeven moment Philips II, die ook koning van Spanje was. Hij wilde in de provincies van de lage landen allerlei zaken veranderen en bevelen, wat die landjes niet wilden. Zij zijn toen in opstand gekomen en er is een oorlog gevoerd die wel tachtig jaar duurde. Om die oorlog te winnen heeft een aantal van die landjes zich verenigd en in 1579 de ‘Unie van Utrecht’ gesloten. Dat ontwikkelde zich tot een verbond van zeven provincies, die de koning van Spanje niet langer wilden erkennen. Zij gingen voortaan zelfstandig verder als de Republiek der Verenigde Nederlanden.

Welke provincies waren dat dan, Opa Politiek? vraagt David, en dat willen de andere kinderen ook weten, want zeven provincies is nog wel wat anders dan elf provincies, of twaalf?

Utrecht natuurlijk, zegt Opa Politiek, want daar werd besloten tot die nieuwe Unie. Maar ook Holland, Zeeland, Gelderland Overijssel, Friesland en Groningen, hoewel dat wel met horten en stoten ging.

Waarom waren die andere provincies daar dan niet bij, vraagt Emilie, die juist zo trots was dat zij alle Nederlandse provincies uit haar hoofd kende. Waarom Drenthe niet, en Brabant niet, en Limburg niet?

Ach, zegt Opa Politiek, Drenthe was toen nog niet zo belangrijk, en eigenlijk ook een wat klein gebied, waar voornamelijk arme boeren woonden. Drenthe sloot zich wel aan, maar de andere provincies vonden Drenthe niet zo belangrijk als zij zichzelf vonden. En Brabant en Limburg bleven nog lang in handen van de Spaanse koning, totdat die gebieden in de lange

Tachtigjarige Oorlog door de troepen van de andere zeven provincies eindelijk op de Spanjaarden veroverd werden. Die zeven provincies vonden toen dat de veroverde streken niet dezelfde rang moesten krijgen als zijzelf. Toen waren er ook nog geen echte provincies Brabant en Limburg zoals wij die nu kennen. Bepaalde stukken daarvan behoorden niet eens tot de Republiek, maar waren eigendom van andere landsheren of staatjes. Hoe dat ook zij, de veroverde gebieden werden voortaan namens de andere zeven provincies geregeerd. Zij stonden onder de ‘Generaliteit’, het algemeen bestuur van de Republiek der Verenigde Nederlanden, en werden daarom ook wel ‘Generaliteitslanden’ genoemd. Zij telden lange tijd niet echt mee en kregen pas een meer gelijke positie toen meer dan twee eeuwen geleden de oude Republiek met haar zeven provinciën opgeheven en vervangen werd door één staat. Een tijd lang waren de Fransen de baas in Nederland. Maar in 1813 werd Nederland weer onafhankelijk. Toen werden de oude provincies hersteld en werden ook Drenthe, Brabant en Limburg gelijkgerechtigde provincies. De provincies werden niet meer zo zelfstandig als zij in de tijd van de Republiek geweest waren. Want voortaan bleef Nederland een ‘eenheidsstaat’ met een koning, ministers, een parlement, en eigen ambtenaren en rechters van het Rijk, die meer te vertellen hadden dan de provincies of gemeenten.

Elsemieke zat intussen te rekenen. Opa Politiek, dan heb je er zeven, plus de nieuwe drie: Drenthe, Brabant en Limburg, dat is samen nog maar tien. Dan ontbreken er dus nog twee.

Ja en nee, zegt Opa Politiek. Dat komt omdat Holland vroeger één heel grote en rijke provincie was, en nog niet, zoals later zou gebeuren, gesplitst werd in twee provincies, Noord-Holland en Zuid-Holland. En toen waren er elf. En dat werd

twaalf toen het nieuwe Flevoland erbij kwam.

Opa Politiek, vraagt Emilie, die alsmaar meer wil weten: wie zijn er nu de baas in de provincies?

Dat zal ik je zeggen, zegt Opa Politiek. In elke provincie zijn ook elke vier jaar verkiezingen om mensen aan te wijzen die alle burgers van die provincie vertegenwoordigen. Die vormen dan samen niet het parlement van de provincie, al lijkt het daar een beetje op, maar met een oud woord nog uit de tijd van de Republiek, de ‘Provinciale Staten’. En als die verkiezingen gehouden zijn, dan beraadslagen die nieuwgekozen ‘Statenleden’ wie zij zullen kiezen als het bestuur van hun provincie. Dan wijzen zij, ook weer met een oud woord, ‘Gedeputeerden’ aan. Dat zijn mensen die veel meer tijd aan de provincie kunnen besteden en heel belangrijk zijn voor het werk dat provincies moeten doen. Die besturen de provincie samen met de Commissaris van de Koningin.

Wie is dat nu weer? vraagt David.

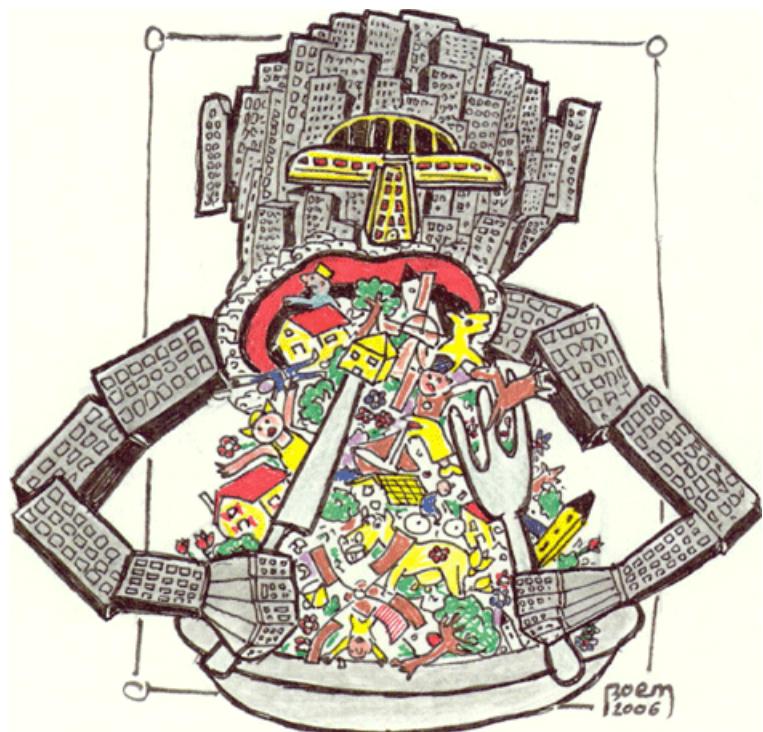
Dat wilde ik je net gaan vertellen, zegt Opa Politiek. Dat is meestal een man of vrouw, die veel ervaring heeft in het bestuur of de politiek, en vaak een leidende politicus is van een bepaalde politieke partij. Die wordt door de koningin en de ministers voor een bepaalde provincie benoemd. Hij of zij wordt zowel de voorzitter van de vergaderingen van de Provinciale Staten als van het College van Gedeputeerden en bestuurt dan samen met de Gedeputeerden de provincie. Vreemd genoeg horen wij daar meestal weinig over en lijkt het een beetje of de provincie veel minder doet dan bijvoorbeeld de Tweede Kamer en de Eerste Kamer, of de gemeentebestuurders waar wij het straks over zullen hebben. Dat komt omdat de provincies wel heel belangrijke taken hebben, maar dat zijn nogal technische zaken, waar mensen in de politiek minder

vaak over spreken. Zaken op het gebied van de waterstaat en het milieu, zoals de zorg voor schone lucht en schoon water. De provincies moeten erop letten dat er geen giftige stoffen naar buiten komen. Zij regelen dat bepaalde wegen worden aangelegd die niet belangrijk genoeg zijn om rijkswegen te zijn, maar wel belangrijk voor de bewoners van steden en dorpen in de provincie. En zo nog heel veel meer.

Op www.provincies.nl vind je meer informatie over de rol van de provincies en hoe die bestuurd worden.

Op www.noord-holland.nl/thema/concern/jongeren/index.asp vind je een jongerensite, waarop je een provinciespel kunt spelen en materiaal vindt voor een werkstuk of een spreekbeurt. Zij vragen je elke provincie en de hoofdstad daarvan aan te wijzen, en je vindt er ook de provincievlaggen, die maar weinig Nederlanders voor alle twaalf provincies kennen.

Ga je naar het menu ‘mijn provincie’ op www.provincies.nl, dan kun je op een blinde kaart een provincie aanklikken. Dan zie je hoe elke provincie eruitziet en wat de hoofdstad is.

10.1 Annexatie van gemeenten: de grote stad als slokop

10 Een land opgedeeld in 458 gemeenten

Je vertelde ons over provincies, zegt Emilie. Maar papa zei dat we naar de gemeente moesten schrijven over dat hockeyveld. En een gemeente is toch niet hetzelfde als een provincie?

Wij hebben eerder gezien dat de ministers en het rijk niet alles regelen, zegt Opa Politiek. En dat kan de provincie natuurlijk ook niet! Alle provincies zijn dan ook op hun beurt weer verdeeld in gemeenten. Dat zijn er heel wat meer dan twaalf! Vroeger was bijna elk dorp een aparte gemeente, en waren er meer dan 1200. Dat is later op twee manieren sterk veranderd. In de eerste plaats werden sommige steden steeds groter. Daarom wilden zij dat kleinere gemeenten in hun buurt bij hen werden gevoegd. Dat wordt ‘annexatie’ genoemd, wat een mooi en moeilijk woord is voor het opslokken van kleinere gemeenten door grote steden. In de tweede plaats vonden het rijk en de provincies dat veel gemeenten te klein waren om alles te doen wat nodig was. Daarom besloten zij dat die beter konden samengaan met andere, misschien ook wel grotere dorpen in één gemeente. Dat vindt lang niet iedereen altijd prettig. Want een eigen dorp is wel wat anders dan een aantal dorpen samen! Vroeger had elk dorp ook een eigen gemeentehuis en een eigen burgemeester. Nu moeten zij soms veel ver-

der gaan naar een ander dorp of een kleine stad die nu ook hun gemeente is geworden, al vinden de inwoners dat niet leuk. Maar het is wel waar dat zo'n grotere gemeente meer dingen goed kan regelen dan een klein dorp dat daarvoor geen geld en geen mensen heeft. Aan het begin van dit jaar waren er in Nederland nog 458 gemeenten. Dat zijn er toch nog heel wat!

Maar Opa Politiek, houdt David vol, wat zijn dan gemeenten? Wie zijn die mensen die alles voor hun stad of voor hun dorpen moeten regelen?

Elke gemeente heeft een ‘burgemeester’, zegt Opa Politiek. En er is ook voor elke gemeente een ‘gemeenteraad’. Die gemeenteraad is voor de gemeente wat de Provinciale Staten zijn voor de provincie: een parlementje in het klein. Die worden, net als in de provincies, elke vier jaar door iedereen boven de achttien jaar in die gemeente gekozen. Elke nieuwe gemeenteraad kiest een aantal mensen die samen met de burgemeester de gemeente moeten besturen. Die mensen noemen wij met een oud woord ‘wethouders’, dat zijn een soort ministers van de gemeente.

Maar wat doet die burgemeester dan? vraagt Nathalie, en kunnen wij die ook kiezen?

De burgemeester is de belangrijkste bestuurder van de gemeente. En hij is ook verantwoordelijk voor de politie en de brandweer en andere zaken die de gemeente veilig moeten maken. In Nederland is het al heel lang zo, sinds wij één staat onder een koning met zijn ministers hebben, dat die burgemeesters benoemd worden door de koningin en de minister van Binnenlandse Zaken, al moeten voor grotere gemeenten ook de andere ministers in de ministerraad die benoeming goedkeuren. Mensen die graag burgemeester willen worden, schrijven een deftige brief aan de koningin, waarin zij zeggen dat zij ‘gaarne in aanmerking’ zouden willen komen voor de

10.2 458 gemeenten en dus 458 burgemeesters

post van burgemeester in die en die plaats. Dan zoekt eerst de Commissaris van de Koningin onder hen die zo'n brief hebben geschreven de beste mensen uit. Die werden vroeger eerst door hem, en daarna door de minister van Binnenlandse Zaken ontvangen. Wie zij de meest geschikte vinden, wordt door de koning en de minister tot burgemeester benoemd. Dat vinden de ministers ook wel goed, want dan weten zij dat die burgemeester er ook voor kan zorgen dat die gemeenteraden en die wethouders geen dingen zullen doen die de koning en de ministers niet willen. Maar tegenwoordig zijn er ook veel gemeenten die dat niet meer willen. Want zeker de grotere steden, maar ook veel kleinere gemeenten, denken dat zij zelf veel beter weten wat nodig is voor hun gemeente dan die Haagse ministers of de Commissaris van de Koningin. Gemeenteraden willen daarom meer te zeggen hebben over wie hun burgemeester wordt en wie niet. Het is nu al zo, dat mensen die kans hebben om burgemeester te worden, komen spreken met een aantal leden van de gemeenteraad die dan samen een 'Vertrouwenscommissie' vormen. Die beslissen dan wie zij de beste vinden, en laten dat weten aan de Commissaris van de

Koningin en de minister van Binnenlandse Zaken. Meestal benoemt die minister dan samen met de koningin degene die zo'n Vertrouwenscommissie het liefst benoemd wilde zien.

Ik vind dat maar ingewikkeld, Opa Politiek, zegt Elsemieke. Waarom kunnen alle mensen in hun gemeente niet hun eigen burgemeester kiezen?

Daar wordt tegenwoordig vaak over gesproken, zegt Opa Politiek. En er zijn ook partijen die dat zo willen regelen. Maar dat is niet zo gemakkelijk. Want in de grondwet staat dat de burgemeester bij Koninklijk Besluit, dat wil zeggen door de koningin en de minister van Binnenlandse Zaken, wordt benoemd. En zoals jullie weten, is de grondwet heel moeilijk te veranderen, omdat elke wijziging twee keer door de Tweede en de Eerste Kamer moet worden behandeld. En de tweede keer, zo heb ik jullie eerder verteld, moet zo'n verandering door tweederde worden goedgekeurd, en kan dus éénderde van de leden van beide Kamers plus een die verandering tegenhouden. Dat is niet zo lang geleden ook gebeurd. Daarom geldt nog altijd de oude grondwet die zegt dat de burgemeester, net als trouwens de Commissaris van de Koningin, alleen door de koningin en de minister van Binnenlandse Zaken, kan worden benoemd.

Maar waarom willen mensen zo'n verandering van de grondwet dan tegenhouden? vraagt Elsemieke. Dat is toch vreemd?

Tja, zegt Opa Politiek een beetje peinzend. Maar weet je, zij die willen dat de burgemeester voortaan door alle kiezers in een gemeente gekozen wordt, die willen vaak nog meer. Zij vinden dat die burgemeester voortaan ook maar de wethouders moet aanwijzen. Maar hoe gaat het dan als er ruzie ontstaat tussen de burgemeester, die zou zeggen: jullie moeten doen wat ik zeg, want ik ben gekozen door alle mensen in de gemeente, en de gemeenteraad die zegt: wat een onzin, want

wij zijn evengoed gekozen door de kiezers in onze gemeente! Veel mensen vinden het daarom beter, dat niet de kiezers de burgemeester aanwijzen, maar dat de gemeenteraad dat zou doen. Maar dan is het verschil al minder groot met zoals het nu is. Want ook nu al spreken leden van de gemeenteraad, via hun Vertrouwenscommissie, met mensen die burgemeester willen worden. En daarna laten zij aan de minister weten wie zij het liefst benoemd willen hebben.

Ingewikkeld allemaal, vinden David en Emilie. Net zei je dat de gemeenteraad, die gekozen wordt door alle mensen in de gemeente, de wethouders kiezen. Maar hoe zit dat nu precies, en wie is er nu de baas in de gemeente: de burgemeester, of de raad, of zijn dat misschien die wethouders?

Laten wij beginnen te kijken hoe er wethouders komen, zegt Opa Politiek. Als er na de gemeenteraadsverkiezingen een nieuwe gemeenteraad is, praten de leden met elkaar om te zien welke partijen in die gemeente willen gaan samenwerken en samen wethouders willen kiezen. Vroeger waren die wethouders altijd leden van de gemeenteraad. Die waren meestal ook in de gemeente bekend omdat zij vaak al langer in de gemeenteraad hadden gezeten en misschien al eerder wethouder waren. In ieder geval hadden zij ook op de lijst gestaan bij de verkiezingen van de gemeenteraad. Een tijdje geleden is besloten dat voortaan ook mensen tot wethouder benoemd kunnen worden die niet zelf in de raad zijn gekozen. Ze hoeven niet eens in de gemeente zelf te wonen! Dat zouden dan mensen kunnen zijn die veel verstand hebben van politiek en bestuur. Maar dan is er wel het probleem dat het mensen zijn die het dorp of de stad misschien niet zo goed kennen.

Hoe het ook zij, zegt Opa Politiek, terwijl er aan de ene kant de gemeenteraad is, vormen burgemeester en wethouders samen het College van Burgemeester en Wethouders. Die noe-

men wij in het kort B en W. Zij besturen de gemeente. Net zoals ministers het parlement nodig hebben, zo hebben burgemeester en wethouders de gemeenteraad nodig voor nieuwe wetten (die worden ‘gemeentelijke verordeningen’ genoemd) en voor het geld dat nodig is. En het gebeurt ook nogal eens dat de gemeenteraad bepaalde wethouders, die de raad eerder zelf heeft gekozen, niet langer wil houden en wegstuurt. En ook komt het voor dat de raad, of de wethouders problemen hebben met de burgemeester. Als dat heel erg wordt, verklaren zij dat zij het onmogelijk vinden nog langer met die burgemeester samen te werken en dat die maar beter weg kan gaan. Al kan alleen de minister daartoe besluiten, die die burgemeester samen met de koningin eerder had benoemd.

Maar Opa Politiek, zegt Nathalie. Dan vind ik een ding vreemd. Zo'n burgemeester wordt niet door de kiezers, en ook niet door de raad benoemd, terwijl de leden van de gemeenteraad wel door de kiezers gekozen worden en de wethouders weer door de gemeenteraad. En toch weet vaak iedereen wel wie de burgemeester is van een stad of dorp, terwijl de wethouders en de leden van de gemeenteraad veel minder bekend zijn. Hoe kan dat nou?

Je moet wel bedenken, antwoordt Opa Politiek, dat de burgemeester een erg belangrijke man in de gemeente is. Want hij is de voorzitter van het College van B en W, en ook de voorzitter van de gemeenteraad, en hij heeft ook nog eigen taken, zoals zorgen voor rust en orde in de gemeente. Al doen de wethouders dat soms ook wel, toch houdt vooral de burgemeester contact met ministers of hoge ambtenaren in Den Haag over kwesties die van groot belang zijn voor de gemeente. En bij alles wat er in de gemeente gebeurt, is hij vaak aanwezig. Dan spreekt hij ook met de mensen. Daarom wordt hij algauw heel bekend, al was hij dat eerst nog niet, en woonde hij eerder misschien wel heel ergens anders.

Eén ding, Opa Politiek, zegt Nathalie. Als je zoals net over de burgemeester spreekt, dan zeg je altijd ‘hij’, maar dat kan toch ook best een vrouw zijn? Waarom zeg je dan niet zij?

Je hebt natuurlijk gelijk, zegt Opa Politiek. Dan zou ik elke keer weer moeten zeggen ‘hij of zij’, en ‘hem of haar’, en dat wordt zo vermoedend. Maar nogmaals, je hebt gelijk! Er worden de laatste tijd wel steeds meer vrouwen benoemd, en niet meer zoals een tijd geleden alleen, of bijna alleen, maar mannen. En ik kan nog verder gaan: er zitten tegenwoordig meer vrouwen dan mannen in de gemeenteraden. Misschien moeten wij voor de verandering maar eens gaan spreken over ‘zij’ in plaats van ‘hij’ als we het hebben over burgemeesters of wethouders of leden van de gemeenteraad.

10.3 Burgemeester en Wethouders

Nu moet je toch nog een ding aan ons uitleggen, vindt Nathalie. Je hebt eerder gezegd dat alle Nederlanders boven de achttien jaar samen de leden van de Tweede Kamer kiezen, en dat zij ook de leden van het parlement van de provincie mogen kiezen...

Je zegt parlement, zegt Elsemieke, maar zo heet dat toch niet, dat lichaam heet toch Provinciale Staten!

Nou ja, zegt Nathalie, dat bedoelde ik ook, maar daar had ik het niet over. Wat ik wilde zeggen is dat alle volwassen mensen in de gemeente hun gemeenteraad mogen kiezen. Maar doen zij dat dan allemaal op dezelfde dag dat zij ook voor de Provinciale Staten en voor de Tweede Kamer kiezen?

Nee hoor, zegt Opa Politiek. Want weet je nog dat als er ruzie komt tussen de Tweede Kamer en de ministers, dat dan die Kamer ontbonden kan worden, en dat er dan nieuwe verkiezingen gehouden moeten worden? Dan zit zo'n Kamer geen vier jaar, en de ministers blijven dan ook niet meer, en daarom weet je nooit zeker of die verkiezingen voor de Tweede Kamer wel altijd precies om de vier jaar zullen worden gehouden, of misschien eerder, zoals nu ook gebeurt.

Maar dan zou men toch ook wel kunnen zeggen, Opa Politiek, dat er dan tegelijk ook maar verkiezingen gehouden moeten worden voor de provincie en een nieuwe gemeenteraad? vraagt David.

Waarom zou je dat doen? zegt Opa Politiek. Misschien gaat het in die provincies of in die gemeente nu juist allemaal goed. Bovendien: de mensen vinden toch al vaak de verkiezingen voor de Tweede Kamer veel belangrijker dan de verkiezingen voor de provinciale staten en voor de gemeenteraad. En dan heb je kans dat die kiezers helemaal niet meer nadenken over wat er nu wel of niet in hun provincie of in hun gemeente moet gebeuren, en wie dat daar het beste zou kunnen doen.

Is dat nu ook al niet zo? vraagt Elsemieke. Wij hebben net gemeenteradsverkiezingen gehad. En wie zag je toen telkens weer op de televisie, of

in grote vergaderingen? Dat waren toch juist die bekende mensen uit de Tweede Kamer en de nationale politiek, en heus niet alleen de leden van de gemeenteraad, of de wethouders, of misschien de burgemeester. En als dat nu al gebeurt, zou het dan heel veel anders worden, als wij voortaan altijd gewoon tegelijk én de leden van de Tweede Kamer én de leden van de Provinciale Staten én de gemeenteraadsleden op dezelfde dag zouden kiezen?

Ja, zegt Opa Politiek. En er zijn ook mensen die dat wel willen. Die zeggen: moet je nu eens kijken naar die verschillende verkiezingen! Mensen vinden die verkiezingen voor de Tweede Kamer veel belangrijker dan die andere verkiezingen. Want dan gaan er veel meer mensen naar de stembus dan bij verkiezingen voor de Provinciale Staten of de gemeenteraden.

Maar Opa Politiek, zegt Nathalie dan weer, dan kun je toch ook zeggen dat het beter zou zijn als al die verkiezingen wél op dezelfde dag gehouden worden. Je zegt zelf dat er dan veel meer mensen ook voor de Provinciale Staten en de gemeenteraden zouden stemmen, omdat zij toch al zouden komen voor de verkiezingen voor de Tweede Kamer.

Dat is wel een goed argument, zegt Opa Politiek, maar dan moet je wel bedenken dat mensen lang niet altijd op dezelfde partij zouden willen stemmen voor de Kamer, de Provinciale Staten en de gemeenteraad, en dat er in veel gemeenten misschien niet alle landelijke partijen mee zullen doen, maar soms wel andere mensen die alleen willen denken en werken voor hun gemeente. Dat kan juist betekenen dat veel meer rekening wordt gehouden met wat voor zo'n gemeente nu belangrijk is. En dan zou het misschien wel jammer zijn als daardoor die plaatselijke groeperingen veel minder kansen zouden hebben. En bovendien: helemaal waar is het niet dat mensen altijd meer stemmen voor de Tweede Kamer dan voor de gemeenteraad. Want in kleinere gemeenten stemmen men-

sen vaak juist wel voor hun eigen raad, veel meer dan dat de kiezers in grote steden doen.

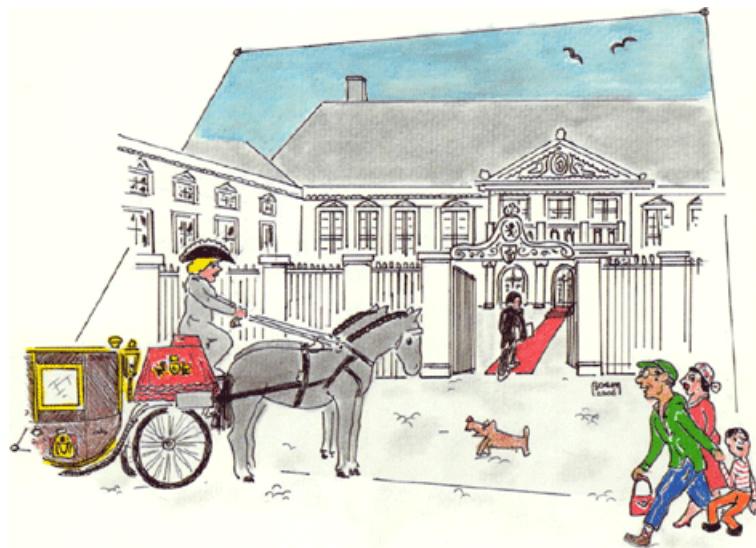
Dan heb ik toch nog een vraag, zegt Elsemieke. Want ik weet dat de leden van de Eerste Kamer niet door alle kiezers gekozen worden, maar door de leden van de Provinciale Staten. Dat betekent dan toch ook dat het voor de ministers en voor de partijen verschrikkelijk belangrijk kan zijn wie er in die Provinciale Staten terecht zullen komen? Want die bepalen toch wie er in de Eerste Kamer komen? Je zei dat die Eerste Kamer nee kan zeggen tegen alle wetten, en daarom zullen de partijen het toch wel heel belangrijk vinden ervoor te zorgen dat zij het goed doen in die verkiezingen voor de Provinciale Staten!

Zeker, zegt Opa Politiek, maar toch zijn er heel veel kiezers, en zeker ook mensen die niet gaan stemmen, die daar niet aan denken. En daarom, zo heb ik jullie al gezegd, komen er toch minder mensen stemmen voor de Provinciale Staten dan voor de Tweede Kamer. En dan kan het ook wel zijn dat daarom de samenstelling van de Eerste Kamer er anders uit komt te zien dan hoe de Tweede Kamer is samengesteld. Dan zeggen de leden van de Tweede Kamer soms: wij zijn direct door alle Nederlanders gekozen, en daarom zijn wij belangrijker. Maar dan zeggen veel leden van de Eerste Kamer: wij zijn op een andere manier, en misschien zelfs wel later dan jullie, gekozen. En wij hebben ook veel minder rekening te houden met al dat gedoe van die nationale verkiezingen, waarin de partijen met elkaar strijden, en daarom zijn wij veel vrijer om zelf te oordelen. Daar kun je ook weer over twisten, zegt Opa Politiek. Want ook de leden van de Eerste Kamer worden gekozen op lijsten die de partijen hebben opgesteld. Het is wel waar dat de Eerste-Kamerleden vaak wat ouder en ervarener zijn. Zij vinden dat zij zelf zorgvuldig moeten beslissen, en niet alleen omdat hun partijen alles al van tevoren hebben bedisseld. En daarom

vinden de leden van de Eerste Kamer het ook wel goed, dat men de Provinciale Staten laat kiezen op een ander tijdstip, in plaats van dat zij er precies zo uit zouden komen te zien als de Tweede Kamer!

Over wat de gemeente doet kun je veel vinden op de site van het jeugdjournaal:

<http://www.nos.nl/jeugdjournaal/uitleg/Gemeenteraad/Uitslag.html>. Ook op http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_gemeenten wordt veel over gemeenten uitgelegd. En zoals over veel onderwerpen, is er ook over de gemeenten informatie te vinden op de website www.overheid.nl, Klik daar op ‘overheidsorganisaties’, of typ direct www.overheid.nl/organisaties/decentraal/ in, dan vind je allerlei informatie over provincies, gemeenten en waterschappen. Je kunt ook doorklikken naar elke gemeente. Iedere gemeente heeft zijn eigen website. Probeer er maar eens een paar, dan zul je zien hoe verschillend die sites zijn. Helaas houden lang niet alle gemeenten rekening met wat kinderen over de gemeente of hun gemeente zouden willen weten, al wordt er wel vaak over ‘jeugd’ en ‘jeugdbeleid’ gesproken.

11.11 x per maand op woensdag: de koningin ontvangt buitenlandse ambassadeurs die hun 'geloofsbriefen' aanbieden

11 Nederland en het buitenland

Nu gaan wij het over iets heel anders hebben. Ik ga praten over Nederland en andere landen. Want al is Nederland ons land, het is toch maar een heel klein landje. Zelfs als je ver van de grens woont, hoef je maar een paar uur met de trein of de auto te rijden, of je zit al in België of in Duitsland. En als je van Schiphol naar Den Haag rijdt, staat er zelfs een groot bord: Londen, 525 km.

Maar je kunt toch niet over zee naar Londen rijden, Opa Politiek, ik vind dat een beetje een gek bord! zegt David.

Dat is ook zo, maar je kon altijd al de auto op een boot zetten en daarmee naar Engeland varen. Maar tegenwoordig is er ook een grote tunnel gemaakt, van Noord-Frankrijk naar Engeland. Kijk maar eens op een goede kaart waar die tunnel ligt. Daar mogen geen auto's door rijden, maar wel treinen. Dan zet je gewoon je auto op de trein, die met iedereen erin naar Engeland rijdt. En natuurlijk kun je naar Engeland ook de trein nemen of een vliegtuig zonder dat je met de auto gaat.

Nederland heeft heel veel met andere landen te maken. Want tegenwoordig wordt er veel gereisd. Wij kopen veel dingen die uit andere landen komen en proberen, omgekeerd, ook zo veel mogelijk Nederlandse producten aan andere lan-

den te verkopen. En Nederland zendt net als andere landen ook wel soldaten naar gebieden waar oorlog wordt gevoerd, die samen met soldaten van andere landen daar een eind aan moeten maken. En dan praat ik nog niet eens over de vraag of Nederland niet zelf in oorlog zou kunnen raken, zoals jullie dat gelukkig niet hebben meegemaakt, maar opa en oma wel toen zij zo oud waren als jullie. Toen was er een grote wereldoorlog en hebben Duitse troepen Nederland zelfs jarenlang bezet.

Hoe gaan die contacten met andere landen dan precies? wil Emilie weten.

Weet je nog dat ik vertelde dat wij een aparte minister van Buitenlandse Zaken hebben? Dat is de belangrijkste minister die voor Nederland met andere landen praat. Nu en dan reist hij wel naar zo'n land toe, of komt de minister van Buitenlandse Zaken van dat andere land naar Nederland. Maar meestal gaat dat anders. De minister van Buitenlandse Zaken zendt Nederlanders uit naar bijna alle landen van de wereld om daar een paar jaar te gaan wonen. Zij vertegenwoordigen ons land daar en kunnen eventuele problemen met dat land bespreken. Die man of vrouw is de 'ambassadeur'. Er zijn ook 'consuls' die niet alleen in de hoofdstad van dat andere land wonen, maar ook in andere economisch belangrijke steden. Die ambassadeurs, consuls en hun medewerkers vormen samen de 'diplomatische dienst'. Na enkele jaren gaan de ambassadeurs naar een ander land en komt er in zijn of haar plaats een andere Nederlandse ambassadeur. Ambassadeurs en andere mensen in de diplomatieke dienst keren ook regelmatig naar Nederland terug, om te overleggen met hun minister, maar ook wel voor langere tijd, om weer eens in Nederland te kunnen werken. Zonder dat zouden zij op den duur veel te weinig van Nederland weten. Niet alleen Nederland heeft ambassadeurs die naar andere landen gaan, maar andere landen hebben hun eigen diplomaten die zij naar

Nederland sturen. Eén keer in de maand, op een woensdag, laat de koningin nieuwe, in Nederland aangekomen ambassadeurs met een deftige koets ophalen en naar het Paleis Noordeinde brengen. Daar overhandigen zij haar hun ‘geloofsbriefen’. Dat zijn officiële papieren die bewijzen dat die nieuwe ambassadeur zijn land echt vertegenwoordigt. Veel landen hebben in Den Haag een eigen ambassade en krijgen van hun ministers opdracht om te berichten wat er in Nederland gebeurt dat voor hun land van belang kan zijn. Zij overleggen met de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken en leden van zijn departement als er samen iets gedaan moet worden of als er problemen zijn. Zo is er dus heel veel diplomatiek verkeer en overleg tussen alle landen.

En dat is nog niet alles. Want daarnaast zijn er tegenwoordig steeds meer ‘internationale conferences’, tussen meer landen dan alleen tussen Nederland en één ander land. Dan gaan ministers of hoge ambtenaren van verschillende staten, ja misschien wel van bijna alle landen van de wereld, met elkaar in een bepaalde stad overleggen over hoe je problemen zou kunnen oplossen. En er zijn ook steeds meer ‘internationale organisaties’. Dat zijn organisaties die tot taak hebben om in overleg met de landen die deel uitmaken van die internationale organisatie belangrijke zaken te regelen. Zo was er al heel vroeg een Internationale Postunie, die ervoor zorgde dat er bijvoorbeeld brieven tussen de landen konden worden bezorgd en daar de nodige regelingen voor troffen. Jullie hebben misschien ook wel eens gehoord van de Wereldgezondheidsorganisatie (of WHO, naar de Engelse naam World Health Organization), dat is een grote organisatie die zich bezighoudt met medische zorg voor de hele wereld en die waarschuwt wanneer er gevvaarlijke ziekten in een bepaald land zijn die ook

naar andere landen zouden kunnen overslaan. Er zijn veel internationale organisaties. Zo is er in Parijs de UNESCO, gespecialiseerd in onderwijs en cultuur, en in Rome de Wereldvoedselorganisatie (FAO) die de honger in de wereld probeert te bestrijden. En niet te vergeten de UNHCR die opkomt voor de opvang van de miljoenen vluchtelingen in Afrika en Azië.

De belangrijkste en overkoepelende internationale organisatie is natuurlijk de VN met in New York haar hoofdkwartier. Zij heet in 't Engels de United Nations Organization (UN of UNO). Jullie hebben vast wel eens op de tv hun Secretaris-generaal Kofi Annan gezien die de wereld afreist om te proberen conflicten tussen landen op te lossen. Bijna alle landen zijn lid van de VN. Zij komen minstens één keer per jaar bijeen in een Algemene Vergadering, waarin ieder land een eigen stem heeft. Daarnaast is er de 'Veiligheidsraad', die vooral moet zorgen dat er vrede en veiligheid in de wereld is of komt. Daarvan zijn vijf grote landen altijd lid. Want als die onderling in conflict zouden raken zou dat op een vreselijke oorlog kunnen uitlopen. Dat zijn op dit moment Amerika, Frankrijk, Engeland, Rusland en China. Er zijn ook andere grote landen die vinden dat zij altijd in die Veiligheidsraad zouden moeten zitten, zoals Duitsland, Japan, Brazilië, als grootste land van Zuid-Amerika, en Nigeria, als grootste land in Afrika. Dat is nog steeds niet gebeurd. In die Veiligheidsraad worden naast die vijf grote landen, nog tien andere landen gekozen. Maar die zitten daarin hoogstens voor een periode van twee jaar, waarna zij weer door andere landen worden vervangen.

Is Nederland ook wel eens lid van de Veiligheidsraad? vraagt David.

Jawel, zegt Opa Politiek, maar vroeger, toen er minder landen lid waren van de Verenigde Naties, was dat vaker het geval

dan tegenwoordig. Want er zijn steeds meer staten in de wereld bij gekomen die vroeger niet bestonden. Tegenwoordig zijn er bijna tweehonderd landen lid van de Verenigde Naties! Daarom moet Nederland lang wachten voor het weer aan de beurt is. Maar Nederland blijft natuurlijk wel lid van de Verenigde Naties, en ook van de gespecialiseerde organisaties waar we het al over hadden.

In de krant wordt ook nogal eens gesproken over de internationale organisaties die er in Nederland zijn, zegt Nathalie. Hoe zit dat dan?

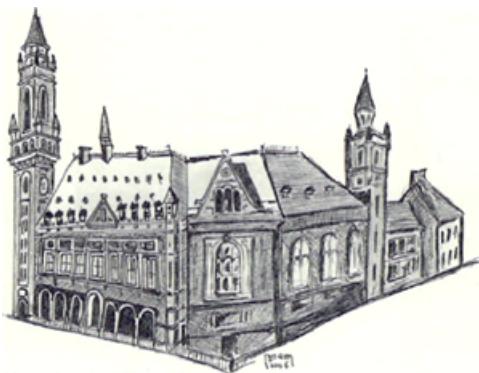
Ja, zegt Opa Politiek, dat zijn internationale organisaties, die hun hoofdkwartier, of anders gezegd: hun ‘zetel’, in Nederland hebben. Hebben jullie wel eens het Vredespaleis in Den Haag gezien? Daar zit het ‘Internationale Hof van Justitie’, dat al eerder bestond dan de Verenigde Naties zelf. Dat Internationale Hof probeert conflicten tussen bepaalde staten tot een oplossing te brengen, maar dat kan alleen als die landen van tevoren zeggen dat zij zich bij een internationaalrechtelijke uitspraak van het Internationale Hof van Justitie zullen neerleggen.

11.2 Den Haag internationale stad

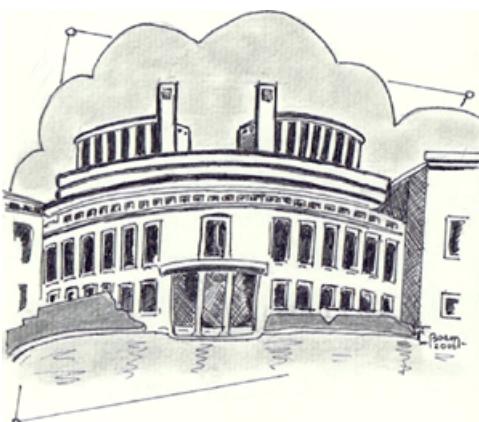
Opa Politiek, als ik aan rechtspraak denk, dan denk ik niet meteen aan staten, zegt Emilie, maar eerder aan misdadigers en zo. Kan dat Internationale Hof ook mensen die slechte dingen hebben gedaan, veroordelen?

Nee, zegt Opa Politiek, dat niet. Maar er wordt wel steeds meer geprobeerd om

11.3 Het Vredespaleis

ervoor te zorgen dat echte misdadigers, die verschrikkelijke dingen hebben gedaan - oorlogsmisdaden of misdrijven tegen de menselijkheid, in hun eigen land, of in andere landen - worden berecht. Zo heeft de Verenigde Naties in Den Haag het zogenoemde 'Joegoslavië-tribunaal' gevestigd, dat oordeelt over de misdaden begaan in wat vroeger Joegoslavië was, maar dat na onderlinge gevechten in een aantal kleinere landen uiteengevallen is. En zo vonden een aantal landen, maar helaas niet alle landen, dat er een gerechtshof moest komen dat heel ernstige misdaden voor de hele wereld zou kunnen berechten. Daarvoor is een 'Internationaal Strafhof' opgericht, dat net met zijn werk, ook in Den Haag, is begonnen. En in Den Haag is er een Europese Organisatie van Politie (Europol) gevestigd. Een organisatie van de Verenigde Naties die zich bezighoudt met controle over gevaarlijke wapens, zoals chemicaliën die mensen kunnen vergiftigen, heeft ook haar zetel in Den Haag. Soms zeggen de mensen, en zeker de bestuurders van Den Haag, dat hun stad langzamerhand de juridische hoofdstad van de wereld aan het worden is! Maar dat gaat allemaal nog wel heel langzaam, helaas, omdat veel landen niet willen dat over hen en hun burgers zomaar door rechters

11.4 Het Joegoslavië-Tribunaal

uit andere landen wordt geoordeeld.

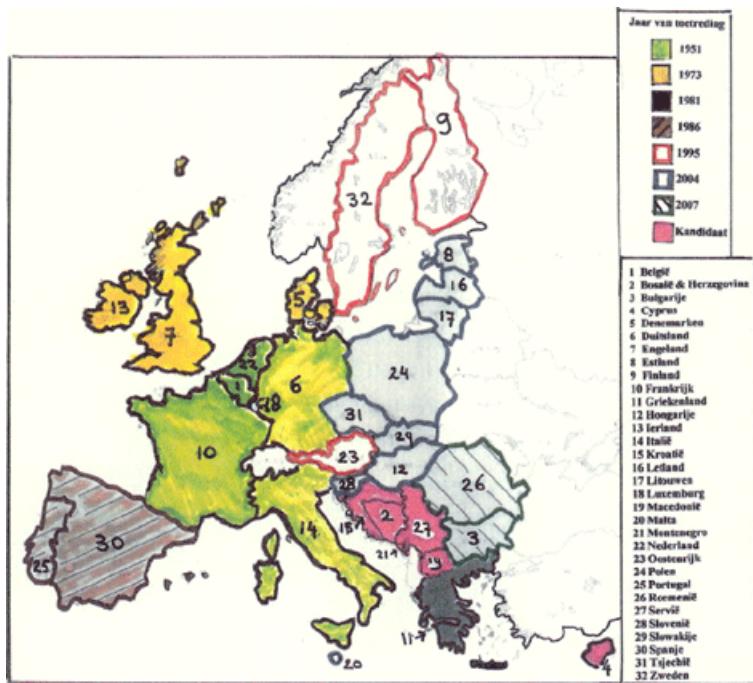
Dan zijn wij misschien toch wel een beetje belangrijk in de wereld, zegt David, als wij zo veel internationale organisaties hier hebben!

Op de website van het ministerie van Buitenlandse Zaken (www.minbuza.nl) vind je gegevens over het werk dat dit ministerie doet. Klik, nadat je op ‘Organisatie’ in de linkerkolom hebt gedrukt, op ‘organisatiestructuur en organogram’ om nog eens te zien hoe een Nederlands ministerie in elkaar zit, met zijn bewindslieden, de secretaris-generaal en de plaatsvervangend secretaris-generaal, evenals vier directoraten-generaal. Onder ‘Organisatie’, en ook wanneer je op ‘wie zijn wij en wat doen wij’ en ‘logo’ klikt, kun je zien dat het departement 24 uur per dag in de weer is omdat het op de aardbol altijd wel ergens ‘dag’ is. Er is ook een kaart waarop de ruim 150 ambassades en vertegenwoordigingen van Nederland in andere landen zijn ‘aangestipt’. Je kunt vinden wie de Nederlandse ambassadeur is in elk land, en omgekeerd vind je ook de adressen van de ambassades die andere landen in Nederland hebben. Kijk ook eens naar ‘geschiedenis’. Dan kun je zien hoeveel er veranderd is in het werk van Buitenlandse Zaken. In 1848 werkten er maar 20 mensen op het departement, in 1940 waren dat er 81. Tegenwoordig zijn het er meer dan 2000! En dan heb ik het nog niet over de Nederlandse ambassadeurs en hun medewerkers in andere landen. Op www.overheid.nl/organisaties/buiten/internationaal/belangrijke-int-org vind je onder meer de internationale organisaties die in Den Haag gevestigd zijn, waaronder het Internationale Hof van Justitie, het Internationaal Strafhof, en het Joegoslavië-tribunaal. Je ziet op deze site dat deze organisaties eigen sites hebben, maar helaas alleen in de door hen

gebruikte officiële talen zoals Engels! Je kunt in het Nederlands wel veel vinden over de geschiedenis en ontwikkeling van de Verenigde Naties op http://nl.wikipedia.org/wiki/Verenigde_Naties. Je vindt mooie foto's van het Vredespaleis op <http://historie.denhaag.org/vredesp.htm>. Op www.un.org/photo/about.html zie je wat meer van het gebouw van de Verenigde Naties in New York, en met enig zoeken kun je daar ook zien hoe de Algemene Vergadering en de Veiligheidsraad vergaderen als de Veiligheidsraad van de VN in zitting is. Een van de belangrijkste organisaties onder de Verenigde Naties is Unicef, het Kinderfonds van de Verenigde Naties dat een eigen website in het Nederlands heeft, <http://www.unicef.nl>.

11.5 Het Internationaal Strafhof

12.1 Europa: van 6 tot 25

12 Waarom praat iedereen altijd over Europa?

Opa Politiek, zegt Nathalie, je spreekt helemaal niet over Europa. En niet zo lang geleden werd er in Nederland gestemd over dat Europa, al weet ik niet waarom. Toen zeiden heel veel mensen dat Europa een veel te grote bemoeial is geworden, en dat zij dat helemaal niet wilden. Hoe zit dat nu precies?

Dat is een heel verhaal, Nathalie, zegt Opa Politiek. Dan moet ik eerst teruggaan in de tijd, en dan moeten wij ook de kaart van Europa er maar bij halen. Ik zei vorige keer dat er een verschrikkelijk grote oorlog is geweest, toen opa en oma nog kinderen waren. Dat was een oorlog die niet alleen in Europa is gevoerd, maar in de hele wereld, en die noemen wij daarom ook een ‘wereldoorlog’. Zo'n wereldoorlog was er al eens eerder geweest, om precies te zijn tussen 1914 en 1918. Dat was ook een heel nare oorlog waarin heel veel soldaten met elkaar vochten, met aan de ene kant de Duitsers, en aan de andere kant in het oosten de Russen, en in het westen vooral de Fransen en de Britten, en later ook de Amerikanen. Daar waren wij in Nederland nog buiten gebleven: Nederland bleef toen nog wat ze noemten ‘neutraal’. Dat lukte in 1940 niet meer. Toen hebben de Duitsers Nederland aangevallen en daarna wel vijf jaar bezet gehouden! Maar uiteindelijk hebben aan de ene kant de Russen - eigenlijk moet ik zeggen: de troepen van de

Sovjet-Unie, want er waren veel meer volken aan die kant, al spreken wij vaak te gemakkelijk van de Russen en Rusland - en de Engelsen, Amerikanen, Canadezen en troepen van andere landen aan de andere kant. Duitsland werd in 1945 verslagen. Dat waren beide heel verschrikkelijke oorlogen. Daarin zijn heel veel mensen omgekomen, zowel burgers als soldaten.

Na die laatste oorlog zijn er twee dingen gebeurd. De sovjettroepen, de Engelsen en de Amerikanen hadden samen Duitsland verslagen. Zij waren daarom ook de eerste jaren na 1945 samen de baas in Duitsland. Dat land werd toen verdeeld in verschillende zones: een grote zone in Oost-Duitsland onder de Sovjet-Unie, en drie zones aan de westkant, waar de Amerikanen, de Engelsen en de Fransen het voor het zeggen hadden. Helaas ontstonden er steeds meer conflicten tussen de Sovjets aan de ene kant, en de Amerikanen, de Britten en anderen aan de andere kant. In Oost-Duitsland en in de landen van Centraal- en Oost-Europa tussen Duitsland en Rusland in, zorgden de Sovjets ervoor dat daar overal communistische regeringen kwamen. Er werd wat de beroemde Engelse leider Winston Churchill na de laatste wereldoorlog noemde ‘een ijzeren gordijn’ in Europa neergelaten, dat Oost- en West-Europa van elkaar scheidde. Veel mensen werden bang dat er een nieuwe wereldoorlog zou uitbreken, nu tussen de sovjettroepen en wat ze dan maar het ‘Westen’ noemde, waartoe buiten Europa vooral ook Amerika behoorde.

Dat klinkt allemaal niet zo prettig, Opa Politiek, zegt Nathalie. Maar zei je niet dat er toen twee dingen zijn gebeurd, die ook voor Nederland van belang waren? Wat waren die twee dingen dan?

Omdat veel landen in het Westen bang waren voor een nieuwe Russische bezetting, is toen een groot militair bondgenootschap opgericht, dat de NAVO werd genoemd, de

'Noord-Atlantische Verdragsorganisatie', waarvan Europese landen in het westen en zuiden van Europa samen met Amerika en Canada lid werden. Al die landen beloofden elkaar te zullen helpen als een van die landen zou worden aangevallen. Daarom moesten zij ook plannen maken hoe zij een dergelijke aanval zouden kunnen afslaan. Zij gingen ook samen nieuwe wapens maken en samen soldaten opleiden. En dat deed de Sovjet-Unie met de door hen beheerde landen in Oost-Europa ook. Zij stichtten samen het 'Warschaupact'. De tegenstellingen en het wantrouwen tussen de landen aan de ene kant van het IJzeren Gordijn en die aan de andere kant, werden zo groot dat men zelfs sprak van de 'Koude Oorlog'!

Maar daarnaast waren er ook ontwikkelingen in het kleinere gebied van West-Europa. Veel van de landen daar, en ook West-Duitsland, hadden net als Nederland ontzettend geleden in die wereldoorlog. Daarna moest alles weer opgebouwd worden. Een tijd lang werd West-Duitsland nog bestuurd door Amerika, Engeland en Frankrijk, die de oorlog gewonnen hadden. Maar het was toch nodig dat ook de Duitsers weer een beter en zelfstandig leven zouden gaan leiden. Tegelijk echter bleven velen bang voor een machtig nieuw Duitsland, dat immers al twee keer in grote oorlogen Frankrijk en andere landen binnen was gevallen. Daarom wilden zij dat er in de toekomst niet alleen maar onafhankelijke landen zouden bestaan, maar dat er meer eenheid zou komen in West-Europa. Toen is eerst de gedachte geboren dat het nuttig zou zijn industrieën onder gezamenlijk toezicht te brengen die van groot belang waren voor de fabricage van wapens. Daarom werd in 1951 de zogenaamde 'Kolenen Staalgemeenschap' (KSG) opgericht door zes landen: Frankrijk en West-Duitsland die de grootste industrieën hadden en vooral in de toekomst geen oorlog meer met elkaar.

moesten maken, samen met Italië, Nederland, België en Luxemburg. Maar spoedig wilden deze landen verder gaan en kwam het tot samenwerking in wat oorspronkelijk de ‘Europese Economische Gemeenschap’ (EEG) heette. Zeker Nederland wilde dat daar ook andere landen dan die zes bij zouden komen. Dat gebeurde ook, hoewel aanvankelijk vooral Frankrijk daar niet zo sterk voor voelde. Maar toen werden uiteindelijk ook Groot-Brittannië, Ierland en Denemarken lid van de EEG. En nog weer later andere landen nadat die democratieën waren geworden, zoals Griekenland, Spanje en Portugal, en nog weer later Oostenrijk, Zweden en Finland.

Zo groeide die Europese Economische Gemeenschap uit tot de ‘Europese Unie’, die voor alle lidstaten veel dingen gezamenlijk ging regelen. Er kwam een ‘Europees Parlement’, dat na enige tijd ook door de burgers van alle landen werd en wordt gekozen, maar dat nog niet zo heel veel te vertellen had. Er kwam een ‘Europese Commissie’, die als het ware het dagelijks bestuur van die Europese Unie ging vormen. Er werd ook een ‘Europees Hof van Justitie’ opgericht, dat over juridische conflicten ging beslissen. En elk halfjaar is er de ‘Europese Raads’. Dan komen de ministers-presidenten en soms de presidenten van alle landen binnen de Europese Unie bijeen die samen proberen problemen in die Unie te lossen. De Europese Unie maakt samen met de lidstaten belangrijke verordeningen en richtlijnen die voor elke lidstaat gelden. Daardoor wordt steeds meer, ook in Nederland, bepaald door dat Europese overleg.

Maar dan begrijp ik toch nog een ding niet, Opa Politiek, zegt Nathalie. Want je had het over het ijzeren gordijn, en je spreekt over een Europese Unie, en dan noem je allerlei staten in West-, Noord- en Zuid-Europa. Maar iedereen spreekt tegenwoordig over landen ten oosten van Duitsland, die toch ook tot Europa behoren?

12.2 Ondanks de uitbreiding: Europa houdt 12 sterren

Dat is ook zo, zegt Opa Politiek. Want er is iets heel merkwaardigs gebeurd. Die grote, machtige Sovjet-Unie, die zo'n gevvaarlijk land werd gevonden omdat het West-Europa zou kunnen aanvallen, kreeg steeds meer moeilijkheden. Zowel in het eigen land als in de landen in Centraal- en Oost-Europa, met inbegrip van Oost-Duitsland waarover het de baas leek te zijn. En daarom is ten slotte die grote Sovjet-Unie en ook het door dit land beheerde 'blok' in Oost-Europa uiteen gevallen, en zijn er nu weer veel meer zelfstandige landen ontstaan. Die willen ook graag lid worden van de NAVO en de Europese Unie omdat zij hopen dat zij dan veiliger zullen zijn en het econo-

misch beter met hen zal gaan. Die beide organisaties werden daarom met veel landen uitgebreid. Terwijl er eerst maar zes landen lid waren van de KSG en de EEG, werden dat na een aantal jaren eerst 9 landen, toen 12, toen 15. En niet zo lang geleden is besloten om nog eens 10 landen lid te laten worden zodat de Europese Unie nu wel 25 lidstaten kent! Kijk maar eens op de kaart welke landen dat nu zijn. En er zijn nog meer landen die ook wel lid willen worden van de Europese Unie, maar die nog niet toegelaten zijn.

Opa Politiek, wordt dat nu niet allemaal verschrikkelijk ingewikkeld in Europa en in die Europese Unie? vraagt Elsemieke. Want dat zijn toch heel verschillende landen, en die moeten toch samen allerlei dingen gaan beslissen? Gaat dat wel goed?

Dat vraag je terecht, Elsemieke. Al voordat die 10 landen erbij kwamen, is daarover al heel veel gesproken tussen de eerste 15 landen van de Europese Unie. Want de moeilijkheden waren ook voor hen alleen al groot. Over heel veel zaken kon alleen maar beslist worden, als ieder land het daarmee eens is. Dat betekent dat een paar landen, of zelfs één enkel land, een besluit in de Raad van Ministers kan tegenhouden. Dit noemen wij een vetorecht! En ook werd het moeilijker met steeds meer landen te vergaderen. Hoe moest het bijvoorbeeld met de Europese Commissie? Moest daarin elk land een eigen ‘Eurocommissaris’ in hebben, ook als er wel 25 landen lid zouden worden? En was het ook juist dat kleine landen, waarin veel minder mensen wonen, altijd evenveel invloed zouden hebben als de grote landen? Toen is heel lang gesproken over de vraag, nu er zo veel staten bij zijn gekomen, of dat niet anders moet. Zodat er veel meer met meerderheid van stemmen zou kunnen worden besloten. En er ook recht gedaan zou worden aan verschillen tussen grote en kleine landen, en het

toch niet ook weer zo zou worden dat alleen de grote landen alles voor het zeggen zouden hebben. En tegelijk wilde men regelen dat het Europese Parlement meer invloed zou krijgen, en dat daarom ook de kiezers van alle Europese landen meer invloed zouden krijgen en niet alleen maar door de Raad van Ministers, de Europese Commissie en hun ambtenaren zou worden besloten. Dat leidde tot heel ingewikkelde voorstellen voor veranderingen, waarover de regeringsleiders van de verschillende landen na lang en moeilijk overleg het toch eens werden. Toen moest elk land die overeenkomst ook nog goedvinden. Veel landen vonden het voldoende dat alleen hun regering en parlement die nieuwe regelingen, die men wat overdreven een ‘Europese grondwet’ ging noemen, zouden goedkeuren. Maar andere landen, waaronder Nederland, besloten dat alle volwassen kiezers zich daarover moesten uitspreken. Toen is een stemming georganiseerd, wat men een ‘referendum’ noemt. En toen hebben zowel in Frankrijk als kort daarna ook in Nederland de meerderheid van de stemmers gezegd dat zij die ‘grondwet’ niet wilde. Dat was een hele klap, want Nederland behoorde tot de zes landen die een begin gemaakt hadden met de Europese samenwerking, en Nederland was vroeger juist altijd een groot voorstander van meer Europese eenwording.

Opa Politiek, wat is er dan veranderd, en waarom waren er nu opeens zo veel mensen in Nederland tegen die nieuwe regelingen voor de Europese Unie? vraagt Nathalie.

Ik denk dat daar veel oorzaken voor waren, zegt Opa Politiek. Veel mensen vonden dat er veel te veel landen bij kwamen in de Europese Unie. Er werd ook geroepen dat Nederland te veel moest betalen aan de Europese Unie, die andere, armere landen juist veel geld moet gaan geven om hun achterstand in te

halen. Moesten wij echt al die nieuwe landen van Centraal- en Oost-Europa ondersteunen? En ook: de Europese Unie bemoeit zich wel met erg veel dingen, zodat het wel lijkt of onze regering niet in Den Haag zit, maar in Brussel. En er waren ook veel stemmers die in alles tegen het Nederlandse kabinet waren, en dat wilden laten blijken in dat referendum!

Is daarmee de Europese Unie dan verdwenen? vraagt Emilie.

Nee hoor, zegt Opa Politiek. Want alle andere afspraken die eerder gemaakt zijn, gelden nog steeds. Daarom gaan al die instellingen van Europa gewoon door met hun werk. Maar in de toekomst zal toch wel een oplossing gevonden moeten worden voor de manier waarop de Europese Unie zijn besluiten zal kunnen nemen.

De geschiedenis van de groeiende Europese samenwerking en totstandkoming van de verschillende organisaties en organen, vind je in een beeldverhaal op

http://ec.europa.eu/comm/publications/booklets/others/58/timeline_nl.pdf.

De website van de Europese Commissie heeft een speciaal ‘leeshoekje’ (http://ec.europa.eu/publications/index_nl.htm). Klik links op ‘jongeren’ en daarna op ‘Europa in beweging’. Wanneer je daarna op ‘pdf’ klikt, krijg je een beeldverhaal te zien van de ontwikkeling van de Europese samenwerking sinds 1951 en de totstandkoming van de verschillende organisaties en organen.

Op www.europaeducatief.nl/documenten/kaart_1.pdf vind je een duidelijke kaart waarop in kleur is aangegeven wanneer nieuwe landen tot de Europese Unie zijn toegetreden.

Op de site van de voorlichtingsdienst van de Europese Unie (www.europa.nl) vind je in het menu aan de linkerzijde ‘jeugd en onderwijs’. Rechts daarvan kun je klikken op ‘basisschool-

leerlingen'. Daaronder vind je een groot aantal spelletjes over Europa. Je vindt die ook rechtstreeks als je <http://europa.eu/europago/welcome.jsp> intypt. En kijk op www.europa.nl nog maar verder rond, want er is heel veel meer op deze site over de Europese instellingen te vinden! En ook www.europahoezo.nl heeft veel gegevens, over het ontstaan en de uitbreiding van de Europese Unie en over discussies over de nodige hervormingen die er zouden moeten komen, ook al hebben landen als Frankrijk en Nederland de 'Europese grondwet' verworpen.

12.3 Het referendum over de Europese 'Grondwet': Nederland tegen!

13.1 De minister van Financiën presenteert de rekening

13 ‘De overheid neemt en geeft’

Er gebeurt wel een heleboel in Nederland met die politiek en dat bestuur. Maar wat hebben wij daar zelf mee te maken? vraagt Emilie.

Veel meer dan jullie misschien denken, zegt Opa Politiek. Dat begint al als je geboren wordt! Dan gaat iemand, meestal je vader, naar de gemeente om je te laten inschrijven bij wat de ‘burgerlijke stand’ wordt genoemd. Dan begin je direct bij de overheid te ‘bestaan’! Die legt vast wie je moeder is, en je vader, op welke dag en welk uur je geboren bent, wat je naam is en wat je achternaam. De overheid houdt er rekening mee dat elk kind geld kost, al was het maar voor luiers, kleren en eten. Daarom helpt de overheid een beetje en krijgen je ouders voor elk kind financiële steun. Die heet ‘kinderbijslag’. Er komt algauw bericht dat je ingeënt moet worden tegen ernstige ziektes. Als je wat groter wordt, dan controleren zij of je wel naar school gaat, want dat is verplicht tot je bijna volwassen bent. En als je in het buitenland met vakantie gaat, heb je een eigen paspoort nodig of moet je bijgeschreven worden in het paspoort van je vader of je moeder.

Doen zij dat werkelijk voor ieder kind? vraagt David een beetje ongelovig. Vergeten zij dan sommige kinderen niet?

Laten we maar hopen van niet, zegt Opa Politiek. Want al die

dingen zijn toch wel erg belangrijk. En daarom moeten ambtenaren in elke gemeente registers bijhouden hoe het verder met je gaat. Vroeger gebeurde dat met een persoonskaart, maar tegenwoordig gaat dat op computers. Daarin is altijd vastgelegd waar je woont.

Ze zeggen dat ik als ik veertien jaar word, altijd een ‘identiteitsbewijs’ bij me moet hebben. Moet ik dan naar de gemeente gaan om dat te krijgen? vraagt Elsemieke.

Zeker, zegt Opa Politiek. Dat moet tegenwoordig, en daar kan de burgerlijke stand voor zorgen. Al kan daarvoor ook een paspoort worden gebruikt, of later voor volwassen mensen die voor een rijexamen zijn geslaagd, een rijbewijs. Want daarop staat ook je foto en andere gegevens over je die belangrijk zijn.

Je hebt eerder gezegd dat iedereen die achttien jaar wordt, voortaan mag stemmen, zegt Nathalie. Daar heb je die gegevens in de computer dan zeker ook voor nodig?!

Natuurlijk, zeg Opa Politiek. Want zoals ik je al eerder heb verteld: elke keer dat er verkiezingen worden gehouden, maakt de gemeente zogenoemde ‘kiezersregisters’ op, waarin precies staat wie mogen stemmen. Dan stuurt de gemeente aan ieder van hen een oproepkaart of een kiezerspas, met de mededeling dat op die en die datum daar en daar gestemd kan worden. De gemeente gaat dan ook na, welke niet-Nederlanders meer dan vijf jaar in Nederland hebben gewoond, want dan mogen zij meestemmen voor de gemeenteraad. Daarom moet altijd bijgehouden worden waar iemand woont, dan wel naar een andere gemeente is verhuisd, of misschien zelfs naar het buitenland is vertrokken, of juist weer daarvandaan in Nederland is teruggekeerd.

Wat hebben wij dan verder met de overheid te maken? vraagt Emilie nog eens.

Heb je er wel eens aan gedacht hoeveel ervoor elk kind wordt gedaan, zolang kinderen zelf nog niets verdienen? Natuurlijk zorgen je ouders daar vooral voor. Maar je moet toch maar eens bedenken wat er allemaal nog meer nodig is. Denk aan de scholen die je bezoekt. Daar moeten leerkrachten voor zijn, gebouwen, meubels, boeken en ander lesmateriaal. De school moet ook schoon worden gehouden. Dat kost allemaal veel geld. En dat is niet alleen zo voor de basisschool, maar ook voor het middelbaar onderwijs, en de nog hogere scholen en universiteiten, die nog veel meer kosten dan het basisonderwijs. Al is dat dan lang niet voor iedereen, omdat veel kinderen eerder stoppen met naar school gaan en dan hopelijk een baan krijgen. Misschien ga je met de fiets naar school, en dan vind je het maar wat gewoon dat er wegen zijn en als het kan een veilig fietspad. En verkeerslichten, en misschien ook wel politieagenten die zorgen dat je op een druk punt veilig over kunt steken. Je wilt dat er sportvelden zijn. En heb je je wel eens afgevraagd wie er voor de televisie betaalt, die je zomaar aan kan zetten? Jullie zijn gelukkig gezond, en wij hopen maar dat jullie dat allemaal heel lang blijven. Maar er zijn helaas kinderen die ziek of invalide zijn en heel veel speciale zorg nodig hebben. De overheid moet zorgen dat er bussen en treinen en vliegvelden zijn. En al moet je voor reizen per trein of bus wel kaartjes kopen, die kosten in werkelijkheid vaak veel meer dan je ervoor betaalt. En dat is met heel veel zaken zo.

Ik heb het nu over kinderen. Maar ook oude mensen hebben vaak veel zorg nodig. Denk maar aan de ziekenhuizen en de speciale verzorgingshuizen voor bejaarden. Of aan de thuiszorg die sommige zwakke ouderen krijgen. En dan zijn er ook mensen die niet heel jong, maar ook nog niet oud zijn, maar niet kunnen werken omdat zij ongezond zijn, of geen werk

kunnen vinden omdat er geen werk is. Die moeten toch ook leven! Daarvoor is er een heel ingewikkeld systeem van sociale zekerheid: ‘bijstand’ voor mensen die niet kunnen werken, ‘huursubsidie’ voor mensen die te weinig inkomen hebben om hun huis te kunnen betalen, hulp bij ziekteverzekering (dat heet een ‘zorgtoeslag’), een inkomen wanneer iemand tijdelijk werkloos is. Zo is er nog veel meer! Vooral die groepen, die zelf nog niet, of niet meer werken, moet toch gezorgd worden. En hoewel zeker oudere mensen daarvoor in het verleden wel gespaard hebben, en sommigen misschien wel veel geld hebben van zichzelf, zijn zij uiteindelijk toch in veel opzichten afhankelijk van degenen die wel werken.

Kun je ons dan ook vertellen waar de overheid het meeste geld voor uit moet geven? vraagt Emilie. Want daar heb ik geen idee van.

Dat is met de meeste mensen zo, al stelt de minister van Financiën elk jaar in de begroting precies vast waarvoor de overheid allemaal geld nodig heeft. Ik zal jullie maar niet lastig vallen met de echte bedragen. Dat zijn zo veel miljarden euro's dat we ons dat toch niet goed voor kunnen stellen. Maar ik kan je wel zeggen wat het meeste geld kost. Dat is het onderwijs, voor alle soorten scholen, of dat nu basisonderwijs is, middelbaar of hoger onderwijs. Vlak daarna komt het departement van Sociale Zaken, dat verantwoordelijk is voor een groot deel van al die sociale regelingen die ik noemde. Daarna komt het departement van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, dat vooral veel geld nodig heeft voor alles wat met ziekte en gezondheid te maken heeft. Ook het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft veel geld nodig, niet alleen voor al die ambassades in het buitenland, maar ook voor het geld dat Nederland via de Verenigde Naties, of rechtstreeks, bijdraagt aan ‘ontwikkelingshulp’ voor arme landen, en ook voor andere internatio-

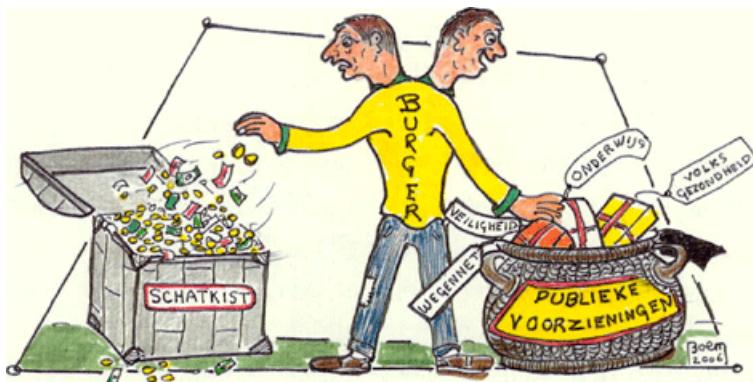
nale organisaties, met ‘Europa’ voorop. En dan, dat zullen jullie begrijpen, is Verkeer en Waterstaat een grote slokop, voor de wegen, de treinen, het vliegverkeer, de havens, de bescherming van Nederland tegen overstromingen enzovoort. Niet veel minder geld gaat er naar het ministerie van Defensie, voor de strijdkrachten. Jullie hebben zeker wel gehoord dat Nederland steeds vaker aan zogenaamde ‘vredesmissies’ in Afrika en Azië meedoet en dat kost natuurlijk ook heel veel geld. En zo kan ik wel doorgaan. Er zijn nog twee grote posten die ik maar even heb overgeslagen. Dat zijn betalingen die het rijk moet doen aan de gemeenten, die steeds meer taken van het rijk overgenomen hebben, maar zelf door nieuwe wetten minder mogelijkheden hebben zelf aan eigen geld te komen. En bovendien heeft ons land, zoals de meeste landen in de wereld, in het verleden meer geld uitgegeven dan het aan eigen inkomsten had. Daarom heeft de overheid geld moeten lenen, in binnen- en buitenland. Voor die leningen moet rente betaald worden en die leningen moeten natuurlijk ook terugbetaald worden. De ‘staatsschuld’ is een van de grootste lasten die op de ‘schatkist’ drukt.

Hoe komen zij dan aan al dat geld? vraagt David wat ongelovig.

Heel veel jaren geleden heeft een minister van Financiën een klein boekje geschreven. Hij noemde dat met een mooie titel: *De Overheid neemt en geeft*, waarin hij uitlegde wat de overheid allemaal deed, en hoe die aan het nodige geld moest komen. Een klein deel van het geld komt van mensen die voor bepaalde diensten moeten betalen. Zoals het geld dat je voor een paspoort betaalt, of als je een boete hebt gekregen omdat je iets verkeerds hebt gedaan. Maar veel belangrijker zijn de ‘belastingen’. Het rijk ‘heft’ verreweg de meeste daarvan, maar ook andere delen van de overheid leggen burgers de plicht op

bepaalde bedragen te betalen. Zo laat de gemeente iedereen betalen voor het ophalen van het huisvuil, en vragen zij geld voor rioolrechten, en heffen zij een bedrag van eigenaren van huizen en andere gebouwen. En de meeste Nederlanders wonen in gebieden van een bepaald waterschap, en dat waterschap vraagt geld voor het onderhoud van de dijken, de nodige sluizen en gemalen, en voor het schoonhouden van het water. Maar veel meer geld komt er doordat vooral het rijk hoge belastingen eist. Heel belangrijk zijn ‘heffingen’ op allerlei zaken die je koopt, of die betaald moeten worden wanneer iemand een bepaald werk voor een ander doet. Die belastingen noemen wij de ‘btw’. Die is niet zo hoog voor zaken die iedereen echt nodig heeft om te leven, zoals voedingsmiddelen, maar hoger voor zaken die niet iedereen dagelijks nodig heeft en die iedereen zelf kan kiezen. En nog veel hoger zijn de belastingen op zaken waarvan de overheid zich afvraagt of die wel nodig zijn, en die misschien zelfs wel heel slecht zijn voor de gezondheid. Daarom zijn er wat men noemt hoge ‘accijnzen’ op sigaretten en andere tabaksmiddelen, en op drank met veel alcohol. En de overheid laat extra veel betalen voor de aankoop van auto's en voor de benzine die auto's nodig hebben. Daarnaast moet iedereen die een auto heeft ook nog wegenbelasting betalen om overal te mogen rijden. Want auto's zijn misschien wel prettig als je ergens naartoe moet, en zeker als je met vakantie gaat. Maar ze brengen ook heel veel kosten met zich mee. Wij noemden dat al. Denk maar aan al die wegen en bruggen die er zijn en die moeten worden onderhouden, en de verkeerslichten, en de verkeersborden, en de politie die nodig is om het verkeer te regelen en die moet controleren of mensen niet te hard en te gevaarlijk rijden enzovoort.

Opa Politiek, wat voor andere belastingen zijn er? Zo'n btw, daar betaalt

13.2 De Nederlander betaalt en krijgt

Iedereen zeker aan mee, ook wij als wij snoep of cola of een cadeautje kopen, zegt Nathalie. En dat doen dan zeker ook die oudere mensen waar wij het over hadden. Je hebt ook gezegd dat als je het goed bekijkt toch vooral veel betaald moet worden door de mensen die werken. Hoe zit dat dan?

Iedereen die werkt betaalt in ieder geval op twee manieren: door ‘premies’ te betalen voor allerlei sociale regelingen en door ‘loon- en inkomstenbelasting’ te betalen. Zulke premies zijn bijvoorbeeld nodig voor de AOW, dat zijn uitkeringen voor iedereen die 65 jaar wordt. Maar ook voor de werkloosheidsverzekering voor mensen die niet meer in staat zijn om te werken, en voor speciale voorzieningen voor langdurig en ernstig zieken. Daar betalen ook de bedrijven, of zoals men ook wel zegt: de werkgevers aan mee. Die bedrijven moeten ook een deel van hun winsten betalen: dat heet de ‘vennootschapsbelasting’. En daarnaast moet iedere Nederlander die een inkomen heeft een deel daarvan betalen aan de belastingen. Dat heet loon- of inkomstenbelasting. Die belasting wordt hoger voor mensen naarmate zij meer verdienen. Dat heet met een deftig woord: ‘progressie’ in de belastingen. En je moet ook belasting betalen over het geld dat je bezit. Maar ja, ik praat hier al veel te lang over, en het is allemaal heel ingewikkeld.

Maar ik hoop dat jullie begrijpen waarom de overheid heel veel geld nodig heeft om ervoor te zorgen dat alles goed loopt in Nederland, en dat iedereen althans een minimum aan zorg krijgt die voor een redelijk leven nodig is. Bedenk dan ook dat er ook in Nederland veel armen zijn. Want dat vergeten mensen vaak die het zelf veel beter gaat, en die maar moppen dat zij zo veel belastingen moeten betalen. En dat terwijl uitgerekend is dat rijke mensen vaak veel meer terugkrijgen in wat de overheid voor hen doet dan de arme mensen!

Al hebben een aantal ministeries jongerensites, de leukste en meest informatieve site is die van het ministerie van Financiën, die zowel gemaakt is voor het basisonderwijs als voor het voortgezet onderwijs. Je vindt die onder <http://jongeren.minfin.nl>. Zoals je daar ziet, staat links bovenaan naast elkaar ‘basisonderwijs’ en ‘voortgezet onderwijs’. Kijk eerst maar op basisonderwijs, waar je zowel leuke teksten vindt onder kopjes als ‘Belastingen in Nederland’, ‘Prinsjesdag en het koffertje’ en ‘Rijksbegroting en Miljoenennota’. Kijk daarna rechts op de site voor mooie strips als: de ‘belastingstrip’, ‘de geschiedenis van Prinsjesdag en de Miljoenennota’ en ‘Wat gebeurt er op Prinsjesdag?’. Je vindt er ook spelletjes!

Klik daarna op het kopje ‘voortgezet onderwijs’, en dan op ‘begrotingsproces’, en als je dat gedaan hebt, klik daar dan onderaan op ‘begrotingskalender’. Heel heldere cijfers over de inkomsten en de uitgaven van het rijk vind je onder ‘Inkomsten en Uitgaven’. Klik op alles wat daaronder staat. Dan zie je ook hoe groot de uitgaven zijn voor ‘sociale zekerheid’ en ‘zorg’. Als je daarna doorgaat naar ‘collectieve sector’, dan kun je goed zien hoe belangrijk niet alleen de verschillende belastinginkomsten zijn, maar vooral ook de ‘premies’ die

voor een deel door de hele bevolking van Nederland betaald worden, en voor een ander deel door de werkgevers en werknemers die geld storten in verschillende fondsen van de sociale verzekering.

Je kunt op deze site echt uren rondneuzen, en er heel veel van leren. Er zijn ook handige tips voor werkstukken en spreekbeurten!

14.1 Wij kunnen tenminste demonstreren!

14 Wat kunnen wij doen in de politiek?

Ik wil nu wel eens weten wat wij als kinderen kunnen doen in de politiek, zegt Emilie. Want als ik tot mijn achttiende moet wachten tot ik eindelijk mee mag kiezen, dan vind ik dat wel erg lang!

Meer dan je misschien denkt! zegt Opa Politiek. Als je iets wilt, of als iets je dwars zit, kun je altijd een brief schrijven, aan de burgemeester, of de gemeenteraad, of aan een Kamerlid als je de naam opzoekt op internet, of zelfs aan de hele Tweede Kamer.

Dan schrijf ik liever een brief aan de koningin, zegt David, want die is veel hoger!

Dat kan ook, zegt Opa Politiek. Er zijn heel wat kinderen, en ook wel volwassenen, die dat doen. Maar dan stuurt het secretariaat van de koningin die brief zeker door naar een minister, want die is verantwoordelijk voor de zaken. Dan kun je eigenlijk beter direct naar een minister schrijven.

Zouden die mensen aan wie ik schrijf, dan werkelijk wat gaan doen, Opa Politiek? vraagt Emilie. Die hebben toch altijd veel te veel te doen om goed naar mijn brief te kijken!

Als je aan de minister schrijft, dan kunnen natuurlijk ook zijn ambtenaren voor hem naar jouw brief kijken en hem behandelen, zegt Opa Politiek. Misschien is het ook wel beter dat je

niet alleen schrijft, maar met een aantal mensen samen. Vergeet niet, dat er ook heel veel verenigingen zijn die zich inzetten voor bepaalde zaken. Denk maar eens aan jullie sportclubs, of de dierenbescherming, of natuurmonumenten. Zulke verenigingen weten veel beter de weg naar de gemeente, of de provincie, of het rijk als zij willen dat de overheid iets doet. Daarom kan je ook met het bestuur van zo'n vereniging gaan praten of daar een brief aan schrijven, om te zeggen dat je hoopt dat zij dit of dat zullen doen of vragen. Wat ook nogal eens wil helpen, is als je een brief schrijft aan een krant. Want als die krant je brief opneemt, dan wordt je brief misschien door veel mensen gelezen. En dat weten de mensen in de gemeente of de ministeries ook. En misschien reageren zij daarom wel extra snel, zeker als het om kritiek gaat! Want anders stelt misschien een lid van de gemeenteraad vragen aan het College van Burgemeester en Wethouders, of een Kamerlid aan een minister!

Je ziet ook wel vaak, zegt Nathalie, dat mensen handtekeningen verzamelen voor een bepaalde actie, omdat zij willen dat de regering iets doet, of juist omdat zij daartegen willen protesteren. Dat kunnen wij ook doen. Dat gaat vaak heel gemakkelijk met je computer! Dat is wel gauw gebeurd, zegt Elsemieke, maar dan vraag ik me af of je niet beter kunt gaan demonstreren, in een optocht, of door ergens te gaan staan met grote borden, zodat veel mensen je zien. Misschien lukt het dan wel dat je ook op televisie komt, en heb je extra aandacht en succes.

Allemaal mogelijk, en goed bedacht, zegt Opa Politiek. Wat mij belangrijk lijkt is dat jullie ook kranten lezen, en blaadjes van jullie vereniging, en naar het jeugdjournaal kijken of naar andere uitzendingen op televisie. Op school, of zelfs landelijk, wordt ook wel eens een ‘jeugdparlement’ georganiseerd. Misschien word je wel aangewezen als woordvoerder van één

van de politieke partijen. Dan moet je je echt verdiepen in wat die doen en vinden. En ook zijn er wel scholierenverkiezingen. Als je wat ouder wordt, kun je ook lid worden van de jongerenafdeling van een partij, zodat je mee kan doen aan politieke discussies en acties. En daarnaast, ik heb het al gezegd, zijn er heel veel verenigingen en ‘actiegroepen’ die de overheid vragen dingen te doen of juist te laten. Daarvan kan je ook lid worden of je kunt bij acties helpen. Soms doet de hele school of klas daaraan mee. Bijvoorbeeld voor Unicef, het kinderfonds van de Verenigde Naties. Of bij grote natuurrampen die bepaalde landen treffen, zoals aardbevingen, overstromingen, of oorlogen die helaas gevoerd worden, en waarbij heel veel slachtoffers vallen.

Ik heb nog een heel andere vraag, Opa Politiek, zegt Elsemieke. Je hebt ons uitgelegd wie mag kiezen, voor de gemeenteraad, de Provinciale Staten en de Tweede Kamer. Maar ik hoor toch vaak zeggen dat dat niet voldoende is, en dat er een veel te grote kloof zou zijn tussen de politici in Den Haag en alle burgers in het land. En dan zeggen mensen dat het politieke systeem maar eens flink hervormd moet worden. Je hebt ons verteld dat indertijd D66 als een nieuwe partij werd opgericht om allerlei veranderingen te bepleiten, en dat wilde bijvoorbeeld die Pim Fortuyn ook. Waar denken de mensen dan aan?

Altijd weer aan dezelfde soort dingen, zegt Opa Politiek. Zij willen dat burgers zelf veel meer mogen mee beslissen en directe invloed krijgen op wat de regering of het bestuur van de gemeente doet of nalaat. Daarom willen zij zelf stemmen over wie minister-president of burgemeester moet worden. Of zij willen het kiesstelsel veranderen. Zij vinden bijvoorbeeld dat je niet moet werken met partijlijsten voor het hele land, maar dat er, net als vroeger, kandidaten gekozen zouden moeten worden in aparte kiesdistricten. Dan kunnen de kiezers van

zo'n district stemmen op een eigen kandidaat voor de Tweede Kamer, die zij ook beter zouden kennen, en die de belangen van dat district in Den Haag zou kunnen behartigen. Andere mensen zeggen dat je ook op een andere manier veel meer op een bepaalde persoon moet kunnen stemmen, zoals ik jullie al uitgelegd heb toen we spraken over voorkeurstemmen. Maar toen heb ik ook al gezegd dat alles dan wel heel verbrokkeld raakt. En daarom zijn er ook mensen die vinden dat je het moeilijker moet maken voor allerlei kleine partijtjes om in het parlement te komen. In ons land kun je als partij al in het parlement komen als je ten minste de kiesdeler maar haalt: je weet wel, alle geldige stemmen gedeeld door 150. Dat is dus minder dan 1 procent van alle stemmers bij een verkiezing voor de Tweede Kamer, om precies te zijn $\frac{2}{3}$ van 1 procent! In bijna alle andere landen is dat véél moeilijker. Sommige landen hebben bewust een hoge ‘kiesdrempel’ ingevoerd: je zou ten minste 1 procent, of 2 procent, of 3 procent, of zoals in Duitsland zelfs 5 procent, van alle stemmen moeten halen, vinden zij. Dan zouden heel wat partijtjes verdwijnen, ook partijtjes die een geheel eigen groep vertegenwoordigen, zoals de al zo lang bestaande SGP, de ChristenUnie, en misschien ook wel GroenLinks. Al zou dat de samenstelling van het parlement misschien eenvoudiger en overzichtelijker maken, dat wil niet zeggen dat daardoor de kiezers zich beter vertegenwoordigd zouden voelen. En ook dan kunnen er moeilijkheden blijven bestaan over wie van de overblijvende partijen samen een regering willen vormen. Dan gaan de mensen opnieuw denken aan voorstellen om de kiezers zelf te laten beslissen wie zij als formateur, of als minister-president willen hebben. Maar zoals ik ook eerder zei, dan is het toch lang niet zeker dat die dan altijd een meerderheid in de Tweede Kamer krijgt of

houdt! En dan moet die gekozen minister-president misschien toch weer snel aftreden, als het hem al gelukt is om een kabinet te vormen dat in het begin wel het vertrouwen van de Tweede Kamer had.

Kan je de kiezer dan niet op een andere manier meer invloed geven, Opa Politiek? vraagt Nathalie. *Veel mensen vinden dat veel te weinig rekening met hen wordt gehouden als de verkiezingen voorbij zijn. Die vinden dat de burgers zelf moeten kunnen stemmen over bepaalde beslissingen die de regering en het parlement hebben genomen.*

Je denkt zeker aan referenda, Nathalie? zegt Opa Politiek. Je zou burgers de macht kunnen geven om bijvoorbeeld een wet die veel kiezers niet willen, tegen te houden. In sommige landen kan dat. Daar wordt ook in Nederland over gesproken en zelfs mee geëxperimenteerd. Maar daar zijn ook wel problemen mee. Om te beginnen is er de vraag hoeveel mensen om zo'n referendum moeten vragen, wil dat gehouden worden. Als zo'n referendum plaatsvindt, hoe kun je er dan voor zorgen dat voldoende mensen daaraan meedoelen? Want als alleen maar een kleine groep met een bepaald belang komt stemmen die maar een kleine minderheid vormt, dan zou het best kunnen zijn dat niet de meerderheid van de kiezers, maar alleen die kleine minderheid haar zin krijgt. En misschien moet je ook bepalen dat niet over alles in een referendum gestemd kan worden. Want stel je voor dat in zo'n referendum zou worden voorgesteld om veel meer geld uit te geven aan dingen die mensen leuk vinden: aan sport of aan hogere uitkeringen, maar dat tegelijk in een ander referendum wordt besloten dat de belastingen veel lager zouden moeten worden; dan loopt het allemaal in het honderd. En dus zou er een heleboel goed geregeld moeten worden, wil een referendum niet alleen speciale belangen bevorderen, maar ook een werkelijk, afgewo-

gen oordeel vormen van de meerderheid van de kiezers. En dan kun je betogen dat dat misschien wel beter door de regering en het parlement gebeurt, dan wanneer groepen kiezers alleen op bepaalde punten proberen hun zin te krijgen.

Dan kunnen wij toch veel eenvoudiger iedereen laten meestemmen per telefoon of per computer als het over belangrijke zaken gaat! roept Nathalie. Daar hebben wij nu toch heel gemakkelijke middelen voor, zoals je al zo vaak ziet als er stemmingen worden georganiseerd door de televisie!

Dat kan dan gemakkelijk zijn, Nathalie. Maar dat neemt de twee problemen niet weg die ik genoemd heb: dat het helemaal niet zeker is dat veel kiezers ook meedoen. Niet iedereen is immers vertrouwd met computers. Veel mensen weten waarschijnlijk helemaal niet goed over welke beslissingen het gaat, of het kan hen niet schelen. En bovendien blijft het probleem dat je zaken niet altijd gemakkelijk los kunt zien van een geheel van wetten en regelingen. Doe je dat toch, dan kan het best zijn dat alleen maar kleine minderheden beslissingen zouden nemen of tegenhouden. En dat terwijl het juist de bedoeling is dat de invloed van alle kiezers groter zou worden!

Kun je in plaats daarvan dan misschien niet regelmatig ‘peilingen’ houden, via dat systeem van ‘enquête’-onderzoek waarover je ons eerder verteld hebt? vraagt Elsemiek.

Dat doen de verschillende overheden ook vaak, zegt Opa Politiek. Maar ook dan blijft toch het probleem bestaan dat niet alles kan wat kiezers willen. En dat je ook niet één zaak tegelijk kunt bekijken, maar alle factoren moet afwegen die daarbij van belang zijn. Dat kunnen kiezers niet, en daarom hebben wij nu juist vertegenwoordigende lichamen ingesteld met leden die wij zelf kiezen, zoals het parlement voor het rijk, de Provinciale Staten voor de provincie, en de gemeenteraad voor elke gemeente. Die vertegenwoordigers hebben wel de

tijd zich goed in de zaken te verdiepen.

Ik vind het allemaal maar lastig, Opa Politiek. Het zou zoveel prettiger zijn als het allemaal wat gemakkelijker was, vindt Emilie. En dat vinden de anderen ook!

En zelfs Opa Politiek is het daarmee eens!

Verder surfen op internet

Je hebt hopelijk, zegt Opa Politiek, op internet al veel gezien over het Nederlands politiek bestel. Dat is zeker zo als je sites bezocht hebt die telkens aan het eind van een hoofdstuk werden genoemd. Maar je kunt ook zelf nog veel meer vinden! Kijk daarom nog maar eens naar de volgende websites: www.overheid.nl, www.parlement.com, www.parlement.nl en www.regering.nl, die ook doorverwijzen naar veel andere sites.

Wil je meer opzoeken over het dagelijks nieuws? Dan vind je op www.nu.nl, op twee sites van de NOS (www.nos.nl/nosjournaal en www.nos.nl/jeugdjournaal) en natuurlijk op de sites van de belangrijkste Nederlandse dagbladen, zoals www.ad.nl, www.nederlandsdagblad.nl, www.nrc.nl, www.parool.nl, www.refdag.nl, www.telegraaf.nl, www.trouw.nl, en www.volkskrant.nl. Bij verschillende kranten vind je ook het laatste nieuws op basis van berichten zoals die bijna per minuut aan de kranten worden gezonden door het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP). Wil je zien welke kranten er nog meer verschijnen, bijvoorbeeld in de stad of provincie waar jij woont, dan vind je dat op kranten.startpagina.nl.

De website waar heel veel Nederlanders elke morgen hun

computer mee openen (www.startpagina.nl), heeft wat zij noemen talrijke ‘dochter-pagina’s’, die je doorverwijzen naar ontzettend veel nieuwe adressen. Probeer maar eens de volgende adressen: www.politiek.startpagina.nl, www.overheid.startpagina.nl, www.verkiezingen.startpagina.nl, en www.koninklijke.startpagina.nl. Je zult verbaasd zijn wat je daar allemaal vindt. Maar natuurlijk kom je zo ook weer terecht op adressen die je al eerder hebt bezocht!

Er was vroeger een uitgebreide, losbladige uitgave met de naam *Compendium voor Politiek en Samenleving* in Nederland, waarin heel veel feiten en ook verwijzingen naar boeken en tijdschriften over de belangrijkste Nederlandse politieke instellingen en organisaties werden verzameld. De uitgever vond het helaas te duur worden om die voort te zetten. Maar gelukkig heeft het Parlementair Documentatiecentrum (PDC) het deel over de Nederlandse politiek nu op zijn website gezet. Je vindt het Compendium op www.politiekcompendium.nl. Kijk maar eens naar ‘Nederlandse politici’ en klik dan bijvoorbeeld op ‘biografieën van en over nationale politici sinds 1813’ of ‘sinds 1848’. Je ziet wat er aan levensbeschrijvingen van beroemde Nederlandse politici te vinden is. Maar misschien gaat je dat te ver? Laat die site dan maar eens zien aan ouders en als je die hebt, een grotere broer of zus. Wie weet nemen zij de computer dan wel over, en kom jij daar direct niet meer aan te pas.

Verantwoording

Het plan voor dit boek is bijna een decennium oud. Het ontstond in dagen dat Elsemieke en Nathalie jonger waren dan in dit boek, en Emilie en David zelfs zo jong dat zij nog niets konden vragen.

Het eerste concept van het boek kwam uit een oude tekstverwerker in Florence, tijdens een onderbreking in mijn werk voor de politieke biografie van Willem Drees, de man die meer wist van de Nederlandse politiek dan iemand die ik in mijn leven heb ontmoet. Tot mijn genoegen was de vader van Elsemieke en Nathalie bereid de complexe materie van hoofdstuk 8 voor zijn rekening te nemen. En de intussen 17-jarige Nathalie controleerde zorgvuldig alle computerverwijzingen van ‘Opa Politiek’ in dit boek.

Het boek, zoals het er nu ligt, werd sterk verrijkt door het dagelijks contact, de spitsvondige humor en de onvermoeibare werkkracht van de illustrator, Boem van Ravenswaaij.

Van veel kanten kreeg ik hulp bij het schrijven van dit boek. Ik dank Goos van Esterik, Maud Fonteijn, Dick Hillenius en Leo Mudde (Vereniging van Nederlandse Gemeenten), en in het bijzonder Bert van den Braak van het Parlementair Documentatiecentrum van de Leidse Universiteit, dat gevestigd is in Den Haag (www.parlement.com).

Het schema voor de totstandkoming van een wet is ontleend aan www.overheid.nl.

Voor de kaart en tekst van de uitbreiding van de Europese Unie in hoofdstuk 12 maakten wij gebruik van een tekening die te vinden is op een site van het ministerie van Buitenlandse Zaken (zie www.europaeducatief.nl/documenten/kaart-1/.pdf). Bernard Lahure van de ‘Coordination “Code de rédaction interinstitutionnel”’, Office des publications officielles des Communautés européennes in Luxemburg hielp ons voor ditzelfde hoofdstuk in de kortst mogelijke tijd aan de schrijfwijze van ‘Europa’ in de vele officiële talen die de Europese Unie rijk is.

Ook van dit boek was mijn echtgenote Anneke, nu als ‘Oma Politiek’, de strenge, maar steeds behulpzame ‘editor’.

Hans Daalder

Florence, maart-april 2006/Den Haag, augustus 2006

Register: waar vind je wat?

In dit boek kom je heel vaak termen tegen als de (constitutionele) koning en koningin, de regering, ministers, het parlement, kamerleden, politieke partijen en dergelijke. Het is wat dwaas die telkens weer apart in dit register te vermelden. Daarom worden alleen de bladzijden aangegeven waarop de termen de eerste keer genoemd en besproken worden, en verder wordt volstaan met het noemen van een aantal, meer belangrijke bladzijden over het betreffende onderwerp.

Dit register is, om het makkelijker te maken, in acht hoofdonderwerpen opgedeeld. Bij bepaalde woorden word je gewezen op tekeningen in dit boek die belangrijke informatie bevatten over een bepaald begrip of politieke ontwikkelingen. Je vindt die steeds achter de verwijzingen naar bepaalde bladzijden, met de aanduiding tek., gevolgd door het nummer van de tekening waarom het gaat (tek. 5.1 is bijvoorbeeld de eerste tekening in hoofdstuk 5, en schema 2.3 de derde afbeelding in hoofdstuk 2).

I Het koninklijk huis

Amalia, prinses	11
Beatrix, koningin	9-11, 15, 18, 27, 80, 85
Derde dinsdag in september	23, 152, tek. 2.4, 2.5 en 13.1
Juliana, koningin	11
koning, constitutionele	10-15, 17, 18, 27, 100, 103, 116-117, 122-123
koningin	9-11, 13-18, 21-25, 27, 65-68, 71-72, 79-82, 85, 100, 113, 132, 135, 163
koninkrijk	11-12, 112
kroonprins	10
kroonprinses	10, 11
ministeriële verantwoordelijkheid	13, 37, 77-78, 163
onschendbaarheid van de koning	13
Oranje-Nassau, Huis van	11-12, tek. 1.2
Paleis Huis ten Bosch	14-15, 80, 85, tek. 1.3
Paleis Noordeinde	15, 132, 135, tek. 1.4 en 11.1
Paleis op de Dam	15
stadhouder	12
staten-generaal	17
Troonrede	23-25, tek. 2.5
Wilhelmina, koningin	11
Wilhelmus (volkslied)	11, 15
Willem I, koning	11-12
Willem II, koning	11
Willem III, koning	11
Willem-Alexander, prins	10-11, 27
Willem van Oranje	11, 15

II Regering en parlement

1848, grondwetsherziening van	18, 37-38, tek. 8.1
-------------------------------	---------------------

adviseurs, bij kabinetformatie	20, 64, 68, 81, tek. 6.1
Algemene Zaken, ministerie van	75, 77, 84-85
amendement	20
Balkenende, J.P.	46, 57, 74-76, 81-82, 85
Balkenende I, kabinet	57, 81
Balkenende II, kabinet	74, 75-76, 81
Balkenende III, kabinet	81-82, 85
begroting	21, 23, 152, 156, tek. 13.1
Binnenhof	23-25, 85

Brinkhorst, L.J.	75-76, 81
Catshuis	86
eed van trouw aan de grondwet	100
Eerste Kamer	17-18, 20, 23-25, 33-34, 68, 99, 118, 124, 130-131
formateur	68, 71, 80, 166
fracties	65, 78, 81
fractievoorzitters	65-66, 82
gouden koets	22-23, tek. 2.4
informateur	68, 71, 79, 82
kabinet	16, 46, 48, 57, 68, 70, 74-75, 79-82, 84-85, 150, 167, tek. 2.1
kabinetsformatie	65-85, tek. 5.2, 5.3, 6.1, 6.3, 6.5 en 6.6
kabinetsprogram	71-72, 78
kamerleden	20, 22-25, 27-28, 35, 57, 65-69, 74, 76, 82, 95, 99, 130-131, 168
kamerzetels	31-32, 58, 65, 69, 70, 72, 82-84
koffertje, het	23, tek. 13.1
Lubbers, R.F.M.	63, 82
miljoenennota	23, 160, tek. 13.1
minderheidskabinet	82
minister van Binnenlandse Zaken	75, 122-124
minister van Economische Zaken	75-76, 93
minister van Financiën	21, 23, 75, 77, 89, 152, 156-157
minister van Justitie	21, 75, 102
minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen	75-76, 91
minister van Verkeer en Waterstaat	75, 89, 91
minister zonder portefeuille	76-77
minister-president	13, 46, 54-55, 57, 68, 75-77, 80-82, 85-86, 165-167
ministerraad	23, 76-78, 84-86, 122
ministers	13-25, 27, 35, 37, 46, 53-54, 57, 63, 65-85, tek. 2.2
motie	22, 66

motie van wantrouwen	66, 81
ontbinding van het parlement	19, 57, 82, 128
parlement	17-24
portefeuilles	71-72, 77-78, tek. 6.4 en 6.5
Prinsjesdag	23-24, 160
Raad van State	20, 65, 82, 108
regeerakkoord	71, 73, tek. 6.3
regering (zie ook kabinet, kabinetsformatie, ministers)	13
Republiek der Verenigde Nederlanden	11-12, 17, 112, 116-118, tek. 9.1
Ridderzaal	23-24

schriftelijke vragen	22
staatsblad	21
staatssecretarissen	16, 24, 35, 73, 78, 85, 90-92
staken van stemmen	67
staten-generaal	17
Torentje	85
Trêveszaal	85
Tweede Kamer	17-20, 22-25, 27-28, 31, 33-35, 37, 45, 48, 51, 53, 56-58, 62-63, 65-70, 74, 78-82, 86, 108-109, 118, 128-131, 163, 165-167, tek. 4.5a en 4.5b
Verdonk, M.C.F.	76, 77, 81, tek. 6.6
vice-minister-president	75-76, 81
wetten	13, 19-22, 54, 89, 93, 99, 102-103, 106, 108-110, 157, 167-168, 173,
schema	2.3
Zalm, G.	75-77, tek. 13.1
zetelverdeling, in kabinet	71, 73, 78, tek. 6.5 en 6.5

III Verkiezingen

algemeen kiesrecht	19, 39, 51
enquêtes	83, 168
gemeenteraadsverkiezingen	34, 125, 129
getrapte verkiezing	33
kandidaatstelling	28
kiesdeler	31-32, 166
kiesdistricten	37-38, 165
kiesdrempel	166
Kiesraad	31, 34-35, 63
kiesrecht	19, 37, 39, 41
kiesstelsel	165
kiezersregister	27

lijstaanvoerder	28
opkomstplicht	33-34
peilingen	83-84, 86, 168
restzetels	31-32
stembiljet	28-30, 65, tek. 3.2
stemmachine	29-30, 34-35, tek. 3.2
verkiezingen	17, 24, 27-28, 30-35, 37, 39, 46, 51, 53, 55-58, 62-63, 65-66, 68-70, 74, 76, 82-84, 86, 99-100, 118, 125, 128-130, 154, 167, tek. 3.1, 3.2, 5.2 en 6.2
verkiezingsaffiches	34, 51

verkiezingscampagne	29
voorkeurstemmen	31-32

IV Politieke partijen

2002, Tweede Kamerverkiezingen in	56, 60, 70, tek. 5.2
2003, Tweede Kamerverkiezingen in	31, 34-35, 54, 68-70, 73-74, tek. 6.2
allochtonen	61
Anti-revolutionaire Partij	51
bijzondere scholen	39-40, tek. 4.2
Boerenpartij	53, 58
centrum-links	48
centrum-partij	48
centrum-rechts	49
Christelijk-Historische Unie	51
ChristenUnie (CU)	52, 58, 63, 166
Christen-Democratisch Appèl (CDA)	45-49, 51-55, 57-58, 60, 63, 69-71, 74-76, 81-82, 84, tek. 4.4
coalitie	48-49
confessionele partijen	48, 58
Democraten 66 (D66)	50, 53-55, 70-71, 73, 75-76, 81, 85, 165, tek. 5.1 en 6.6
Fortuyn, Pim	50, 55-57, 60, 70, 165, tek. 5.1
gekozen minister-president	54, 166-167
GroenLinks (GL)	52, 63, 82, 166
Katholieke Volkspartij	42
katholieken	38-39, 42-44, 45, 51, 53, 58, 60, 63, tek. 4.1, 4.2, 4.4
kiesrechtstrijd	37-41
klassenstrijd	40-41
liberalen	38-39, 42-43, 45, 48, 51-53, 60, 63, 70, tek. 4.1
links	25, 28, 30, 34, 48, 150, 160

Lijst Pim Fortuyn (LPF)	53, 55-58, 60, 70, 81, 82, tek. 5.2 en 5.3
Middenstandspartij	53
moslims	44
moslimscholen	43-45, tek. 4.3
ontzuiling	45, tek. 5.1
openbare scholen	38-40, 44, tek. 4.2
oppositiepartijen	62, 81
Partij van de Arbeid (PvdA)	42, 48, 51-52, 54-55, 57-58, 60, 69-70
progressieve partijen	48, 54
protestants-christelijken	38-39, 42-43, 53, 63, tek. 4.1, 4.2, 4.4

rechts	24, 28, 30, 48, 63, 150, 160
schoolstrijd	38, 40, tek. 4.2
schotjesgeest	43
Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP)	42
socialisten	39-42, 45, 48, 51-53, 60, 63, 69, tek. 4.1
Socialistische Partij (SP)	41, 52
Staatkundig-Gereformeerde Partij (SGP)	58, 82, 166
Thorbecke, J.R.	63, tek. 8.1
vakbonden	41-42, 94
verzuiling	36, 43, 45, tek. 4.1
Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD)	42, 48-49, 51-55, 57-58, 60, 70-71, 74-76, 81-82, 84
vrouwen in politiek en bestuur	19, 23, 38-39, 79, 102, 127
Wilders, G.	53

V Ambtenaren en rechters

adviesraden	93
advocaat	105
ambtenaren	5, 20, 41, 89-92, 95, 107, 113, 117, 126, 135, 149, 154, 163, 174, tek. 7.1
beroepschrift	107
bestuursrechter	107-109
bezwaarschrift	107
boete	105, 157
cassatie	106
civiele rechter	106
dagvaarding	104
decentralisatie	95, tek. 7.3
departement	21, 77, 89-91, 93, 135, 139, 156
directeur-generaal	91-92, tek. 7.2

Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (evrm)	101
Gerechtshof	105-106, 108, 111, 138
grondrechten	5, 99, 101, 103
grondwet	5, 13, 37, 44, 80, 82, 99-103, 110, 124, 149, 151, tek. 8.1
Hoge Raad	105-106
hoger beroep	105-106
jurisprudentie	103
officier van justitie	104
Ombudsman, Nationale	109-111

privatisering	95, tek. 7.3
proces-verbaal	103-105
Raad van State, Afdeling Bestuursrechtspraak	108
raadadviseurs	93
rechtdbank	104-107, 111
rechten van het kind	101, 110
secretaris-generaal	90-92, 139, tek. 7.2
Sociaal-Economische Raad (SER)	94, 97
strafrechter	103, 106, tek. 8.2
taakstraf	105
verantwoordelijkheid minister	90-91, 95-97, 99, tek. 7.3
verordeningen	126, 146
verweerschrift	108
verzelfstandiging	95, tek. 7.3
zelfstandige bestuursorganen	95-97

VI Provincies en gemeenten

burgemeester	107, 109-110, 121-127, 129, 163-165, tek. 10.2
burgemeester en wethouders	109, 126-127, 164, tek. 10.3
Commissaris van de Koningin	118, 123-124
Drenthe	113-114, 116-117
eenheidsstaat	117, tek. 9.1
Flevoland	114-116, 118, tek. 9.2
Friesland	113-114, 116
Gedeputeerden	118
Gelderland	113-114, 116
gemeentehuis	121
gemeenten	5, 30, 39, 95, 100, 110, 117, 121-123, 129-131, 157, 172
gemeenteraad	122-123, 125-131, 154, 163-165, 168

generaliteitslanden	117
Groningen	63, 113-114, 116
Holland	113-114, 116-119
Limburg	113-114, 116-117
Noord-Brabant	113-114, 116-117
Noord-Holland	113-114, 118-119
Overijssel	113-114, 116
Provinciale Staten	34, 118, 122, 128-131, 165, 168
provincies	11-12, 17-18, 33-34, 100, 110, 113-119, 121-122, 128, 131, 164, 168, 170
stadhuis	15

Tachtigjarige Oorlog	117
Unie van Utrecht	116
Utrecht	113-114
vertrouwenscommissie	123-125
waterschappen	131
wethouders	109, 122-127, 129, 164
Zeeland	114, 116
Zuid-Holland	113-114, 118

VII Nederland en de wereld

Algemene Vergadering van de Verenigde	136, 140
Naties	
ambassades	135
ambassadeur	134-135, 139, tek. 11.1
Buitenlandse Zaken, minister van	74, 76, 133-134, 137-138, 155, 172
Den Haag, Hoofdstad voor het Internationale Recht	137-139, tek. 11.2
diplomatieke dienst	134
Eurocommissaris	148
Europees Hof van Justitie	101, 146
Europese Commissie	146, 148-150
Europese Economische Gemeenschap (EEG)	146, 148
Europese grondwet	149, 151
Europese Raad	146
Europese Unie	146-151, 173, tek. 12.1 en 12.2
Europol	138
geloofsbriefen	132, 135, tek. 11.1
IJzeren Gordijn	144-146
Internationaal Strafhof	138-139, tek. 11.5
internationale conferenties	135
internationale organisaties	135-137, 139, 157

Joegoslavië-tribunaal	138-139, tek. 11.4
Kolen- en Staalgemeenschap (KSG)	145
Koude Oorlog	145
Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO)	144-145, 147
ontwikkelingshulp	157
Pact van Warschau	145
UNESCO	136
UNHCR	136
Unicef	140, 165
Veiligheidsraad van de Verenigde Naties	136, 140

Verenigde Naties (VN),	136-138, 140, 156, 165
Vredespaleis	137-138, 140, tek. 11.3
Wereldgezondheidsorganisatie (WHO)	135
wereldoorlog	134, 143-145
Wereldvoedselorganisatie (FAO)	135

VIII Wij en de overheid

accijnzen	158
actiegroepen	165
aow	159
belastingen	21, 157-160, 167, tek. 13.2
bijstand, sociale,	156
BTW	158-159
burgerlijke stand	153, 154
demonstreren	164, tek. 14.1
huursubsidie	109, 156
identiteitsbewijs	154
inkomstenbelasting	159
jeugdparlement	164
jongerenafdelingen van politieke partijen	63, 165
kiezersinvloed, versterking van	54, 165-168
premies, sociale	159, 161
progressie in de belastingen	159
referendum	149-151, 167
sociale zekerheid	45, 156, 160
uitkeringen	109, 159, 167
vennootschapsbelasting	159